

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการจัดทำหลักสูตรอิเล็กทรอนิกส์ (E-learning)

เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้มาตรการพิเศษ

แทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง

เสนอ

กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

โดย

รองศาสตราจารย์ ดร.วินัยกานต์ รุจิภักดิ์ และคณะ

คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

คำนำ

กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนได้มีกระบวนการในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง มาตรา 86 ซึ่งเป็นการนำแนวคิดด้านการหันเหคดี และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชน และได้มีการจัดทำโครงการจัดทำหลักสูตร E-learning เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง โดยมีเป้าหมายในการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบรรลุเป้าหมายของการใช้มาตรการพิเศษฯ ด้วยการพัฒนาความรู้และทักษะ ให้แก่ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง โดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนาในการจัดทำหลักสูตรฯ

รายงานฉบับสมบูรณ์นี้นำเสนอการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง กรอบแนวคิดเกี่ยวกับองค์ความรู้และทักษะที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของการเป็นผู้ประสานการประชุม เค้าโครงหลักสูตรการเป็นผู้ประสานการประชุม รายงานผลการนำหลักสูตรฯ ไปทดลองใช้กับผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้อง พร้อมกับรายงานการนำเสนอผลการทดลองใช้ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรฯ ของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำหลักสูตร E-learning ในการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานต่อไป

บทคัดย่อ

การศึกษาโครงการจัดทำหลักสูตรอิเล็กทรอนิกส์ (E-learning) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบรรลุเป้าหมายของการใช้มาตรการพิเศษฯ ด้วยการพัฒนาความรู้และทักษะให้แก่ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษฯ ผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ (E-learning) โดยมีขั้นตอนในการดำเนินงาน 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนแรก เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตร โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่มบุคลากร กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน 137 ท่าน และกลุ่มนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ผลการศึกษาในส่วนนี้นำไปสู่ขั้นตอนที่ 2 การออกแบบและจัดทำหลักสูตรฯ ซึ่ง เป็นหลักสูตร E-learning ที่พัฒนาขึ้นภายใต้ชื่อ Family Group Conference Facilitator Training (F-G-F-T) ประกอบด้วย 2 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ความรู้และทักษะในการปฏิบัติงาน มีจำนวน 8 บทเรียน ได้แก่ (1) การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง (ความรู้เบื้องต้น) (2) การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง และการคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชน (3) การจัดทำแผนในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน (4) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (5) พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA) (6) ทักษะของผู้ประสานการประชุม (7) การสื่อสารเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และ (8) การอ่านภาษากาย สำหรับหน่วยการเรียนรู้ที่ 2 แนวทางการปฏิบัติงานของผู้ประสานการประชุม มีจำนวน 4 บทเรียน ได้แก่ (1) บทบาทและขั้นตอนการปฏิบัติงานของผู้ประสานการประชุม (2) ปัญหากระบวนการปฏิบัติงาน (Q & A) (3) ตัวอย่างการประชุมกลุ่มตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง และ (4) ตัวอย่างการพูดและประโยคคำพูดที่สามารถใช้ในการประชุม สำหรับขั้นตอนสุดท้ายได้แก่ การทดลองใช้หลักสูตรพร้อมทั้งการประเมินผล เพื่อการปรับปรุงหลักสูตรให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องของบุคลากรที่เกี่ยวข้องในกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน สำหรับผู้ที่ทดลองใช้หลักสูตรฯ ได้แก่ บุคลากรจากสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และบุคลากรส่วนกลางของกรมพินิจฯ จำนวนทั้งสิ้น 40 ท่าน โดยผู้ทดลองใช้ทั้งหมดได้เรียนรู้ความเป็นมาของโปรแกรม E-learning เค้าโครงสร้างหลักสูตรฯ และแนวทางการเข้าระบบ E-learning ของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ซึ่งผลการประเมินการทดลองใช้หลักสูตรฯ พบว่า กว่าร้อยละ 85 ของผู้ทดลองใช้มีความคิดเห็นว่า การนำเสนอของหลักสูตรฯ มีความเหมาะสมทั้งในเรื่องการนำเสนอและระยะเวลาในการนำเสนอ เนื้อหาหลักสูตรฯ เข้าใจง่าย สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และมีความเหมาะสมสำหรับผู้ปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ประสานการประชุม อย่างไรก็ตาม ควรมีการนำเสนอรูปแบบที่หลากหลายและน่าสนใจมากขึ้น นอกจากนี้กว่าร้อยละ 95 ของผู้ทดลองใช้เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของผู้ประสานการประชุม และมีความมั่นใจในการปฏิบัติงานที่เพิ่มขึ้น และผู้ทดลองใช้ทุกท่าน (ร้อยละ 100) มีความคิดเห็นว่า หลังจากได้รับการอบรมแล้ว มีความรู้ และเข้าใจในการใช้มาตรการพิเศษฯ มากขึ้น และสามารถนำองค์ความรู้และทักษะไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้จริง

Abstract

The Objective of the Development of E-learning Curriculum Project is to enhance the efficiency and effectiveness of the Department of Juvenile Observation and Protection (DJOP)'s pre-trial Special Measure in Lieu of Criminal Prosecution by providing essential knowledge and skills to practitioners through electronic media (E-learning). The project has three major phases. The first phase involves data gathering from focus-group discussions with 137 personnel from the DJOP and in-depth interviews with five experts and academics. The findings from the first phase were then used in the second phase of the project, which encompasses curriculum design and development. The E-learning curriculum, named "Family Group Conference Facilitator Training (F.G.F.T.)," consists of two learning modules. The first module, "Knowledge and Skills for Practitioners," includes 8 lessons: (1) Introduction to Special Measure In Lieu of Criminal Prosecution, (2) Implementation of the Special Measure and the Protection of Juveniles' Rights, (3) Developing rehabilitation plans for juveniles in conflict with the law, (4) Restorative Justice, (5) Personal Data Protection Act (PDPA), (6) Essential Skills for a Conference Facilitator, (7) Communications for Behavioral Changes, and (8) Understanding Body Language. The second module, "Operational Guidelines for Conference Facilitators," consists of 4 lessons: (1) Roles and Operational Procedures of Facilitators, (2) Common Challenges and Issues (Q&A), (3) Examples of Family-community Group Conferences as an Alternative to Criminal Prosecution, and (4) Useful Phrases and Dialogues for Facilitators. During the project's final phase, the curriculum was trialed and evaluated by a group of 40 DJOP practitioners to maximize the curriculum's efficiency in improving the use of the Special Measure. After learning about the E-learning Project's background and objectives, the structure of the F.G.F.T curriculum, and the steps to access the modules within the DJOP's E-learning platform, over 85% of pilot testers found the curriculum appropriate in terms of both delivery and the duration of the modules. Most trial users believed the content was easy to understand and suitable for self-study, especially for those acting as conference facilitators. However, more diverse and engaging presentation formats were suggested. In addition, over 95% of participants reported gaining more confidence and a better understanding of their role as facilitators. All pilot testers (100%) indicated that the training modules increased their knowledge and understanding of the DJOP's Special Measure and stated that they would apply the acquired knowledge and skills in their work.

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
บทคัดย่อ (ภาษาไทย)	ข
บทคัดย่อ (ภาษาอังกฤษ)	ค
 บทที่ 1 บทนำ	
1.1 หลักการและเหตุผล	1
1.2 วัตถุประสงค์	2
1.3 วิธีการดำเนินงาน	2
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
 บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	
2.1 แนวคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	7
2.2 แนวคิดในการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู เด็กและเยาวชน	15
2.3 กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในต่างประเทศ	19
2.4 การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมไทยในชั้นก่อนฟ้อง	33
2.5 มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาของเด็กและเยาวชนในต่างประเทศ	38
2.6 มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา: หลักการและวิธีการ	50
2.7 มาตรการการดำเนินคดีอาญาในคดีเด็กและเยาวชน ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553	56
2.8 ปัจจัยความสำเร็จและกระบวนการทำงานของการเป็นผู้ประสานการประชุม	60
 บทที่ 3 การพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง	
3.1 ผลการวิจัยสู่การพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้	65
3.2 กรอบแนวคิดองค์ความรู้ในการพัฒนาหลักสูตร	77
 บทที่ 4 หลักสูตรผู้ประสานการประชุมตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง	
4.1 โครงสร้างหลักสูตรผู้ประสานงานมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง	79
4.2 รายงานการทดลองใช้หลักสูตรเพิ่มประสิทธิภาพการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องกับบุคลากร	102

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 บทสรุป	
5.1 การวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรฯ	111
5.2 การออกแบบและพัฒนาหลักสูตรฯ	117
5.3 การทดลองใช้และการปรับปรุงหลักสูตรฯ	118
บรรณานุกรม	120
ภาคผนวก	123

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

การคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมตามข้อกำหนดในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child : CRC). ข้อ 37 (ข) กล่าวว่า จะไม่มีเด็กคนใดถูกกักขังหรือจำคุกเด็กจะต้องเป็นไปตามกฎหมาย และจะใช้เป็นมาตรการสุดท้ายเท่านั้น และให้มีระยะเวลาที่สั้นที่สุดอย่างเหมาะสม และกฎแห่งกรุงปักกิ่ง ค.ศ. 1985 (The Beijing Rules) ข้อ 13.1 การควบคุมตัวไว้พิจารณาคดี (Detention pending trial) ควรเป็นมาตรการสุดท้ายที่จะใช้ และให้ใช้ระยะเวลาที่สั้นที่สุดเท่าที่จะทำได้ หากเป็นไปได้ให้ใช้มาตรการอื่นแทนการควบคุมตัว เช่น การสอดส่องดูแลอย่างใกล้ชิด การดูแลเพิ่มขึ้น หรือให้อยู่ที่บ้าน สถานศึกษา หรืออยู่กับครอบครัวใดครอบครัวหนึ่ง รวมถึงกฎหมายของสหประชาชาติเรื่องการคุ้มครองเด็กและเยาวชนซึ่งถูกตัดสิทธิสภาพ ค.ศ. 1990 มีการระบุถึงการสนับสนุนในเรื่องสิทธิความปลอดภัย การส่งเสริมสุขภาพกายและจิตความเป็นอยู่ที่ดีของเด็กและเยาวชน การกักขังหรือกักขังของเด็กและเยาวชนควรเป็นวิธีการสุดท้าย ในระยะเวลาที่สั้นที่สุด เพื่อเป็นการให้การคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชน ด้วยเหตุนี้การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา (มาตรา 86) จึงเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะช่วยลดผลกระทบอันเกิดจากกระบวนการยุติธรรมต่อเด็กและเยาวชน ในการกลับไปดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข โดยเด็กและเยาวชนอยู่ในกระบวนการยุติธรรมในระยะเวลาที่สั้นและยุติกระบวนการทั้งหมดที่ขึ้นของอัยการ ซึ่งมาตรการนี้เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่ช่วยลดแนวโน้มการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนด้วยเช่นกัน

ในช่วงที่ผ่านมากรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนได้จัดทำโครงการเพิ่มการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ระยะที่ 1 - 3 ภายใต้การสนับสนุนงบประมาณจากองค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย (UNICEF) ตั้งแต่ปี 2559 - 2563 และโครงการการศึกษาผลการใช้มาตรการทางเลือกอื่นแทนการดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ในปี 2564 ซึ่งจากการดำเนินโครงการที่ผ่านมาพบว่า มาตรการพิเศษถูกนำมาใช้กับเด็กและเยาวชนเพิ่มมากขึ้น และเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติและผู้ที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายและเด็กและเยาวชนกระทำผิดมีความเข้าใจและพึงพอใจเป็นอย่างมากต่อผลที่ได้จากกระบวนการการใช้มาตรการพิเศษ โดยผู้เสียหายยังได้รับการชดเชยเยียวยา และเด็กและเยาวชนได้รับโอกาสในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดยไม่ต้องถูกฟ้องคดีด้วย อย่างไรก็ตามผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า เจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานการประชุมมาตรการพิเศษ เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสนับสนุนให้กระบวนการใช้มาตรการพิเศษประสบผลสำเร็จ ไม่ว่าจะเป็นการคัดกรอง การประชุมจัดทำแผน และการติดตามการปฏิบัติตามแผน ดังนั้นหากผู้ประสานการประชุมดังกล่าวและผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับมาตรการพิเศษได้รับองค์ความรู้และทักษะที่จำเป็นเพื่อการปฏิบัติงาน

อย่างต่อเนื่องและครบถ้วน ก็จะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการใช้มาตรการพิเศษฯ มากยิ่งขึ้น

ด้วยเหตุนี้กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจึงได้จัดทำโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องด้วยระบบหลักสูตรอิเล็กทรอนิกส์ (E-learning) เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษฯ ได้เรียนรู้และศึกษาบทเรียนด้วยตนเองและทุกที่ทุกเวลา ซึ่งเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาบุคลากรในระยะยาวที่ประหยัดงบประมาณขององค์กรและสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องให้กับผู้ปฏิบัติงานได้อย่างต่อเนื่อง

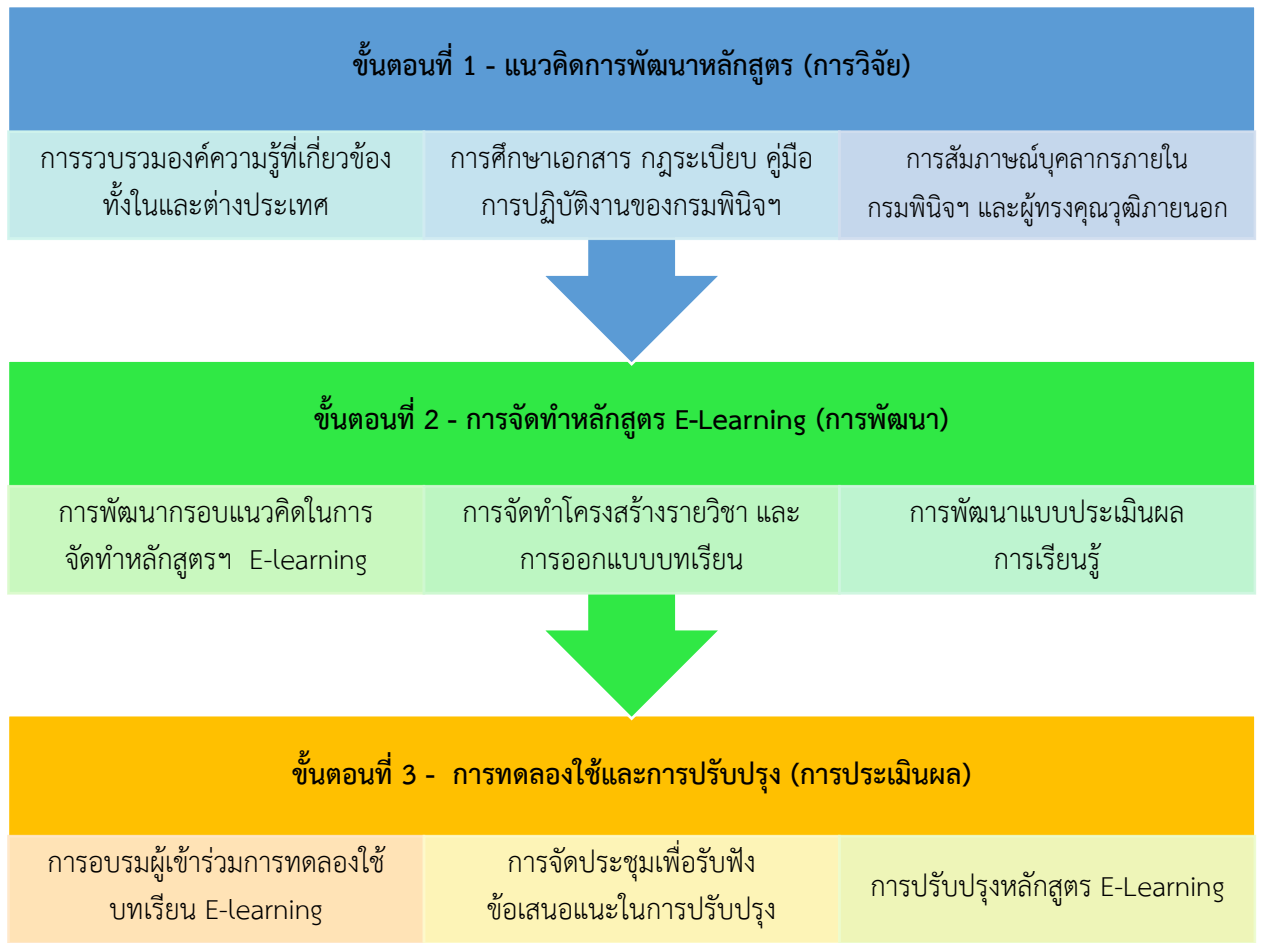
1.2 วัตถุประสงค์

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบรรลุเป้าหมายของการใช้มาตรการพิเศษฯ ด้วยการพัฒนาความรู้และทักษะ ให้แก่ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษฯ ผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ (E-learning)

1.3 วิธีการดำเนินงาน

วิธีการดำเนินงานตามโครงการฯ ได้นำแนวคิดการวิจัยเพื่อการพัฒนา (Research and Development: R&D) มาใช้ในกระบวนการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตร E-learning โดยใช้กระบวนการในการสำรวจ และวิเคราะห์สภาพปัญหา ความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร E-learning กระบวนการในการศึกษาแบ่งเป็น 3 ส่วนหลัก ได้แก่

- 1) การวิจัยเพื่อการพัฒนาหลักสูตร E-learning เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง
- 2) การออกแบบและจัดทำหลักสูตร E-learning
- 3) การนำหลักสูตรฯ ไปทดลองใช้ และการประเมินผลการใช้หลักสูตรจากนั้นปรับปรุงหลักสูตรฯ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องของบุคลากรที่เกี่ยวข้องในกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระบวนการวิจัยและการพัฒนาสามารถสรุปเป็นแผนภาพประกอบได้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 แนวคิดการพัฒนาหลักสูตร (การวิจัย)

ขั้นตอนนี้เป็นกระบวนการของการวิจัย ซึ่งเป็นขั้นตอนแรกในการได้มาซึ่งหลักสูตร E-learning การศึกษาในขั้นตอนนี้ใช้กระบวนการในการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ในการดำเนินการวิจัย โดยการค้นคว้าเอกสารทางวิชาการ (Documentary) ได้แก่การวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ ในประเด็นดังต่อไปนี้

- การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง
- ทักษะในการเป็นผู้ประสานการประชุม ปักจ้ยความสำเร็จ และกระบวนการทำงานของการเป็นผู้ประสานการประชุม ทั้งขึ้นเตรียมการก่อนประชุม ระหว่างการประชุม และหลังการประชุม
- การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด
- กฎหมาย ระเบียบ คู่มือการปฏิบัติงานการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษารั้งนี้ การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ (Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus-group) โดยมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังต่อไปนี้

- 1) การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ (Interview) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ ครั้งนี้มีจำนวนทั้งสิ้น 5 ท่าน โดยแต่ละท่านมีประสบการณ์การทำงานเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชน และ/หรือ ประสบการณ์ด้านการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชน การหันเหคดี กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และการจัดทำบทเรียนออนไลน์ด้านกระบวนการยุติธรรม จำนวน 5 ท่าน
- 2) การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม (Focus group) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่ม ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และกลุ่มบุคลากรในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่เกี่ยวข้องกับมาตรการพิเศษฯ ได้แก่ พนักงานคุมประพฤติ นักสังคมสงเคราะห์ และนักจิตวิทยา การเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งเป็น 5 กลุ่ม จาก 6 พื้นที่ รวมจำนวนทั้งสิ้น 137 ท่าน ดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1	ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จำนวนทั้งสิ้น 9 ท่าน
กลุ่มที่ 2	ผู้ปฏิบัติงานการใช้มาตรการพิเศษฯ พื้นที่ภาคเหนือ จำนวน 36 ท่าน
กลุ่มที่ 3	ผู้ปฏิบัติงานการใช้มาตรการพิเศษฯ พื้นที่ภาคใต้ จำนวน 23 ท่าน
กลุ่มที่ 4	ผู้ปฏิบัติงานการใช้มาตรการพิเศษฯ พื้นที่ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 36 ท่าน
กลุ่มที่ 5	ผู้ปฏิบัติงานการใช้มาตรการพิเศษฯ พื้นที่ภาคกลาง และภาคตะวันตก จำนวน 33 ท่าน

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

สำหรับเครื่องมือในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่ม แบบ Semi-structured interview โดยมีประเด็นหลักในการสัมภาษณ์ โดยมีประเด็นคำถามหลัก 3 ประเด็นหลัก ได้แก่

- 1) การดำเนินงานในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง (มาตรา 86) ในปัจจุบัน
- 2) การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน
- 3) การพัฒนาหลักสูตร E-learning

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) และการวิเคราะห์สรุปประเด็น (Thematic Analysis) จากการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม โดยการจัดกลุ่มข้อมูลในทิศทางเดียวกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยใช้การพรรณนา วิเคราะห์ และเชื่อมโยงผลที่ได้นำไปสู่ผลผลิตในการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งได้แก่ หลักสูตรการจัดอบรมในระบบ E-learning เพื่อการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องของบุคลากรในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

ขั้นตอนที่ 2 การจัดทำหลักสูตร E-learning (การพัฒนา)

ขั้นตอนนี้เป็นการนำผลจากการวิจัยในขั้นตอนที่ 1 ที่ได้ผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และนำไปสู่การพัฒนากรอบแนวคิดด้านองค์ความรู้ในการจัดทำ E-learning เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง รวมทั้งการจัดทำโครงสร้างของหลักสูตรฯ ซึ่งประกอบด้วย 2 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ 1) องค์ความรู้และทักษะในการปฏิบัติงาน จำนวน 8 รายวิชา และ 2) แนวทางการปฏิบัติงานของผู้ประสานการประชุม จำนวน 4 รายวิชา

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้และการปรับปรุง (การประเมินผล)

ขั้นตอนนี้เป็นการกระบวนกรหนึ่งในการพัฒนาหลักสูตรฯ เพื่อตรวจสอบความเหมาะสม และประสิทธิภาพของหลักสูตรฯ ว่าเป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ และมีแนวทางในการพัฒนา ปรับปรุงอย่างไร โดยกระบวนการในการประเมินผลหลักสูตรฯ แบ่งเป็น 3 ส่วนได้แก่

ส่วนที่ 1 ได้แก่ จัดอบรมระบบปฏิบัติการใช้งานให้กับผู้ดูแลระบบ (Admin) จำนวน 10 คน และผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรฯ ในสังกัดกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน โดยเป็นการอธิบายโครงสร้าง องค์ประกอบ และวิธีการเรียนรู้ จำนวน 40 คน

ส่วนที่ 2 การจัดประชุมรับฟังข้อเสนอแนะในการทดลองใช้ เพื่อการปรับปรุงการใช้หลักสูตร การเพิ่มประสิทธิภาพการใช้มาตรการพิเศษฯ ในแต่ละบทเรียนของแต่ละรายวิชา เพื่อประเมินประสิทธิภาพ ปัญหาและอุปสรรคในการใช้งาน โดยการประชุมทางไกล (on-line)

ส่วนที่ 3 หลังจากที่มีการปรับปรุงหลักสูตรฯ และได้รับความเห็นชอบจากกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนแล้ว จึงได้มีการจัดประชุมระบบทางไกล เพื่อแนะนำและสาธิตการเข้าใช้หลักสูตรการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้มาตรการพิเศษฯ ให้กับผู้ปฏิบัติงานการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ในชั้นก่อนฟ้องในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนทั่วประเทศ รวมถึงบุคลากรส่วนกลางที่เกี่ยวข้อง จำนวน 192 คน จำนวน 1 วัน และการจัดทำการประชุมความพึงพอใจการเข้าประชุม

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการดำเนินการตามขอบเขตดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ดังนี้

- 1) กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนมีการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องผู้ปฏิบัติจะสามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวก
- 2) ผู้ปฏิบัติงานด้านการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องได้รับเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในหลักการและองค์ความรู้ที่ทันสมัยและเกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน
- 3) สามารถนำหลักสูตรการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องเผยแพร่ให้บุคลากรที่มีความจำเป็นต้องใช้บทเรียนในหลักสูตร เพื่อตอบสนองต่อสภาพปัญหาที่พบเจอได้ในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

บทนี้นำเสนอการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู รวมทั้งประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเป็นผู้ประสานการประชุม ดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ถือได้ว่าเป็นสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นแต่ช่วงนี้นานาประเทศ กำลังให้ความสำคัญเป็นอย่างมากในการนำมาใช้กับการกระทำความผิดอาญา ในบทนี้ศึกษาถึงรายละเอียดเกี่ยวกับกระบวนการดังกล่าวว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร มีรูปแบบลักษณะอย่างไร และสามารถนำมาปรับใช้ได้อย่างไรบ้างให้เกิดความเหมาะสม ซึ่งจะได้นำมาเสนอตามลำดับต่อไป

ความเป็นมาของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) เป็นแนวคิดใหม่ที่มีการเคลื่อนไหวผลักดันให้มีการนำมาใช้กันทั้งในระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และนอกกระบวนการยุติธรรม ผู้สนับสนุนกระบวนการที่ศรัทธาใหม่ในกระบวนการยุติธรรมแนวใหม่นี้ต่างสนับสนุนให้กรอบความคิดใหม่นี้เป็นรูปแบบใหม่ที่จะนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะการตั้งคำถามจากสังคมอย่างมากมายเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมหลักในรูปแบบเก่า (Retributive Justice) ในเชิงแก้แค้นทดแทนที่ไม่สามารถแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดได้อย่างได้ผล ในขณะเดียวกันก็มีผลการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างแนวคิด Retributive Justice กับ Restorative Justice ของ Howard Zehr ที่ Zehr มีความเห็นว่าระบบกระบวนการยุติธรรมแบบเก่ายังมีการ ฝ่าฝืนกฎหมาย มีการกระทำความผิดซ้ำอยู่อย่างต่อเนื่อง ในขณะที่แนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ นั้น เป็นแนวคิดที่จะแก้ไขฟื้นฟูผู้ที่กระทำความผิดในสังคม โดยไม่มองเพียงแต่ว่าอาชญากร คือผู้ที่กระทำความผิดต่อรัฐเท่านั้น แต่อาชญากรนั้นกระทำความผิดแล้วเกิดผลกระทบต่อสังคม สังคมต้องร่วมรับผิดชอบต่อผลอันนั้น ดังนั้น Zehr จึงพยายามคิดแสวงหาวิธีที่จะนำกระบวนการแก้ไขฟื้นฟู โดยคำนึงถึงเหยื่ออาชญากรรม จำเลย และชุมชนที่จะหาทางออกร่วมกันทั้งการแก้ไขฟื้นฟู ผู้กระทำความผิด การไกล่เกลี่ย และการเยียวยา (Howard Zehr, 1990)

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) เกิดขึ้นครั้งแรกที่ประเทศแคนาดา ในช่วงปี ค.ศ.1970 เป็นแนวคิดที่ใช้ในการไกล่เกลี่ยระหว่างเหยื่อและผู้กระทำความผิด โดยผู้กระทำความผิดจะถูกนำมาที่บ้านของเหยื่อเพื่อให้เห็นว่าผลของการกระทำของตนเองทำให้เหยื่อ รวมทั้งครอบครัว และชุมชนที่เหยื่อเป็นสมาชิกได้รับความเดือดร้อนเพียงใด ถือได้ว่าโบสถ์เป็นผู้นำในการเคลื่อนไหวในการนำระบบนี้มาใช้เป็นครั้งแรก โดยเน้นหลักคำสอนของชาวคริสต์นิกายลูเธอรัน ที่เน้นการเลื่อมใสในศาสนาเพื่อช่วยให้ตนเองพ้นจากทุกข์

เพื่อให้เกิดความสันติสุขเป็นหลัก แม้ว่า ช่วงปี ค.ศ.1980 – 1990 แนวคิดดังกล่าวจะเปลี่ยนไปเป็นหลักในทางโลกมากกว่าทางศาสนาก็ตาม

Restorative Justice เริ่มจากในช่วงปี ค.ศ.1970 ในประเทศแคนาดานั้นได้มีโครงการ โกล่เกลี่ยระหว่างเหยื่อและผู้กระทำผิด ถูกเริ่มนำมาใช้กับผู้กระทำผิดที่เป็นผู้เยาว์ และขยายไปเป็น โครงการสำหรับผู้ต้องหาที่รอลงอาญา โดยให้เหยื่อและผู้กระทำผิดร่วมกันกำหนดโทษเพื่อนำเสนอต่อผู้พิพากษาเพื่อพิจารณา ซึ่งวิธีการนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้กระทำผิดในลักษณะที่ เป็นไปตามความต้องการของเหยื่อ และจะช่วยลดอัตราการกระทำความผิดซ้ำซ้อน และเป็นการชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสิ่งที่คาดไม่ถึงอีกประการหนึ่งก็คือ ประโยชน์ที่เหยื่อจะได้รับ กล่าวคือ เหยื่อมีความพอใจต่อการตัดสินคดีโดยวิธีการนี้มากกว่าการใช้กระบวนการทางศาลที่ใช้ในปัจจุบัน

ช่วง 20 ปีที่ผ่านมา Restorative Justice ได้เริ่มมีอิทธิพลในหลายประเทศ Michael Tony ทำการวิจัยเกี่ยวกับนโยบายการตัดสินของสหรัฐอเมริกา ว่ามีแนวคิดหลักๆ อยู่ 4 แนวคิด คือ การตัดสินที่ไม่ได้กำหนดตายตัว การตัดสินตามมาตรฐานหรือแนวทางที่วางไว้ การตัดสินแบบเสี่ยง และ Restorative Justice เหตุที่ Tony นำแนวคิด Restorative Justice รวมไว้ด้วยกันกับแนวคิด 3 ประการแรก เนื่องจากเขามีความคิดว่าไม่มีแนวคิดใดแนวคิดหนึ่งที่สมบูรณ์ ซึ่ง Restorative Justice ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในคดีที่มีความรุนแรง โดยถูกนำมาปรับประยุกต์ใช้ในทุกขั้นตอนของการพิจารณาคดี และ Restorative Justice ได้รับความนิยอย่างรวดเร็วในรูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชน และการเน้นความรับผิดชอบของผู้กระทำผิด ซึ่งเป็นเป้าหมายหลัก หรืออีกนัยหนึ่งนั้น Restorative Justice มีบทบาทสำคัญต่อการอภิปรายการจัดทำนโยบายการตัดสินคดีของสหรัฐอเมริกา เพราะเป็นวิธีหนึ่งที่สามารถนำไปใช้ได้ในทุกขั้นตอนของการพิจารณาคดี และมีความเกี่ยวข้องทั้งการกระทำความผิดและผู้กระทำผิดด้วย นอกจากนี้ยังมีบทบาทที่สำคัญต่อระบบกระบวนการยุติธรรมในประเทศอื่นๆ ด้วย

Restorative Justice มีแนวโน้มที่พัฒนามาจากการไกล่เกลี่ยระหว่างเหยื่อและผู้กระทำผิด หรือลักษณะการประนีประนอมซึ่งเริ่มต้นมีขึ้นในแคนาดาและสหรัฐอเมริกาในช่วงทศวรรษที่ 1970 ผู้เขียนเกี่ยวกับกระบวนการดังกล่าวหลายคนใช้คำว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และการไกล่เกลี่ยระหว่างเหยื่อและผู้กระทำผิดทดแทนกัน คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องรวมไปถึง กระบวนการที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ และวิธีการที่เรียกว่าการทำให้รู้สึกสบายใจ นอกจากนี้ Restorative Justice พยายามที่จะให้ความจำกัดความของอาชญากรรมเสียใหม่ โดยการให้ความหมายของคำนี้ในแนวคิดใหม่ไม่ได้ครอบคลุมไปถึงชั้นการฝ่าฝืนกฎหมายหรือการกระทำผิดต่อรัฐ แต่เป็นแค่เพียงการทำร้ายหรือกระทำผิดต่อผู้อื่น และกระตุ้นให้เหยื่อและผู้กระทำผิดที่เกี่ยวข้องโดยตรงในการแก้ไขข้อขัดแย้งผ่านทางการพูดคุยและทางวาจา ดังนั้นเหยื่อและผู้กระทำผิดจึงกลายเป็นศูนย์กลางของกระบวนการ ซึ่งทั้งรัฐและผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายจะกลายเป็นผู้อำนวยความสะดวกและสนับสนุนระบบซึ่งมุ่งเน้นที่การมีความรับผิดชอบของผู้กระทำผิด การร่วมมือกันของเหยื่อและผู้กระทำผิดที่จะสำนึกในการกระทำของตน และแก้ไขเยียวยา สิ่งที่ตน

ได้กระทำลงไป เพื่อให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดได้รับการชดเชย และ ผู้กระทำผิดเองก็ได้ทำงานให้สังคมเป็นการทดแทนซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งของการฟื้นฟูนิสัย

ขณะที่ Susan Sharpe ชาวแคนาดา ได้นำเสนอหลักการ 5 ประการของ Restorative Justice เพื่อสนับสนุนแนวคิด Restorative Justice ที่จะนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

(1) Restorative Justice เชิญชวนให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่และความเห็นที่เป็นเอกฉันท์ หมายความว่า ทั้งเหยื่อและผู้กระทำความผิดจะต้องเข้ามามีส่วนร่วม และในขณะเดียวกันก็เปิดโอกาสให้คนอื่นๆ ที่ได้รับผลกระทบต่อการกระทำความผิดเข้ามามีส่วนร่วมด้วย

(2) Restorative Justice ต้องช่วยในการเยียวยาสิ่งที่เสียหายไปซึ่งมักจะมีคำถามเข้ามาเหยื่อต้องการได้รับการเยียวยาหรือบรรเทาในเรื่องใด หรือต้องการได้รับความรู้สึกปลอดภัย กลับคืนมาเหยื่ออาจจะต้องการข้อเท็จจริงหรือต้องการแสดงต่อผู้ที่ทำร้ายตนเองให้รู้ว่าตนเองโกรธหรือต้องการได้รับการแก้ไข ส่วนผู้กระทำความผิดเองก็จะได้รับการเยียวยาเช่นเดียวกัน คือ ผ่อนคลายจากความกลัวหรือรู้สึกกลัวโทษที่ต้องได้รับเบาบางลงไป หรือได้รับการแก้ไขปัญหาที่ถูกจุด หรือได้รับโอกาสในการกลับตัวเป็นคนดี

(3) Restorative Justice ต้องการก่อให้เกิดความรับผิดชอบที่สมบูรณ์ ความรับผิดชอบต่อการกระทำ ไม่ได้หมายถึงเฉพาะการที่ผู้กระทำความผิดต้องรับสภาพที่ตนเองละเมิดกฎหมาย แต่เขาต้องเผชิญหน้ากับเหยื่อที่ถูกเขากระทำ และผลที่เกิดจากการกระทำของเขาเอง ผู้กระทำผิดจะต้องหาคำอธิบายให้เหยื่อและชุมชนเข้าใจได้ว่าทำไมคนถึงต้องกระทำเช่นนั้น และจะต้องรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาที่ตนเองกระทำขึ้นมา

(4) Restorative Justice ต้องการเสริมสร้างให้คนกลับมาสามัคคีกัน ประสานรอยร้าว เพราะอาชญากรรมที่เกิดขึ้นสร้างความแตกแยกในชุมชนซึ่งเป็นผลกระทบต่อด้านจิตใจของผู้คนในชุมชน ดังนั้น Restorative Justice ช่วยในการรอมชอม ประนีประนอมระหว่างเหยื่อ ผู้กระทำความผิด และชุมชน

(5) Restorative Justice ต้องการทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งเพื่อช่วยกันป้องกันปัญหาความเสียหายในอนาคต อาชญากรรมเป็นภัยแต่อาจแสดงให้เห็นถึงความอยุติธรรมที่ปรากฏอยู่ของกระบวนการพิจารณาคดีได้ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการจัดรูปแบบเพื่อให้ชุมชนน่าอยู่และเต็มไปด้วยความเท่าเทียม

กล่าวโดยสรุป กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) กระบวนการที่คู่ความ (ผู้กระทำความผิดและเหยื่อ) และชุมชนเป็นตัวหลักในการร่วมกันแก้ไขปัญหา โดยดูว่าจะทำอย่างไรกับผลที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรม และการดำเนินการต่อไปในอนาคต เป็นการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกมากกว่าการลงโทษเพื่อให้เกิดความทุกข์ทรมานอย่างเดียว

ความหมายของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

West Encyclopedia of American Law ได้ให้ความหมาย Restorative Justice ไว้ดังนี้ Restorative Justice : กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นกรอบแนวคิดเชิงปรัชญาและ โครงการต่างๆ ที่ใช้ในระบบการพิจารณาคดีอาญา ซึ่งมุ่งเน้นการบรรเทาความเสียหายที่ ผู้ถูกกระทำหรือเหยื่อได้รับผ่านการ ใช้กระบวนการเจรจา การประนีประนอม รวมไปถึงการชดเชยค่าเสียหายในอดีตที่ผ่านมา ระบบการพิจารณาคดีอาญาในประเทศสหรัฐอเมริกาใช้รูปแบบวิธี พิจารณาคดี 2 รูปแบบด้วยกัน คือ ระบบการลงโทษ (Retributive) ซึ่งเน้นการลงโทษเพื่อตอบโต้ต่อการกระทำความผิด และรูปแบบระบบฟื้นฟู (Rehabilitation) ที่มุ่งให้สังคมช่วยเหลือผู้กระทำความผิดในการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรม และต่อมาในช่วงทศวรรษที่ 70 ได้มีการนำระบบที่สามมาใช้เรียกกันว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ซึ่ง ได้รับการยอมรับกันอย่างกว้างขวางในสหรัฐอเมริกา Restorative Justice เป็นระบบการพิจารณาคดีอาญามุ่งเน้นให้ความสำคัญที่ตัวเหยื่อและผู้กระทำความผิดอย่างเท่าเทียม โดยลดบทบาทการบังคับ ชูเชิญให้น้อยลง นอกจากนั้นยังมุ่งเน้นไปที่ความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อเหยื่อ และความสัมพันธ์ระหว่างคู่กรณีมากกว่าการมองว่าการกระทำความผิดกล่าวเป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย นอกเหนือไปจากกรอบแนวคิดดังกล่าวแล้วยังรวมถึงโครงการต่างๆ ที่ให้ทั้งเหยื่อ ผู้กระทำความผิด และชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา โดยใช้ในการไกล่เกลี่ยระหว่างเหยื่อและผู้กระทำความผิด ที่เน้นการเชื่อมโยงในศาสนาเพื่อช่วยให้ตนเองพ้นจากทุกข์เพื่อให้เกิดความสันติสุขเป็นหลัก แม้ว่าในช่วงทศวรรษที่ 80 - 90 Restorative Justice จะเปลี่ยนไปเป็นหลักการทางโลกมากขึ้นก็ตาม แต่ก็ได้รับความนิยมและให้การยอมรับมากขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 90 เนื่องจากวิธีการลงโทษสิ้นเปลืองและไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะจัดการกับปัญหาอาชญากรรมของสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้มีโครงการและแนวคิดต่างๆ ที่หลากหลายที่เกี่ยวกับ Restorative Justice หลายร้อยชุมชนนำโครงการไกล่เกลี่ยระหว่างเหยื่อและผู้กระทำความผิด (Victim Offender Reconciliation Program : VORP) ซึ่งนำเหยื่อและผู้กระทำความผิดมาพบเพื่อพูดคุยกันเกี่ยวกับการกระทำความผิด และผลที่เกิดขึ้นกับเหยื่อ รวมถึงการใช้วิธีการแก้ปัญหาแบบประนีประนอม ซึ่งเป็นที่ยอมรับของทั้งสองฝ่าย สำหรับโครงการ VORP ผู้กระทำความผิดจะตระหนักในความผิดของตนที่ตนได้กระทำ และจะร่วมเจรจาเพื่อแก้ไขปัญหาและบรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้นกับเหยื่อ ทั้งยังเป็นการจัดหาแหล่งเงินช่วยเหลือเพื่อชดเชยค่าเสียหายให้แก่เหยื่อ ซึ่งโครงการ VORP มุ่งเน้นความพยายามในการเยียวยารักษาบาดแผลทางจิตใจของเหยื่อรวมทั้งความพยายามที่จะให้ผู้กระทำความผิดเกิดความสำนึกในผลของการกระทำของตนเอง และเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองด้วย

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ อธิบายว่า เป้าหมายสุดท้ายของ Restorative Justice นั้น คือ ต้องการทำให้ทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบกลับคืนสู่สภาพดีเช่นเดิม อันเป็นการสร้างความสมานฉันท์ในสังคม อย่างไรก็ตาม กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ อาจแยกอธิบายได้เป็น 2 ส่วน ดังนี้ คือ

(1) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หมายถึง กระบวนการที่ไม่เป็นทางการ โดยให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้มาพบกันในบรรยากาศที่ส่งเสริมให้เกิดความสมานฉันท์ปรองดอง ส่งเสริมให้ผู้กระทำผิดได้สำนึก

ได้ชัดใช้ และส่งเสริมให้ชุมชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งกระบวนการที่ใช้อยู่ในต่างประเทศมีหลายรูปแบบ ได้แก่ การประชุมกลุ่มครอบครัวประชุม กลุ่มชุมชน หรือเป็นการประชุมวงกลม เป็นต้น ไม่ว่าจะประชุมในรูปแบบใดก็ตาม ความสำคัญอยู่ที่การสร้างความปลอดภัยของทุกฝ่ายที่เกิดขึ้น

(2) ผลลัพธ์ที่จะก่อให้เกิดความสมานฉันท์ การแสดงความสำนึกผิด การยินยอมที่ปรับพฤติกรรม และการที่ผู้กระทำผิดพร้อมเยียวยา ชดใช้ให้กับผู้เสียหาย ซึ่งอาจไม่ใช่เรื่องเงินอย่างเดียว อาจเป็นการบำเพ็ญประโยชน์สาธารณะ หรืออื่นๆ แล้วแต่กรณี

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย อธิบายว่า " กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หมายถึง กระบวนการยุติธรรมทางเลือกรูปแบบหนึ่งที่มีลักษณะเด่น คือ เป็นทั้งปรัชญาแนวคิดและ กระบวนการจัดการความขัดแย้ง พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ การกระทำผิดและอาชญากรรม ด้วยการคำนึงถึงเหยื่ออาชญากรรมและชุมชน ผู้ที่ได้รับผลกระทบเป็นศูนย์กลาง โดยใช้กิจกรรมเชิงสมานฉันท์ที่ประกอบด้วยผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย ได้แก่ ผู้กระทำผิด เหยื่ออาชญากรรม ผู้แทนชุมชน และมีเจ้าหน้าที่หรือคนกลาง ทำหน้าที่ประสานการประชุม โดยอาจมีผู้สนับสนุนของคู่กรณีทั้งสองฝ่ายรวมทั้งผู้เกี่ยวข้อง เข้าร่วมประชุมด้วยก็ได้ การประชุมจะสร้างความตระหนักต่อความขัดแย้งหรือความเสียหายแก่ผู้กระทำผิดที่ไปสู่การเยียวยาความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม ทั้งทางร่างกาย ทรัพย์สิน ลดความสับสน รวบรวมทั้งสร้างแผนความรับผิดชอบหรือสัญญาข้อตกลงที่เป็นไปได้ สำหรับผู้กระทำผิดหรือสำหรับทั้งสองฝ่ายร่วมกัน อันนำไปสู่ผลลัพธ์แห่งความสมานฉันท์ของสังคม

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) เป็นกระบวนการหรือแนวทางที่เป็นทางเลือก ในระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาหลักที่จะมาเสริมให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญามีแนวทางปฏิบัติที่เป็นการประนีประนอม เน้นการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัย และคืนคนดีสู่สังคมมากกว่าที่จะเน้นการลงโทษ ในบางครั้งการลงโทษในระบบคดีอาญาปกติอาจจะเกิดผลร้ายมากกว่าผลดี โดยเฉพาะคดีที่เป็นการกระทำ ความผิดอาญาระหว่างสามีภรรยา ซึ่งการนำแนวทางกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) มาใช้นั้นจะทำให้เกิดความสมานฉันท์แก่ทุกฝ่าย ไม่ว่าผู้ได้รับความเสียหาย เหยื่อ ผู้กระทำความผิด รวมทั้งชุมชนที่ผู้กระทำความผิดนั้นเป็นสมาชิกที่จะมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทาง และวิธีการแก้ไขฟื้นฟูสมาชิกของชุมชนที่กระทำความผิด

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) เป็นแนวความคิดด้านงานยุติธรรม (Criminal Justice) ที่ถือได้ว่าเป็นการพัฒนาครั้งสำคัญในด้านอาชญาวิทยาและงานยุติธรรมในปัจจุบัน ความยุติธรรมในทางดังกล่าวนี้มีรากฐานการพัฒนามาจากระบบงานยุติธรรมที่เก่าแก่ที่ปรากฏอยู่ในหลายๆ ระบบด้วยกัน แต่ละระบบจะมีพัฒนาการที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ ในปัจจุบันรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ปรากฏในรูปแบบของการปฏิบัติงาน ในกระบวนการยุติธรรมของประเทศต่างๆ ที่แตกต่างกันออกไป เช่น ในอเมริกาเหนือมีแนวทางปฏิบัติในกระบวนการยุติธรรมที่เข้าข่ายกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ถึง 300 รูปแบบ และในยุโรป พบว่ามีแนวทางปฏิบัติงานในลักษณะเช่นเดียวกันนี้

มากกว่า 500 รูปแบบ ดังนั้น รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จึงได้รับความสนใจจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานในกระบวนการยุติธรรมทั่วโลก จนกล่าวได้ว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะเป็นแนวทางหนึ่งของการปฏิรูประบบงานยุติธรรมของประเทศต่างๆ เป็นกระบวนการยุติธรรมแห่งศตวรรษที่ 21 ในฐานะกระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่จะนำมาเสริมกระบวนการยุติธรรมหลักให้คล่องตัวยิ่งขึ้น

แนวทางในการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายได้รับการชดเชยเยียวยา มีความรู้สึกปลอดภัยและมองเห็นแนวทางแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้กระทำผิด ได้มองเห็นมูลเหตุและผลกระทบอันเกิดจากการกระทำของตน และแสดงความรับผิดชอบต่อผลที่เกิดขึ้น อีกทั้งยังช่วยให้ชุมชนเกิดความเข้าใจในสาเหตุเบื้องหลังของอาชญากรรม อันจะส่งเสริมให้เกิดสวัสดิภาพของชุมชนและการป้องกันอาชญากรรม

กระบวนการเชิงสมานฉันท์ หมายถึง วิธีการใดๆ ซึ่งผู้เสียหายและผู้กระทำผิด และในกรณีที่เหมาะสมอาจมีบุคคลอื่นที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมนั้นได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจังในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยความช่วยเหลือจากผู้ประสานการประชุม (facilitator) กระบวนการนี้อาจ ได้แก่ การไกล่เกลี่ย (mediation) การประนอมข้อพิพาท (conciliation) การประชุมกลุ่ม (conferencing) และการพิพากษาโดยการประชุมวงล้อม (Sentencing circles)

ประเด็นสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นมีใช้อยู่ที่การตัดสินใจตัดสินความผิดและกำหนดบทลงโทษ หากแต่เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดได้รับผิดชอบและตระหนักถึงสิ่งที่พวกเขาจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำเพื่อแก้ไขความผิด

ผลประโยชน์ที่จะได้รับการประชุมระหว่างผู้เสียหาย และผู้กระทำผิดมีดังนี้

- ผู้เสียหายได้มีโอกาสพูดถึงความรู้สึกของตนโดยตรงต่อผู้ที่สร้างความเจ็บปวดกับตน
- ผู้เสียหายมีโอกาสค้นหาคำตอบเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและทำไมพวกเขาจึงตกเป็นเหยื่อ
- ผู้เสียหายจะได้รับการยืนยันว่าจะไม่ถูกต่อว่าจากความผิดที่เกิดขึ้น

นอกจากนี้ผู้เสียหายมีโอกาที่จะเข้ามีส่วนร่วมในขั้นตอนการหาวิธีแก้ไขความเสียหายที่ผู้กระทำผิดได้สร้างขึ้น รวมทั้งผู้เสียหายมีโอกาสในการยอมรับ และทำความเข้าใจถึงผลที่ตามมาจากพฤติกรรมของตนที่มีต่อคนอื่น รวมถึงช่วยในการตัดสินใจว่าทำอะไรจะเป็นการแก้ไขความผิดให้ถูกต้อง จุดมุ่งหมายของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Goals of restorative justice) แนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นี้อยู่ที่การพยายามทำความเข้าใจถึงความยุติธรรมในเชิงของความรับผิดชอบและการเยียวยาแก้ไขจากมุมมองของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ความยุติธรรมนั้นมีได้อยู่ที่การตัดสินความผิด

หรือการลงโทษผู้กระทำความผิด หากแต่ความยุติธรรมจะบรรลุต่อเมื่อ ผู้กระทำความผิดนั้นได้บรรลุจุดมุ่งหมายของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งก็คือผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และชุมชนได้รับการฟื้นฟูกลับสู่ความเป็นอยู่ที่ดีภายหลังจากได้รับความเจ็บปวดและความเสียหายจากความผิดที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ มีบางโอกาสที่ผู้กระทำความผิดไม่ยอมรับผิดขอต่อการกระทำของตน ในการนี้กระบวนการทางศาล จะยังเป็นกลไกยุติธรรมที่สำคัญอันทำหน้าที่ในการพิสูจน์หลักฐาน และตัดสินใจในผลที่ตามมาตามที่จำเป็น

ผลลัพธ์ของการสมานฉันท์ ได้แก่ การฟื้นฟู การเยียวยา การทำงานบริการสังคม โดยมุ่งหมายให้ตรงกับความต้องการและความรับผิดชอบร่วมกันของบุคคลและชุมชนและเพื่อบรรลุผลในการทำให้ผู้เสียหาย และผู้กระทำความผิดได้กลับคืนมาด้วยความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันผลของกระบวนการควรมีสถานะอย่างเดียวกับคำตัดสิน ทางกฎหมายหรือคำพิพากษาของศาล และควรทำให้สิทธิในการฟ้องคดีในเรื่องเดียวกันเป็นอันระงับไป และการดำเนินโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Use justice programmes) ควรมีได้ในทุกขั้นตอนของระบบยุติธรรมทางอาญา ควรใช้ในกรณีที่มีหลักฐานเพียงพอที่จะดำเนินการกับผู้กระทำความผิด และโดยความยินยอมของทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด และไม่มีผลในการเป็นพยานหลักฐานในภายหลังว่า ผู้กระทำความผิดมีการยอมรับผิดหากต้องดำเนินการในคดีปกติ

กล่าวโดยสรุป กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นแนวคิดในการเยียวยาผู้เสียหาย และเป็นทางเลือก (Diversion) ออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญารูปแบบหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะไม่นำตัวผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการพิจารณาทางศาล แต่ใช้มาตรการในการดำเนินคดีที่เหมาะสมกับกรณี เช่น การไกล่เกลี่ย ประนีประนอมข้อพิพาทในคดีอาญา การจัดประชุมกลุ่มครอบครัว การจัดทำแผนบำบัดแก้ไขฟื้นฟู โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย เช่น ผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย ครอบครัว ชุมชน เพื่อร่วมหาข้อสรุปของแผนฯ ว่าจะมีขั้นตอน และวิธีดำเนินการอย่างไร

รูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในชั้นก่อนฟ้อง

การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อยู่หลายรูปแบบด้วยกัน คือ การไกล่เกลี่ย ระหว่างผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายในคดีอาญา (Victim Offender: Mediation) การประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conference) และการลงโทษในที่ประชุม (Circle Sentencing) ซึ่งแต่ละรูปแบบก็มีความเหมาะสมในการนำมาใช้กับข้อพิพาททางอาญาที่แตกต่างกันไป ดังนี้

การไกล่เกลี่ยระหว่างผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายในคดีอาญา (Victim Offender Mediation) เป็นกระบวนการที่ให้ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดมาพบกันในพื้นที่ที่ปลอดภัย โดยมีบุคคลที่เกี่ยวข้องกับผู้กระทำความผิดหรือบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมเป็นผู้ส่งคดีเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้แสดงความรับผิดชอบการกระทำของตน ให้ความช่วยเหลือและชดเชยความเสียหายต่อผู้เสียหาย ซึ่งอาจไม่จำเป็นต้องตีค่าเป็นจำนวนเงินเสมอไป โดยผู้ไกล่เกลี่ยจะได้รับ

การฝึกฝนมาเป็นอย่างดี เพื่อช่วยให้กระบวนการไกล่เกลี่ยเป็นไปด้วยดี อย่างไรก็ตาม ผู้เสียหายอาจร้องขอให้มีการไกล่เกลี่ยโดยผ่านโปรแกรมที่ให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายในชุมชนหรือโดยติดต่อกับหน่วยงานคุมประพฤติ หรือติดต่อโดยตรงต่อบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม วิธีการไกล่เกลี่ยนี้ สามารถนำมาใช้กับความผิดได้หลากหลาย เพราะเป็นกระบวนการที่ให้ประโยชน์แก่ผู้เสียหายในเบื้องต้น ซึ่งเหมาะกับคดีที่ควรหันเหออกมา เช่น ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ ความผิดโดยประมาท ความผิดฐานทำร้ายร่างกาย ในกรณีที่ผู้เสียหายร้องขอ การหน่วงเหนี่ยวกักขัง หรือการหย่าร้าง เป็นต้น

การประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conference) เป็นกระบวนการเปิดโอกาสให้บุคคลอื่นๆ ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการระงับข้อพิพาท โดยนอกจากจะมีผู้เสียหาย และผู้กระทำความผิดแล้วบุคคลอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นคนในครอบครัวของทั้งสองฝ่าย คนรู้จัก ตำรวจ ทนายความ และผู้แทนของคนในชุมชนจะเข้าร่วมในการประชุมด้วย ซึ่งการประชุมกลุ่มครอบครัว มีเป้าหมายดังนี้

- 1) ให้โอกาสผู้เสียหายเข้ามามีบทบาทโดยตรงในการอธิบายถึงการกระทำผิด และพิจารณาตัดสินเกี่ยวกับการลงโทษที่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิด
 - 2) ให้ผู้กระทำความผิดได้รับรู้ถึงผลกระทบจากการกระทำผิดของตนเองมากขึ้น และให้โอกาสผู้กระทำความผิดในการแสดงความรับผิดชอบ
 - 3) ให้ความช่วยเหลือผู้กระทำความผิดเพื่อแก้ไขและจัดระเบียบพฤติกรรมในอนาคตของผู้กระทำความผิด
 - 4) ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดได้ติดต่อกับระบบการให้ความช่วยเหลือในชุมชนได้
- จะเห็นได้ว่าการประชุมกลุ่มครอบครัว เป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่สามารถนำมาใช้กับคดีเกือบทุกประเภทที่มีผู้กระทำความผิดเป็นเด็กหรือเยาวชน เพราะมีการนำคนในครอบครัว ซึ่งเป็นผู้ที่ใกล้ชิดและดูแลเด็กหรือเยาวชนที่สุดเข้าร่วมประชุมด้วย

การลงโทษในที่ประชุม (Sentencing Circle) เป็นกระบวนการที่ทุกๆ คนในชุมชนจะได้รับเชิญให้เข้ามามีส่วนร่วมในระบบกระบวนการยุติธรรม ซึ่งมีเป้าหมายดังนี้

- 1) เป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดความปรองดองแก่ทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำผิด
- 2) เป็นการให้โอกาสผู้กระทำความผิดในการขอภัย และชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้น
- 3) สร้างพลังให้ผู้เสียหาย สมาชิกในชุมชน ครอบครัว และผู้กระทำความผิดแสดงความรับผิดชอบร่วมกันในการหาทางแก้ไขปัญหา
- 4) ให้ความสนใจกับสาเหตุที่แท้จริงของพฤติกรรมการกระทำผิด
- 5) สร้างจิตสำนึกและศักยภาพของชุมชนในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง
- 6) ส่งเสริม สนับสนุน และมีส่วนร่วมในค่านิยมของชุมชน

2.2 แนวคิดในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เด็กและเยาวชน

แนวความคิดการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิดนั้น เน้นการแก้ไขฟื้นฟูมากกว่าการลงโทษ และสนับสนุนวิธีการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคล ตลอดจนชี้ให้เห็นว่า อาชญากรรมเป็นผลของความบกพร่องที่มีมาแต่กำเนิด ความไม่สมดุลทางอารมณ์ ความผิดปกติทางจิต ความขัดแย้งระหว่างอีโก้และซูเปอร์อีโก้ หรือผลของการให้การศึกษาอบรมในทางที่ผิดตามแนวคิดนี้วิธีการแก้ไขที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ จะถูกนำมาใช้ในการแก้ไขฟื้นฟูเพื่อลดอาชญากรรมในอนาคต

แนวคิดที่มุ่งต่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนี้เป็นแนวคิดของนักอาชญาวิทยาสำนักปฏิฐานนิยม (Positive school) ซึ่งเป็นสำนักที่ศึกษาที่ตัวของอาชญากรโดยตรง โดยมีแนวความคิดที่ว่าวิธีการทางวิทยาศาสตร์เท่านั้นจะทำให้สามารถค้นพบสาเหตุของอาชญากรรมได้หลักการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิดของสำนักนี้เป็นหลักการที่มีพื้นฐานมาจากการศึกษาโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์การวิเคราะห์ผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคลจะช่วยให้กำหนดได้ว่าผู้กระทำความผิดคนนั้นกระทำความผิดด้วยสาเหตุอะไรและแก้ไขที่สาเหตุนั้น เนื่องจากสำนักนี้เกิดขึ้นเมื่อวิทยาศาสตร์ชีวภาพ มีอิทธิพลต่อผู้มีการศึกษาในสมัยนั้น สำนักปฏิฐานนิยมจึงอาศัยวิธีการและกระบวนการทางการแพทย์ ในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิด และเมื่อวิชาการทางการแพทย์ ได้แยกออกเป็นสาขาเฉพาะต่างๆ เพื่อบำบัดรักษาเฉพาะโรค การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและผู้ที่มีปัญหาทางสังคมอื่นๆ ก็มีแนวโน้มที่จะแยกออกเป็นเฉพาะสาขาด้วย อย่างไรก็ตาม แนวคิดที่มุ่งต่อการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิดวิธีการแก้ไขแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ การแก้ไขเป็นรายบุคคลและการแก้ไขเป็นรายกลุ่มดังนี้

1. การแก้ไขเป็นรายบุคคล วัตถุประสงค์ของการแก้ไขเป็นรายบุคคล คือ การทำให้ผู้รับการแก้ไขรับเอาการควบคุมต่าง ๆ ของสังคม เพื่อนำไปเปลี่ยนแปลง บุคลิกภาพ ความเชื่อ หรือแรงจูงใจต่าง ๆ เพื่อว่าผู้รับการแก้ไขจะละเว้นจากการประกอบอาชญากรรมโดยสมัครใจพฤติกรรมของคนเกิดขึ้นจากการสนองตอบต่อสิ่งเร้าทางสิ่งแวดล้อม หรือภายในตนเอง ซึ่งทั้งสิ่งเร้าและการสนองตอบต่อสิ่งเร้านี้ เชื่อกันว่าอาจควบคุมโรคต่าง ๆ การแก้ไขเป็นรายบุคคลนี้ใช้กระบวนการความสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลแบบหนึ่งต่อหนึ่ง เช่นเดียวกันกับความสัมพันธ์ระหว่างลูกศิษย์กับครู หรือระหว่างนักจิตวิทยาคลินิกกับคนไข้ที่กำลังอยู่ในระหว่างการวิเคราะห์หาสาเหตุ ความสัมพันธ์แบบหนึ่งต่อหนึ่งที่ถูกนำมาประยุกต์ใช้กับผู้กระทำความผิดในชุมชนหรือในทัณฑสถานบำบัด และเชื่อกันว่าผู้กระทำความผิดได้เตรียมพร้อมที่จะยอมรับ เอาบริการต่าง ๆ จากผู้เชี่ยวชาญตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหาไปจนถึงกระบวนการแก้ไขฟื้นฟู

วิธีการแก้ไขฟื้นฟูเป็นรายบุคคลที่สำคัญ ได้แก่ วิธีการให้คำปรึกษาแนะนำทางจิตวิธีการให้คำปรึกษาแนะนำแบบนี้มีอยู่มากมายหลายอย่างที่ใช้โดยผู้เชี่ยวชาญอื่นๆ นอกเหนือไปจากนักจิตวิทยาและนักสังคมสงเคราะห์ยกตัวอย่าง เช่น ครูเป็นผู้ให้คำปรึกษาแนะนำทางจิตในโรงเรียนเพราะเหตุว่าโรงเรียนจะต้องแก้ไขปัญหามากมายหลายชนิด เช่น อุบัติเหตุบนท้องถนน ครอบครัวแตกแยก ความผิดปกติทางเพศ

และความผิดปกติทางสมอง เป็นต้น หรือการอบรมศีลธรรมตามแนวทางของพุทธศาสนาเป็นวิธีการที่สำคัญในการอบรมจิตใจผู้ต้องโทษทั้งที่เป็นเด็กและเยาวชน ตลอดจนผู้ใหญ่ในสถานฝึกอบรมและเรือนจำต่างๆ ในประเทศไทยหรือการจัดให้มีการเล่นเพื่อความบันเทิง เช่น การเล่นกีฬาที่เป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นวิธีการแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำความผิดได้อีกอย่างหนึ่งซึ่งวิธีการต่างๆ ทำให้ผู้รับการแก้ไข มีความอบอุ่นใจในการพูดคุย ระลึกถึงสิ่งที่เกิดขึ้นกับตัวเขาในอดีต และให้เขาสามารถค้นหาทางแก้ไขปัญหาในปัจจุบัน และเน้นให้ผู้รับการแก้ไขเกิดสติปัญญามองเห็นปัญหาของตนเองได้นอกจากนี้ก็ยังมีการสนับสนุนที่จะช่วยเหลือผู้รับการแก้ไข ด้วยวิธีการชักจูงใจ ให้คำแนะนำให้ผ่อนคลายความตึงเครียดและให้ความมั่นใจวิธีการแก้ไขเหล่านี้มุ่งที่จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในบุคลิกภาพของผู้รับการแก้ไขอย่างถาวร

2. การแก้ไขแบบกลุ่ม นักทฤษฎีที่เกี่ยวกับวิธีการแก้ไขแบบกลุ่มมองปัญหาอาชญากรรมว่าเป็นเรื่องที่เกิดจากอิทธิพลของกลุ่ม การที่บุคคลจะประกอบอาชญากรรม ไม่ใช่สืบเนื่องมาจากโครงสร้างทางบุคลิกภาพแต่อย่างใด แต่เป็นผลของการที่บุคคลผูกพันอยู่กับกลุ่มต่างๆ ที่มีทัศนคติความเชื่อและคุณค่าเกี่ยวกับอาชญากรรมด้วย เป็นที่ยอมรับกันว่าบุคลิกภาพของคนโดยทั่วไปได้มาจากความสัมพันธ์ทางสังคมในแต่ละสังคมในทำนองเดียวกัน กลุ่มก็มีส่วนสร้างลักษณะอุปนิสัยให้แก่สมาชิกในกลุ่มไม่น้อย เช่น ในเรื่องการแสดงออกในทางก้าวร้าว หรือในการให้ความร่วมมือในการกระทำความผิด ก็อาจเกิดขึ้นได้เมื่อบุคคลได้รับความพอใจจากการเข้าร่วมในกิจกรรมกลุ่มที่มุ่งไปในทางที่ผิด และในทำนองเดียวกันอิทธิพลของกลุ่มก็อาจชักจูงบุคคล ให้ออกห่างจากการประกอบอาชญากรรมได้ด้วยเช่นกัน ดังนั้นทฤษฎีการแก้ไขแบบกลุ่ม จึงมีอยู่ 2 ทฤษฎีด้วยกันคือ

2.1 ทฤษฎีที่ใช้กลุ่มเป็นเครื่องมือ วัตถุประสงค์ของวิธีการนี้ก็คือ การแสวงหาความช่วยเหลือเพื่อสนับสนุนพฤติกรรมที่ต้องการ โดยบรรทัดฐานของกลุ่มและความต้องการความช่วยเหลือจากกลุ่มของสมาชิกกลุ่มแต่ละคน เป้าหมายของวิธีการนี้ก็คือ ต้องการจะเปลี่ยนแปลงผู้มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนให้กลายเป็นผู้มีพฤติกรรม ไม่เบี่ยงเบน โดยรับเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มที่มีพฤติกรรมที่ไม่ต่อต้านสังคม กลวิธีของวิธีการแบบกลุ่มนี้ต้องการความรู้สึผูกพันต่อกลุ่มอย่างมั่นคงของสมาชิกที่กลุ่ม สามารถรักษาความจงรักภักดีของสมาชิก ความสำคัญของบรรทัดฐานและ คุณค่าของกลุ่มที่มีต่อสมาชิกและผู้ที่ได้รับเข้าเป็นสมาชิกใหม่ การที่สมาชิกได้รับความพอใจ และมีความนับถือตนเองจากการเป็นสมาชิกและการที่กลุ่มสามารถลงโทษสมาชิกของกลุ่มที่ฝ่าฝืนระเบียบของกลุ่มได้เป็นผลให้แก้ไขพฤติกรรมเบี่ยงเบนของสมาชิกได้ดี

2.2 ทฤษฎีที่ใช้กลุ่มเป็นเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์ วิธีการนี้คือเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมรองของกลุ่มที่เชื่อกันว่าเป็นบ่อเกิดของพฤติกรรม เบี่ยงเบนและนำกลุ่มออกไปสู่กลุ่มที่ไม่ต่อต้านสังคม เพราะเป็นที่เชื่อกันว่า พฤติกรรมเบี่ยงเบนมีที่มาจากวัฒนธรรมย่อยของกลุ่มและแบบของการเป็นผู้นำเป็นต้น วิธีการที่นำมาใช้บางทีก็เป็นการจูงใจให้ผู้รับการแก้ไขหันมารับความเปลี่ยนแปลง ที่จะเป็นประโยชน์ต่อเขา ในทางที่ตรงข้ามกับวัฒนธรรมย่อยของกลุ่มที่มีมาแต่เดิม เช่น กลุ่มของนักโทษอาจสร้างความเข้าใจดีกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ของเรือนจำโดยการยอมรับฟังความเห็นของกันและกัน

ทั้งนี้แนวคิดการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้นเชื่อว่าการกระทำผิดต่างๆ ที่เกิดขึ้น มีสาเหตุจากความบกพร่องส่วนตัวหรือความบกพร่องของสังคมที่หล่อหลอม ใ้บุคคลๆ หนึ่งต้องไปก่ออาชญากรรม โดยที่อาชญากรต้องได้รับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ซึ่งแนวคิดหลัก คือ ต้องค้นหาสาเหตุแห่งการกระทำผิดที่แน่ชัด ให้เจอ โดยใช้วิธีการ ให้คำปรึกษา แนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ ไม่ว่าจะเป็นนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ เพื่อที่จะสามารถนำข้อมูลจากเหตุแห่งการกระทำผิดที่มีหลากหลายปัจจัย นำมาเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพ ความเชื่อ แรงจูงใจ สติปัญญา หรือความสัมพันธ์ในครอบครัว เป็นต้น ซึ่งวิธีการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่มีประสิทธิภาพจะทำให้สามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพได้ในระยะยาว

แนวทางการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนผู้กระทำผิด รวมถึงการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามหลักมาตรฐานสากล

แนวทางการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ต้องคำนึงถึงหลักในการคุ้มครองสิทธิสวัสดิภาพ และวิธีปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชน รวมทั้งในส่วนของกระบวนการพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว ให้สอดคล้องกับอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก หลักการคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็ก รวมทั้งหลักมาตรฐานสากลที่ยึดแนวปฏิบัติตามยุทธศาสตร์ต้นแบบและมาตรการเชิงปฏิบัติของสหประชาชาติในการขจัดความรุนแรงต่อเด็กในด้านการป้องกัน อาชญากรรมและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการบริหารงานยุติธรรมเกี่ยวกับคดีเด็กและเยาวชน โดยมุ่งเน้น ไม่ให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาไปซ้ำเติมเด็กและเยาวชนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด และเป็นการมุ่งลดจำนวนเด็กและเยาวชนที่เข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา การแก้ไขพฤติกรรมผ่านกระบวนการทางชุมชน กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ ส่งเสริมการประนีประนอม การชดใช้ความเสียหายและความรับผิดชอบ ผ่านการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนเอง สมาชิกครอบครัว ผู้เสียหายและชุมชนหรือทางปฏิบัติอื่นๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการคุ้มครองเด็กและเยาวชน

ทั้งนี้การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนผู้กระทำผิดจะต้องมีการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมปรับวิธีคิด มีความสามารถในการช่วยเหลือตนเองในการที่จะดำรงชีพได้อย่างปกติสุขเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ และสามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติสุขโดยไม่หวนมากระทำความผิดซ้ำ โดยการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดได้ให้ความสำคัญกับสถาบันครอบครัว ชุมชน และสังคมแวดล้อมเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหของเด็กและเยาวชนเพิ่มมากยิ่งขึ้น โดยมุ่งให้ความคุ้มครองสิทธิและสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชนในคดีประเภทต่างๆ หลีกเลียงกระบวนการตีตราเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม (เดชา สังขวรรณ, 2559) และได้กำหนดกลไกต่างๆ เพื่อให้ครอบครัวในฐานะสถาบันหลักที่มีความใกล้ชิดกับเด็กและเยาวชนมากที่สุดมาร่วมรับผิดชอบต่อการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนด้วย (ปพนธีร์ อีระพันธ์, 2561) ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยเป็นการให้คำปรึกษาหารือระหว่างฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนและผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ซึ่งกระบวนการดังกล่าว เป็นการค้นหาสาเหตุแห่งการ

กระทำผิดของเด็กและเยาวชนผู้กระทำผิด ไม่ว่าจะเป็นสาเหตุทั้งจากตัวเด็กและเยาวชนเอง หรือสังคมแวดล้อม เด็กและเยาวชน ได้แก่ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน รวมถึงชุมชนของเด็กและเยาวชน เพื่อที่จะสามารถนำข้อมูลเบื้องต้นไปสู่การวางแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และนำไปสู่การปรับเปลี่ยนวิธีคิด พฤติกรรมของเด็กและเยาวชนให้สามารถเปลี่ยนแปลงตัวเอง มีเป้าหมายชีวิต และมีภูมิคุ้มกันตนเอง อย่างทัน่วงที่ต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบันอีกทั้งผู้ปกครองเด็กและเยาวชน ที่กระทำความผิดและมีความใกล้ชิดกับเด็กและเยาวชนมากที่สุดมาร่วมรับผิดชอบ ต่อการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนด้วย และสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองเช่นกันโดยผู้ปกครองต้องแสดงบทบาทต่างๆ ได้แก่ บทบาทด้านความรัก ความเอาใจใส่ บทบาทด้านการอบรมเลี้ยงดู บทบาทด้านการสนับสนุน และบทบาทด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมและการให้ความร่วมมือ (บุญวัฒน์ ไตรจุฑากาญจน์, 2559) เพื่อให้การแก้ไขบำบัดฟื้นฟู สามารถดำเนินการให้สำเร็จลุล่วงและมีประสิทธิภาพและฝ่ายผู้เสียหายให้อภัยต่อการกระทำผิดของเด็กหรือเยาวชน และได้รับการชดเชย เยียวยาตามสมควรอย่างเหมาะสม

ดังนั้น กระบวนการในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูโดยการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนถือเป็นจุดเริ่มต้นของการแก้ไขปัญหของเด็กและเยาวชนผู้กระทำผิดเป็นรายกรณี (Individual case) จากแนวทางการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในลักษณะที่เป็นกลุ่มบำบัด (Group therapy) ซึ่งกระบวนการทำงานในลักษณะเป็นรายกรณีนั้น ต้องการการบูรณาการความรู้ความชำนาญและความเชี่ยวชาญของบุคลากรฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนอื่น ๆ นอกเหนือจากบุคลากรในหน่วยงานกระบวนการยุติธรรม (เดชา สังขวรรณ และคณะ, 2560: 190) จำเป็นต้องอาศัยการทำงานร่วมกันของทีมสหวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน เป็นต้นว่า นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ พนักงานคุมประพฤติและวิชาชีพอื่นๆ ตามสภาพปัญหาและความจำเป็นในการพัฒนา ทางจิตสังคมของเด็กและเยาวชน เนื่องจากเด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมในการกระทำผิด หรือเสี่ยงต่อการกระทำผิดจะมีสาเหตุที่มาของปัญหาทางด้านพฤติกรรมในระดับรายบุคคลลักษณะการเลี้ยงดูในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันรวมทั้งสาเหตุที่มาจากความซับซ้อนของปัญหาที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละราย เพราะฉะนั้นการแก้ไข บำบัดฟื้นฟูเป็นรายกรณีโดยทีมสหวิชาชีพจะสามารถพัฒนาทักษะทางปัญญา (Cognitive skills) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำนึกในการกระทำและความรู้สึกผิดชอบชั่วดี โดยใช้หลักการจำแนกเด็กและเยาวชนออกตามพฤติกรรม การกระทำผิดในแต่ละรายว่ามีความรุนแรงมากน้อยเพียงใดและอย่างไร โดยเป้าหมายในการจำแนกพฤติกรรมการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนที่สำคัญประการหนึ่ง คือ เพื่อแยกเด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมที่ไม่รุนแรงและสามารถได้รับโอกาสในการแก้ไข ฟื้นฟูแทนการดำเนินคดีในทางอาญา ส่วนเด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมการกระทำผิดที่รุนแรงก็ได้รับการดำเนินคดีทางอาญาตามความเหมาะสม

2.3 กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในต่างประเทศ

ส่วนนี้นำเสนอถึงการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของต่างประเทศ ดังต่อไปนี้

1. สหรัฐอเมริกา หากมีผู้ใดถามว่า “*ความยุติธรรม*” มีความหมายว่าอย่างไรนั้น ชาวอเมริกันส่วนใหญ่จะใช้ คำว่า ความเท่าเทียม ความคล้ายคลึง การปฏิบัติอย่างเสมอกัน การไม่เลือกปฏิบัติ การเข้าใจกัน กระบวนการและโอกาสที่เท่าเทียมกัน แต่หากถามว่าเมื่อได้ยินคำกล่าวที่ว่ามิใครบางคนถูก “*นำเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม*” แล้วจะนึกถึงอะไรกันบ้าง ก็เป็นสิ่งที่ไม่ว่าจะปฏิเสธได้เลยว่าชาวอเมริกันมักจะนึกถึงการลงโทษก่อนเป็นอันดับแรก และบ่อยครั้งที่จะนึกถึงการลงโทษในระดับที่รุนแรงที่เป็นเสมือนการตอบโต้สำหรับการกระทำความผิด ซึ่งทุกคนล้วนทราบดีว่าความยุติธรรมนั้นเป็นหลักการที่ใหญ่กว่าการลงโทษ มีผลสำรวจที่แสดงให้เห็นว่าในบางครั้งผู้คนต้องการความรู้สำนึกในอาชญากรรมที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำลงไปมากกว่าต้องการการลงโทษ อย่างไรก็ตาม กระบวนการยุติธรรมเชิงลงโทษนั้น โดยปกติแล้วจะมุ่งเป้าไปที่ผู้กระทำความผิดโดยที่ผู้เสียหายจะถูกกลืนในกระบวนการยุติธรรมดังกล่าว กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในสหรัฐอเมริกามีมานานกว่า 30 ปีแล้ว โดยพัฒนามาจากโครงการ Victim Offender Reconciliation (VORP) ซึ่งเน้นการทำงานกับอาชญากรรมต่อทรัพย์สิน การทำร้ายร่างกายที่ไม่รุนแรง โดยช่วยเหลือผู้เข้าร่วมโครงการในการต่อรองข้อตกลง ระหว่างคู่กรณี การชดเชยค่าเสียหาย และการแก้ปัญหาวิธีอื่นนอกเหนือจากกระบวนการทางศาล จนกระทั่งปัจจุบันได้พัฒนามาเป็นกระบวนการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด ซึ่งแทรกอยู่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยอาจใช้เป็นมาตรการเสริมในชั้นตำรวจ ชั้นพนักงานอัยการ หรือชั้นศาล โดยจุดมุ่งหมายให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบมีการตอบสนองที่ถูกวิธี ต่อความเจ็บปวด และความสูญเสียที่ได้รับจากอาชญากรรม โดยใช้ความต้องการของผู้ได้รับผลกระทบเป็นหลัก มุ่งบำบัดและไม่ให้เกิดความเสียหายและความสูญเสียเพิ่มมากขึ้น กระบวนการไกล่เกลี่ยในสหรัฐอเมริกา มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องโดยปรากฏในมลรัฐต่างๆ เช่น รัฐ California, รัฐ Minnesota, รัฐ New Mexico และรัฐ Texas และเนื่องจาก สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่มีการปกครองแบบสหพันธรัฐ แต่ละรัฐจึงมีการนำกระบวนการไกล่เกลี่ยมาใช้ในขั้นตอนกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและประเภทความผิดที่แตกต่างกัน โดยที่กระบวนการไกล่เกลี่ยของสหรัฐอเมริกานั้น สามารถนำมาใช้ได้เกือบทุกคดีความผิด แม้จะเป็นความผิดที่ร้ายแรงก็ตาม เพราะกฎหมายของสหรัฐอเมริกานั้นไม่มีความผิดประเภทยอมความได้ (อมรรัตน์ อริยะชัยประดิษฐ์, 2547)

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในสหรัฐอเมริกามองอาชญากรรมเป็นเรื่องของการกระทำที่มีต่อประชาชนและชุมชน การจำคุกเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อปกป้องสังคม แต่การลงโทษจะต้องเปลี่ยนความประพฤติและทัศนคติของผู้กระทำความผิดหลังจากพ้นโทษกลับเข้าสู่สังคม และกระบวนการดังกล่าวไม่ใช่การแทนที่กระบวนการทางศาล แต่เป็นแนวทางเลือกในการเยียวยาแก้ไขสำหรับประชาชนที่ต้องการใช้กระบวนการยุติธรรมแนวทางใหม่ (ณรงค์ ใจหาญ และคณะ, 2552) โดยการสนับสนุนให้ผู้เสียหาย

ระบุหรือกำหนดการเยียวยาที่ต้นตอการนั้นถือเป็นหัวใจหลักของปรัชญา ด้านกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งมี 3 แนวทางด้วยกัน

แนวทางแรก คือ การจัดเตรียมรายการของวิธีการเยียวยาที่สำคัญสำหรับผู้เสียหายส่วนใหญ่ แต่ปัญหาคือการเยียวยาดังกล่าว ผู้เสียหายบางรายก็ยังคงให้ความปรารถนาแก่ผู้กระทำความผิดแทนที่จะเรียกร้องเงินชดเชยค่าเสียหาย แต่การกระทำดังกล่าวก็ทำให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาทางจิตใจ อันเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งกว่าการเยียวยาทางวัตถุ

แนวทางที่สอง คือ จะหลีกเลี่ยงการโต้เถียงระหว่างกันว่าแง่มุมในการเยียวยาใดที่มีความเหมาะสมต่อทุกฝ่ายอย่างเพียงพอที่จะนำมาประเมินได้ แต่มันจะเป็นการวัดผลจากความพึงพอใจของผู้เสียหาย โดยอาศัยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น โดยสันนิษฐานว่า ความพึงพอใจที่เกิดขึ้นของผู้เสียหายถือเป็นสิ่งที่ใช้บ่งบอกแทนสิ่งสำคัญที่สุดของผู้เสียหายที่ได้รับการเยียวยา

แนวทางที่สาม ถือเป็นแนวทางที่ดีที่สุด แต่ก็ยังเป็นแนวทางที่บริหารจัดการได้ยากที่สุดเช่นกัน คือ การสอบถามเหยื่อผู้เสียหายเพื่อให้การระบุนการเยียวยาที่ผู้เสียหายต้องการและจากนั้น ก็ให้ผู้เสียหายแจ้งกลับว่าได้รับการเยียวยาอย่างน้อยเพียงไรสำหรับสิ่งที่ผู้เสียหายต้องการมากที่สุด

นอกจากนี้ สหรัฐอเมริกามองว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังทำให้ผู้กระทำความผิดพึงพอใจมากกว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญาในปัจจุบัน กล่าวคือ ความพึงพอใจของผู้กระทำความผิดที่มีต่อกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เห็นได้ชัดก็คือ การที่ผู้กระทำความผิดได้รับการเยียวยาเช่นเดียวกันกับในแง่ที่ว่าผู้กระทำความผิดจะไม่ถูกดำเนินคดีอาญา ซึ่งช่วยให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดได้ง่ายขึ้น เช่น การเจรจา การประชุมร่วมกัน เป็นต้น โดยจากการศึกษาได้มีข้อเสนอแนะว่า (1) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะดำเนินการได้ดีที่สุดเมื่อกระบวนการยุติธรรมเชิงลงโทษเข้ามาเป็นส่วนเสริมในการดำเนินคดีในกรณีที่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่สามารถช่วยเหลือเยียวยาได้ และ (2) การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นอันดับแรกจะช่วยเพิ่มความยุติธรรมในแบบที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น

กฎหมายลายลักษณ์อักษรบางรัฐในสหรัฐอเมริกาได้กล่าวถึงกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่อาจนำมาใช้ได้ ในบางเงื่อนไข ที่สร้างระบบที่ครอบคลุมเพื่อให้มีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ได้ ตัวอย่างเช่น ในรัฐ Colorado มีการบังคับใช้ระบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ครอบคลุมที่สุดในสหรัฐอเมริกา ณ ปัจจุบัน Title 19, Art 2, Part 2, Sec. 19-2-213 ได้กำหนดไว้ว่าให้มีการจัดตั้ง “Restorative Justice Coordinating Council (คณะกรรมการร่วมมือด้านกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์)” ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งของสำนักงานศาลยุติธรรมของรัฐภายใต้การบริหารจัดการของศาลประจำรัฐ คณะกรรมการดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนด้านการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางข้อมูล ให้ความช่วยเหลือในด้านการพัฒนาและการให้ความรู้และการฝึกฝนที่เกี่ยวข้องและให้ความช่วยเหลือทางด้านเทคนิคแก่บุคคลที่เข้าร่วมหรือต้องการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Sylvia Clute)

นอกจากนี้ยังมีข้อมติร่วมของวุฒิสภาที่ 362 (SJR 362) ที่ได้รับการเสนอโดยวุฒิสมาชิก Norment ในระหว่างการประชุมสมัยสามัญปี 2009 ของสภานิติบัญญัติ โดยกรรมการบริหารของคณะกรรมการด้านอาชญากรรมได้ยินยอมให้มีการศึกษาตามแนวทางดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ คณะกรรมการด้านอาชญากรรมจึงได้พิจารณาในหลายประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการริเริ่มแนวทางกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยเฉพาะการนำกระบวนการปรับความเข้าใจ ระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดมาปรับใช้ ทั้งประเด็นทางกฎหมายและทางปฏิบัติ และข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เป็นไปได้ (Restorative Justice)

สหรัฐอเมริกา ได้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในรูปของโครงการประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดร่วมกับระบบกระบวนการยุติธรรม โดยให้ดุลพินิจแก่ตำรวจ พนักงานอัยการ และศาล ในการเบี่ยงเบนคดี ซึ่งโดยทั่วไปแล้วในสหรัฐอเมริกา จะมีศูนย์บริการรับข้อพิพาทตั้งอยู่ที่สำนักงานตำรวจ สำนักงานอัยการ หรือองค์กรที่ไม่ได้แสวงหากำไรของชุมชน การประนอมข้อพิพาทในสหรัฐอเมริกา อาจเกิดขึ้นได้ในหลายขั้นตอนทั้งในชั้นก่อนฟ้อง จนถึงหลังจากที่ศาลมีการพิจารณาแล้ว นอกจากนี้ยังมีโครงการประนอมข้อพิพาทของกรมคุมประพฤติ สำนักงานคุ้มครองและดูแลผู้เสียหาย สำนักงานอัยการ และกรมราชทัณฑ์ โดยบุคคลกลุ่มแรก มีบทบาทที่สุดในการแจ้งเรื่อง เพื่อให้มีการใช้การประนอมข้อพิพาทตามโครงการ คือ พนักงานคุมประพฤติ ศาล และพนักงานอัยการ และความผิดที่พบบ่อยที่สุด คือ ทำให้เสียทรัพย์ ทำร้ายร่างกาย ลักทรัพย์ในเคสสถาน เป็นต้น (ณัฐวสา ฉัตรไพฑูรย์, 2550)

ในการดำเนินการโครงการประชุม มีคำแนะนำหลักจริยธรรมและเทคนิค ดังต่อไปนี้

- 1) ต้องทำให้ผู้กระทำความผิดตระหนักถึงผลที่จากการกระทำความผิด
- 2) หลีกเลี่ยงการกล่าวอ้างข้ออ้าง
- 3) ให้ผู้กระทำความผิดมีส่วนร่วมให้มากที่สุด
- 4) ยอมรับถึงความไม่ชัดเจนของคดีในช่วงแรกซึ่งเป็นความรับผิดชอบของผู้เข้าร่วมโครงการที่จะต้องร่วมกันตัดสินใจ
- 5) มองด้วยความเป็นกลาง แยกเรื่องกระทำผิดกับผู้กระทำความผิดตามข้อสันนิษฐานว่าผู้กระทำความผิดไม่ได้ตั้งใจทำความรุนแรงต่อผู้อื่น
- 6) มองความรุนแรงหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเป็นโอกาสที่ดีของการเรียนรู้

นอกจากนี้ ยังมีการกำหนดโทษสำหรับผู้กระทำความผิดหลายรูปแบบด้วยกัน เช่น การทำงานเพื่อสังคม การให้บริการชุมชน เป็นต้น (ณรงค์ ใจหาญ และคณะ, 2552)

ปัจจุบันนี้มีหลายรัฐที่เริ่มนำเอากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ไปปรับเข้าสู่ นโยบายด้านความยุติธรรมของตน รวมถึงการบัญญัติไว้ในกฎหมายและแนวทางปฏิบัติจากการประเมินในระดับประเทศนั้นพบว่าทุกรัฐได้มีการนำบางแง่มุมของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้บ้างแล้วในระดับที่แตกต่างกันไป ไม่ว่าจะเป็นระดับรัฐ ภูมิภาค หรือท้องถิ่น และ รวมถึงนโยบายหรือแนวทางต่างๆ ด้วย โดยรัฐส่วนใหญ่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายลายลักษณ์อักษรของตนเพื่อให้สะท้อนต่อหลักการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และรวมไปถึงการนำหลักการและแนวทางปฏิบัติของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้ในระบบการดำเนินคดีเยาวชนอีกด้วย (Editor Balanced and Restorative Justice Policy and Practice in the United States)

2. สหราชอาณาจักร กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในสหราชอาณาจักรเป็นการหันเหคิเป้าหมายของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยมุ่งให้ความสำคัญต่อผู้เสียหายที่จะได้รับการชดเชยความเสียหายทั้งทางด้านกายภาพ และจิตใจ และการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรการที่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิด และลักษณะความผิด โดยความเห็นร่วมระหว่างผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด ชุมชน และเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งแนวคิดนี้ แรกเริ่มได้นำมาใช้ในการที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจะเตือนผู้กระทำความผิด (caution) การกำหนดโทษของผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชน (juvenile delinquency) และการกำหนดโทษสำหรับคดีอาญาโดยทั่วไป (sentencing process) นอกจากนี้ นโยบายของรัฐบาลอังกฤษยังส่งเสริมให้นำแนวคิดดังกล่าว มาใช้โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่ผู้เสียหายในการดำเนินกระบวนการพิจารณา คดีอาญา และผู้กระทำความผิดจะได้มีโอกาสกล่าวคำขอโทษแก่ผู้เสียหาย

การนำแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น ในสหราชอาณาจักรได้นำมาใช้ในการบวนการก่อนฟ้อง ในขั้นตอนการเตือนโดยตำรวจ กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก และนำมาใช้กับการกำหนดโทษของศาล ดังนี้

2.1 การเตือนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ (caution) ในการดำเนินคดีอาญาของสหราชอาณาจักรนั้น เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น เจ้าหน้าที่ตำรวจจะทำหน้าที่สืบสวนสอบสวนคดี และมีอำนาจในการเตือน (caution) ผู้กระทำความผิดแทนการส่งฟ้องคดีต่อศาล ซึ่งการเตือนแบบเดิมนั้น ตำรวจจะเป็นผู้ใช้ดุลพินิจในการใช้อำนาจนี้ โดยไม่มีส่วนร่วมจากผู้เสียหายหรือผู้กระทำความผิด ไม่ว่าจะเป็นการเตือนผู้ใหญ่หรือเยาวชนซึ่งกระทำความผิด ต่อมาหลังจากที่มีการประกาศใช้กฎหมายสองฉบับ คือ the Crime and Disorder Act 1998 และ the Youth Justice and Criminal Evidence Act 1999 ได้มีการนำแนวคิดในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการเตือนผู้กระทำความผิดในชั้นตำรวจ สำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชน ส่วนการเตือนสำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ใช้วิธีการนี้ เพราะผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดมีความพึงพอใจกับวิธีการดังกล่าวเพราะมุ่งเน้นไปที่การปรับพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด

ให้มีส่วนร่วมมากขึ้น ได้นำเอาการเตือนแบบ Wagga Wagga ของประเทศออสเตรเลียมาใช้ ซึ่งได้รับผลสำเร็จในกระบวนการนี้

ในปี ค.ศ. 2003 สหราชอาณาจักรได้ปรับปรุงกฎหมาย the Criminal Justice Act 2003 โดยกำหนดให้การเตือนของตำรวจสามารถนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ได้ โดยกำหนดการเตือนแบบมีเงื่อนไข (Conditional caution) ซึ่งมีเป้าหมายให้มีการฟื้นฟูจิตใจผู้กระทำความผิด และให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายจนครบถ้วน การเตือนแบบมีเงื่อนไขจะต้องเป็นไปตาม Conditional Cautioning Code of Practice ซึ่งมีเงื่อนไขให้ผู้กระทำความผิดต้องชดใช้ค่าเสียหายทางทรัพย์สิน หรือการชดใช้สิทธิที่เสียไปในกรณีอื่นๆ ตลอดจนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่จะกลับตัวเป็นคนดี

การเตือนแบบมีเงื่อนไขมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญ ดังนี้

- 1) ตำรวจหรือพนักงานสืบสวนต้องมีหลักฐานเพียงพอว่าผู้นั้นได้กระทำความผิด และผู้นั้นต้องมีอายุเกินกว่า 18 ปี
- 2) จะต้องมีความเชื่อที่เพียงพอต่อการนำผู้กระทำความผิดไปฟ้องต่อศาล และผู้มีอำนาจฟ้องคดี (ซึ่งไม่ใช่ตำรวจ) มีดุลพินิจที่ให้เตือนแทนการฟ้องคดี
- 3) ผู้กระทำความผิดต้องยอมรับว่าได้กระทำความผิดโดยไม่มีเงื่อนไข
- 4) ผู้กระทำความผิดจะต้องได้รับการแจ้งถึงผลของการเตือน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากฝ่าฝืนจะต้องถูกฟ้อง
- 5) ผู้กระทำความผิดต้องลงชื่อในเอกสารซึ่งกำหนดเงื่อนไขของการเตือนในกรณีที่มีการเตือน โดยกำหนดเงื่อนไขให้ปฏิบัตินี้ หากผู้กระทำความผิดฝ่าฝืนเงื่อนไข โดยไม่มีเหตุอันควร มีผลทำให้การเตือนโดยมีเงื่อนไขเป็นอันยกเลิก และต้องดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดต่อไป

การกำหนดเงื่อนไขในการเตือนนั้น มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาโดยข้อกำหนดนั้นจะต้องประกอบด้วยหลัก 3 ประการ คือ เหมาะสมกับความผิดที่กระทำ

ประการแรก ต้องได้สัดส่วนเหมาะสมกับความผิดที่กระทำ

ประการที่สอง มีระยะเวลาที่ต้องปฏิบัติที่ชัดเจน สามารถปฏิบัติได้ และเหมาะสมกับ สภาพของผู้กระทำความผิดทั้งสภาพทางกายและจิตใจ

ประการที่สาม มีความเหมาะสมทั้งในด้านลักษณะของการกระทำความผิดและตัวผู้กระทำความผิด

นอกจากนี้ การกำหนดเงื่อนไขในการปฏิบัติจะต้องสอดคล้องกับการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (Rehabilitation) และระยะเวลาในการกำหนดให้ปฏิบัติตามเงื่อนไข โดยหลักแล้วต้องไม่นานเกินไป เช่น ในคดีที่พิจารณาแบบรวบรัด (Summary offences) จะต้องกำหนดเงื่อนไขไว้ไม่เกิน 6 เดือน ส่วนในกรณีอื่นๆ ควรกำหนดเวลาเพื่อให้พนักงานอัยการมีเวลาพอที่จะฟ้องคดีในกรณีที่มีการฝ่าฝืนเงื่อนไขจนทำให้ต้องดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด

ในการพิจารณากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้น ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะทำบันทึกความเสียหายที่ตนได้รับ (The Victim Personal Statement, VPS) ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งที่จะแสดงให้เห็นว่าผู้เสียหายได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอย่างไร และหากจะดำเนินกระบวนการยุติธรรมต่อไปผู้เสียหายจะได้รับผลกระทบต่อไปอย่างไร ทั้งนี้เพื่อเป็นข้อมูลในการพิจารณาก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และการพิจารณากำหนดเงื่อนไขการเตือนต่อไป และการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพื่อกำหนดเงื่อนไขการเตือนนั้น จะต้องมีการร่วมประชุมระหว่างผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย และสมาชิกในชุมชนเข้าร่วมประชุมด้วยในบางกรณี ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะเป็นการร่วมประชุมโดยการเผชิญหน้าหรือโดยทางตัวแทน ทั้งนี้โดยจะมุ่งพิจารณาถึงผลกระทบของการกระทำความผิดอาญา และข้อตกลงในการชดเชยความเสียหายอันเกิดจากการกระทำความผิดนั้นในการดำเนินกระบวนการต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจทั้งสองฝ่าย ส่วนเจ้าหน้าที่หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการกระบวนการพิจารณาเชิงสมานฉันท์ควรได้รับการฝึกอบรมในด้านเทคนิคการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพื่อให้สามารถดำเนินการได้ตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

การเข้าร่วมประชุมในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นเงื่อนไขเพื่อที่จะกำหนดเงื่อนไขการเตือน ดังนั้นการเข้าร่วมประชุมดังกล่าว ทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดต้องยินยอมเข้าร่วมประชุม และการกำหนดเงื่อนไขในการชดเชยค่าเสียหายหรือการกำหนดให้ผู้กระทำความผิดต้องปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง จะต้องได้รับความยินยอมของคู่กรณี อย่างไรก็ตามพนักงานอัยการหรือผู้มีสิทธิฟ้องคดีอื่นๆ มีสิทธิตรวจสอบได้ว่ามีความเหมาะสมในความร้ายแรงของการกระทำความผิดและผู้กระทำความผิดหรือไม่ และสอดคล้องกับประโยชน์ส่วนรวมหรือไม่ รวมถึงต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ของผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดด้วยการปฏิบัติเงื่อนไขในการเตือนสามารถเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายได้แสดงความรู้สึกที่จะได้รับการชดเชย และเปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดได้อธิบายเหตุแห่งการกระทำความผิดได้ ก็เท่ากับว่าผู้เสียหายมีส่วนกำหนดผลของคดีอาญาด้วยตัวเองได้ และผู้กระทำความผิดยังเป็นผู้กำหนดกระบวนการฟื้นฟูจิตใจ หรือปรับปรุงพฤติกรรมของตนได้อีกด้วย อย่างไรก็ตามเนื่องจากการให้ดุลพินิจแก่ตำรวจมากเกินไป ทำให้ตำรวจมักใช้การเตือน โดยปกติหรือการเตือนให้มารับโทษในคดีที่มีโทษไม่ร้ายแรง แทนที่จะใช้การเตือนโดยมีเงื่อนไขและระยะเวลาที่จะให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขมีเวลาสั้นไม่เกิน 6 เดือน จึงทำให้ไม่อาจปรับปรุงผู้กระทำความผิดได้ และหากพ้นกำหนดแล้วก็ไม่สามารถนำมาฟ้องคดีอีกได้ เพราะได้ดำเนินการครบถ้วน ตามข้อตกลงแล้ว

2.2 การนำมาใช้ในศาลเยาวชน (Juvenile Court) สหราชอาณาจักรได้นำเอารูปแบบของการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ซึ่งมีรูปแบบมาจากประเทศนิวซีแลนด์ ซึ่งเป็นการพัฒนามาจากระบบการประชุมกลุ่มครอบครัวของชนเผ่าเมารี และจากแนวคิดของการตกลงกันระหว่าง ผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด (victim - offender mediation) และครอบครัวของทั้งสองฝ่ายมีอำนาจในการกำหนดเงื่อนไขในการดำเนินการกับผู้กระทำความผิดและเสนอให้ศาลเพื่อพิจารณาปรับปรุงก่อนการพิพากษาได้ นอกจากนี้ ในกฎหมายของสหราชอาณาจักรได้กำหนดให้มี Youth Offending Teams ซึ่งเป็นกลุ่มสหวิชาชีพ ซึ่งประกอบด้วย ตำรวจ พนักงานคุมประพฤติ นักสังคมสงเคราะห์ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข

เจ้าหน้าที่ทางการศึกษา เจ้าหน้าที่งานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดหรือการดื่มสุรา เจ้าหน้าที่การเคหะแห่งชาติ และจัดตั้งในท้องถิ่น โดยมีการประสานการทำงานเพื่อคุ้มครองการดำเนินคดีกับเยาวชน โดยคณะกรรมการชุดนี้จะค้นหาปัจจัยที่ก่อให้เกิดเยาวชนกระทำความผิดและกำหนดมาตรการในการป้องกันมิให้เยาวชนกระทำความผิดซ้ำ

เป้าหมายของการประชุมกลุ่มครอบครัว เป็นการเปลี่ยนแปลงกระบวนการดำเนินการ แก่ ผู้กระทำความผิดและแสวงหาแนวทางให้สังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ ทั้งนี้มีหลักการที่สำคัญ 3 ประการ คือ

- (1) ผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชนจะต้องขอโทษต่อการกระทำความผิดที่ตน ก่อให้เกิดขึ้น
- (2) ผู้เสียหายมีโอกาสได้อธิบายถึงผลกระทบที่ตนได้รับจากการกระทำ
- (3) ผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชนและครอบครัวใช้แผนดำเนินการของความผิดครอบครัวในการดำเนินการเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด

มาตรการที่กำหนดไว้ในกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัวในสหราชอาณาจักร ต้องพิจารณาจากรายงานผลกระทบของผู้เสียหายจากการกระทำความผิดในกระบวนการพิจารณาของศาล และในการพิจารณาของคณะกรรมการของเยาวชนต้องคำนึงถึงการชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายด้วย นอกจากนี้ สมาชิกในครอบครัวของผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายรวมถึง ตัวแทนของชุมชนจะต้องได้รับการเชิญเข้าร่วมในการพิจารณาด้วย และในการจัดทำข้อตกลง จะต้องมีการกำหนดในเรื่องการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย อย่างไรก็ตาม การที่จะสร้างความร่วมมือในระดับชุมชนนั้นก็เป็นไปได้ยากเพราะการเข้าร่วมของครอบครัวและชุมชนมีน้อย ส่วนใหญ่จะเป็นการใช้อำนาจการเตือนโดยตำรวจ นอกจากนี้ การปรับตัวของเยาวชนที่กระทำความผิดให้เข้ากับสังคมและชุมชนนั้นสามารถทำได้ยาก เนื่องจากบุคลิกส่วนตัวและปัญหาการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเยาวชนเอง

การประชุมกลุ่มครอบครัวในสหราชอาณาจักร ทำให้เยาวชนที่กระทำความผิดมีความมั่นใจในตนเองว่าตนยังเป็นบุคคลที่มีค่าในสังคม เพราะหากนำเยาวชนไปอบรมตามมาตรการทั่วไป อาจทำให้เยาวชนนั้นมีความรู้สึกว่าเป็นผู้ที่ผิดกรรมแปลกแยกและไม่เป็นที่ยอมรับของบุคคล แต่การที่มีครอบครัวหรือชุมชนเข้ามามีส่วนในการกำหนดมาตรการและกำกับพฤติกรรมการตามแผน จึงทำให้เยาวชนมีความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม นอกจากนี้ ควรเปิดโอกาสให้ครอบครัวและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประชุมอย่างแท้จริงและควรจัดให้มีการประสานงานเพื่อดำเนินการตามแผนการประชุมกลุ่ม เพื่อให้การดำเนินการดังกล่าวเป็นไปได้โดยมีประสิทธิภาพ

2.3 การนำมาใช้กับการกำหนดโทษในศาลอาญา (sentencing process) สหราชอาณาจักรพยายามที่จะนำวิธีการลงโทษในชุมชนมาใช้ในการลงโทษแทนที่จะลงโทษผู้กระทำความผิดโดยการจำคุก ทั้งนี้โดยคำนึงถึงหลักการลงโทษซึ่งใช้หลักการแก้ไขฟื้นฟูจิตใจผู้กระทำความผิด (rehabilitation) และการทดแทนการกระทำความผิดที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำให้เกิดความเสียหายแก่สังคม (retribution) ต่อมา

กระบวนการกำหนดโทษได้นำแนวคิดที่ชดใช้ความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย (victimology) มาเป็นปัจจัยในการกำหนดโทษให้ลดน้อยลง หากผู้กระทำความผิดได้ยอมชดใช้ความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย หรือศาลอาจมีคำสั่งให้ลงโทษในชุมชนแทนการลงโทษจำคุกได้

การชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายเป็นกระบวนการแรกตามแนวทางของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยการพัฒนาจากแนวทางที่ว่า รัฐควรต้องมีความรับผิดชอบต่อการชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายโดยตรงหรือโดยกระบวนการกำหนดโทษของศาล ดังนั้นการประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด โดยทั้งสองฝ่ายมีส่วนกำหนดผลสุดท้ายของข้อตกลงจะนำไปสู่ความเข้าใจซึ่งกันและกัน ภายใต้หลักการของการชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายและการที่ผู้กระทำความผิดได้ขอโทษต่อผู้เสียหาย ทั้งนี้ ข้อตกลงที่ได้จะต้องเกิดจากความสมัครใจในการเจรจาและหาข้อยุติ ซึ่งสหราชอาณาจักรได้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ใน 3 ระดับ คือ ในชั้นก่อนฟ้อง ในระหว่างกระบวนการที่ตัดสินว่าผิดแล้วแต่ยังไม่ได้กำหนดโทษ และในกรณีของการกำหนดโทษ

นอกจากนี้ ยังเปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดได้แสดงให้เห็นว่า การกระทำของตนมีเหตุอันควรได้รับการลดโทษ เพราะในการกำหนดโทษของศาล กฎหมายให้ศาลสามารถพิจารณาโทษให้แก่ผู้กระทำความผิด หากได้ชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายตามกระบวนการประนีประนอมระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดแล้ว ซึ่งในสหราชอาณาจักรนั้น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้นำมาใช้อย่างประสบความสำเร็จในคดีเด็กและเยาวชน แต่ในคดีกระทำความรุนแรงในครอบครัว (domestic violence) ยังมีการใช้อย่างจำกัด อย่างไรก็ตามก็ยังมีมีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับกระบวนการคุมประพฤติและกระบวนการลงโทษในเรือนจำอีกด้วย โดยมีเป้าหมายเพื่อจะให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายและเพื่อเป็นการลดอัตราการกระทำความผิดซ้ำ ซึ่งการดำเนินงานมักจะนำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย และนำการประชุมกลุ่มชุมชนมาใช้

โดยสรุปแล้ว การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลยุติธรรมของสหราชอาณาจักรนั้น ได้นำรูปแบบวิธีการที่ดำเนินการในประเทศนิวซีแลนด์ ประเทศออสเตรเลีย และอเมริกาเหนือมาใช้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชน แต่สำหรับการดำเนินคดีอาญาในศาลนั้น ได้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการก่อนฟ้อง ส่วนการดำเนินการในระหว่างการพิพากษานั้น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ถือเป็นเหตุที่ศาลจะไม่ลงโทษจำคุกหรือลดโทษ เพราะเหตุที่ได้มีการไกล่เกลี่ยและตกลงกันระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดแล้ว ทั้งนี้ เพราะสหราชอาณาจักรยังมีแนวคิดในการลงโทษ โดยถือหลักการลงโทษเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับการกระทำความผิดและความประสงค์จะตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคม และป้องกันสังคมให้ปลอดภัย จึงยังให้อำนาจแก่ตำรวจ และศาลในการออกคำสั่งหรือใช้มาตรการทางอาญาเพื่อควบคุมอาชญากรรมมากกว่าจะเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายหรือผู้กระทำความผิด และครอบครัวได้มีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม ตามแนวทางการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

3. แคนาดา กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในแคนาดามีรากฐานมาจากวัฒนธรรมของชนพื้นเมือง (Aboriginal culture) ความศรัทธาของชุมชน และหน่วยงานที่ไม่ใช่องค์กรของรัฐ ที่ได้นำมาประยุกต์ใช้กับผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็ก และผู้ใหญ่ในคดีอาญาเล็กน้อย หรือรุนแรงในทุกขั้นตอนทั้งก่อนและหลังชั้นศาล โดยแรกเริ่มนั้นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในแคนาดาเป็นโครงการแก้ปัญหาระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย (Victim Offender Resolutions Programme – VORP) ซึ่งเป็นการพบเผชิญหน้าระหว่างผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่สามารถปรับใช้ได้ตลอด กระบวนการและช่วยแก้ปัญหาที่เน้นการไกล่เกลี่ยประนีประนอมมากกว่าการปรับหรือการลงโทษ และยังได้มีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในรูปแบบของการประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหาย และผู้กระทำความผิด (Victim Offender Mediation) ไปใช้ในศาลด้วย

แคนาดานั้น เจ้าหน้าที่ตำรวจมีบทบาทสำคัญในการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยนำมาเป็นมาตรการทางเลือกก่อนที่จะดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด หรือหลังจากที่ฟ้องร้องแล้ว เพื่อชะลอการดำเนินคดี โดยทุกฝ่ายต้องตกลงยินยอมใช้มาตรการดังกล่าว หรือในขั้นตอนของการพิพากษาลงโทษ ผู้พิพากษาอาจจะใช้โครงการประชุมเพื่อลงโทษ (Circle Sentencing) ในการช่วยกำหนดโทษที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงปัจจัยการลงโทษ หลักการลงโทษ และมาตรการลงโทษอย่างอื่นที่ไม่ใช่โทษจำคุกได้ ในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทั้งการประชุม การประชุมล้อมวง หรือการประนีประนอมระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายจะต้องเป็นการเข้าร่วมโดยสมัครใจ มีข้อตกลงที่ชัดเจนร่วมกัน สามารถถอนตัวในขั้นตอนใดก็ได้ มีสิทธิที่จะขอช่วยเหลือทางกฎหมายในทุกขั้นตอน ต้องสร้างความมั่นใจและความปลอดภัยแก่ทุกฝ่าย ผลการดำเนินการจะนำไปใช้เป็นพยานในชั้นศาลไม่ได้ และจะต้องมีการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปตามระบบและบรรลุวัตถุประสงค์

นอกจากนี้ กระทรวงยุติธรรมของแคนาดาได้มีการจัดทำคู่มือ Restorative Justice Programs Guidelines เพื่อส่งเสริมการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีอาญา และกำหนดแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุดไว้หลายแนวทาง เนื่องจากแต่ละรัฐ แต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน สามารถเลือกปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม และยังได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ดำเนินการ หรือผู้ประสานการประชุมที่จะต้องผ่านการฝึกอบรมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ต้องเรียนรู้การเตรียมโครงการประชุมที่ดี เช่น สถานที่ประชุม การอำนวยความสะดวก การบันทึกการประชุม และการประเมินผล เป็นต้น

แคนาดา ได้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกรณีดังต่อไปนี้

- 1) นำมาใช้กับการกระทำความผิดสำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชน โดยมี The Young Offender Act 1985 บัญญัติให้ใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นมาตรการทางเลือกแทนกระบวนการทางศาล และใช้โครงการ Circle Sentencing เป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีที่เยาวชนเป็นผู้กระทำความผิด

2) นำมาใช้กับคดีความรุนแรงในครอบครัว

3) มีการนำการประชุมแบบ Wagga Wagga ของออสเตรเลียมาใช้กับคนพื้นเมืองในแคนาดา

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นที่ยอมรับและสร้างความพึงพอใจให้กับทุกฝ่าย และสร้างความสมดุลในสังคมจากการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของทุกฝ่าย และเป็นความรับผิดชอบในการสร้างความปลอดภัยในชุมชนร่วมกัน สามารถสร้างความเข้าใจในประเด็นซับซ้อนกับทุกฝ่ายได้ดีกว่าระบบยุติธรรมตามปกติ รวมถึงสามารถลดอัตราการเกิดอาชญากรรม ลดการควบคุมตัวนักโทษ ไม่ต้องสร้างเรือนจำแห่งใหม่ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในแคนาดา

4. นิวซีแลนด์ การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในนิวซีแลนด์นั้น เริ่มจากการนำมาใช้กับผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชนก่อน และต่อมาจึงนำมาใช้กับการลงโทษผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเยาวชนนั้น ใช้การประชุมกลุ่มครอบครัวเป็นมาตรการในการดำเนินการส่วนในการลงโทษผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ ซึ่งศาลมีอำนาจสั่งให้จำเลยชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายทั้งในชั้นก่อนการพิจารณาและก่อนการกำหนดโทษ ได้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้เพื่อประกอบการใช้ดุลพินิจในการพิจารณาและการกำหนดโทษด้วย

นิวซีแลนด์ ได้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกรณีดังต่อไปนี้

4.1 การประชุมกลุ่มครอบครัวในคดีที่เยาวชนกระทำความผิด

ตามกฎหมายของนิวซีแลนด์นั้น หากเป็นการกระทำความผิดที่เยาวชนกระทำความผิด และเป็นความผิดที่ไม่ร้ายแรง จะได้รับการดำเนินการโดยอาศัยอำนาจของ Police Youth Aid แต่ถ้าเป็นการกระทำความผิดที่มีความร้ายแรงในระดับกลางหรือร้ายแรงไม่มาก เช่น ความผิดที่ถือว่าการใช้กำลัง การชิงทรัพย์ วางเพลิง ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา หรือความผิดเกี่ยวกับเพศอื่นๆ ยกเว้นความผิดฐานฆ่าคน จะดำเนินการเป็นเอกเทศโดยอาศัยอำนาจตาม The Children and Young Persons and Their Families Act 1989 ทั้งนี้ มาตรการในการใช้การประชุมกลุ่มครอบครัวเพื่อให้ผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชนซึ่งได้กระทำความผิดที่ร้ายแรงได้มีความรับผิดชอบต่อการกระทำของเขา และให้การสนับสนุนเพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้เข้ามามีส่วนในการเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากการกระทำของตน และผลการประชุมกลุ่มครอบครัวนั้นจะก้าวล่วงไปถึงการนำเสนอเพื่อให้ศาลมีแนวทางที่เหมาะสมในการลงโทษผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชนด้วย

The Children and Young Persons and Their Families Act 1989 ได้กำหนดหลักการ และกระบวนการที่ศาลจะต้องพิจารณาดำเนินการเกี่ยวกับเยาวชนที่กระทำความผิด และการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการกำหนดมาตรการที่เหมาะสม ซึ่งใช้การประชุมกลุ่ม ครอบครัวเข้ามาให้การคุ้มครองเด็กที่กระทำความผิดมิให้กระทำความผิดซ้ำ และเบี่ยงเบนไม่ให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา

และในการพิจารณาดีของศาลเยาวชน หากเป็นกรณีที่เยาวชนถูกฟ้องในศาลแล้ว และศาลพิพากษาว่าผิดศาล จะส่งผู้นั้นเข้าร่วมประชุมกลุ่มครอบครัวทุกคดี และศาลมีอำนาจพิพากษาตามข้อสรุปที่ได้จากการประชุมกลุ่มครอบครัว ในการประชุมกลุ่มครอบครัวนั้น จะเชิญผู้เสียหายมาพบกับผู้กระทำความผิด และครอบครัวของผู้กระทำความผิดรวมถึงตำรวจด้วย โดยผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มครอบครัวจะอภิปราย และมีความเห็นร่วม และบางครั้งมีความรู้สึกร่วมกันในเรื่องเกี่ยวกับการป้องกันอันตรายให้แก่ผู้เสียหาย รวมถึงชดเชยค่าเสียหาย ให้แก่ผู้เสียหาย และการที่ผู้กระทำความผิดจะต้องดำเนินการ เพื่อรับผิดชอบต่อการกระทำความผิดของตน

4.2 การดำเนินคดีในศาลอาญา

ได้มีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการกำหนดโทษในคดีอาญา โดยพัฒนาแนวความคิดจากการที่ศาลอาญาได้เปลี่ยนแนวคิดในการลงโทษมาเป็นแนวคิดในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) เพื่อใช้กับการลงโทษทางอาญา ซึ่งเป็นการนำมาใช้เพื่อเยียวยาเบ็ดเสร็จในชั้นก่อนฟ้องและก่อนการลงโทษ

พัฒนาการในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของนิวซีแลนด์ เริ่มในปี ค.ศ. 2002 โดยกำหนดให้ศาลต้องนำผลของการประชุมกลุ่มอันเนื่องมาจากการดำเนินการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นแนวทางในการกำหนดโทษ และผู้พิพากษาจะนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการกำหนดค่าทดแทนให้กับผู้เสียหาย โดยให้ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดได้มีการตกลงเจรจากัน นอกจากนี้ยังมีการกำหนดให้ต้องดำเนินการด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการคุมประพฤติและในการบังคับโทษในเรือนจำ จะเห็นได้ว่าประเทศนิวซีแลนด์ได้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ตั้งแต่ขั้นตอนการพิจารณา การพิพากษาลงโทษ การบังคับโทษ และกระบวนการคุมประพฤติ หรือการดำเนินการปล่อยออกจากเรือนจำ ซึ่งถือว่าเป็นการปฏิรูปนโยบายในการลงโทษทางอาญาของนิวซีแลนด์

นิวซีแลนด์ได้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญ ดังนี้

1) การประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดกฎหมายของนิวซีแลนด์ กำหนดไว้ว่า กระบวนการที่คู่กรณีจะดำเนินการยุติข้อพิพาทในคดีอาญาโดยจัดให้มีการประชุมจะต้องประกอบด้วย ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ ทนายความ พนักงานคุมประพฤติ และเจ้าหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดให้มีการพบปะเจรจาระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด อย่างไรก็ตาม การดำเนินการดังกล่าวมิได้บังคับให้กระทำ แต่เป็นกรณีที่ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายตกลงให้มีการจัดประชุม และโดยพฤติการณ์สามารถจัดให้มีการประชุมได้ รวมถึงโดยสภาพ และสถานการณ์อำนวยให้จัดประชุมได้ ดังนั้นจึงไม่เป็นการบังคับให้ต้องกระทำทุกกรณี และไม่ปรากฏสภาพบังคับหากไม่มีการดำเนินการตามหลักการดังกล่าว นอกจากเป็นเจตนารมณ์ของฝ่ายนิติบัญญัติที่กำหนดไว้เพื่อให้มีการประชุมกลุ่มในระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดเท่านั้น

2) กระบวนการกำหนดโทษ ซึ่งศาลมีอำนาจลดโทษหรือลงโทษอย่างอื่นแทนโทษจำคุกได้ในกรณีที่มีการดำเนินการประชุมกลุ่มตามหลักกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ศาลจะต้องนำผลการประชุมกลุ่มชุมชนที่ได้จากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้เพื่อกำหนดโทษ หรือกำหนดมาตรการอื่น แทนการลงโทษจำคุก หรือยกฟ้องโดยมีเงื่อนไข หรือรอการลงโทษโดยมีเงื่อนไข

จะเห็นได้ว่ากฎหมายในนิวซีแลนด์ได้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในขั้นตอนของการกำหนดความผิดและกำหนดโทษ รวมถึงการรอการลงโทษโดยมีเงื่อนไข ซึ่งต้องปฏิบัติตามข้อตกลงที่ได้จากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทั้งนี้ การปรับปรุงกฎหมายของนิวซีแลนด์เป็นการปรับปรุงโดยเพิ่มอำนาจของศาลในการกำหนดมาตรการอื่นแทนการลงโทษ โดยนำมาตรการที่กำหนดจากที่ประชุมกลุ่มในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาเป็นหลักในการพิจารณา และเปิดโอกาสให้สามารถปรับปรุงแก้ไขโดยศาลได้ นอกจากนี้การตกลงในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ซึ่งต้องอาศัยเวลาและความตกลงร่วมกันจึงต้องการเวลาในการตกลงและเวลาในการปฏิบัติตามข้อตกลงให้ครบถ้วน ดังนั้นกฎหมายจึงให้ศาลมีดุลพินิจในการเลื่อนการพิพากษาหรือรอการบังคับโทษได้จนกว่าจะปฏิบัติตามข้อตกลงครบถ้วน

ขั้นตอนกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีอาญาของนิวซีแลนด์ สามารถแยกออกได้เป็น 3 ขั้นตอน สรุปได้ดังนี้

1) การส่งคดีเข้าสู่กระบวนการเตรียมการ เมื่อศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าคดีเข้าหลักเกณฑ์ที่จะส่งเข้ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพราะจำเลยให้การรับสารภาพ ศาลจะส่งเรื่องให้แก่ผู้ประสานการประชุม (restorative justice Coordinator) เมื่อผู้ประสานการประชุมได้รับเรื่องแล้วจะดำเนินการสัมภาษณ์จำเลยก่อนเพื่อประเมินความเป็นไปได้ในการประชุมกลุ่ม (restorative justice conference) และถ้าผู้ประสานการประชุมเห็นว่า จำเลยมีลักษณะที่ไม่สมควรเข้าสู่กระบวนการประชุมกลุ่ม เช่น มีความผิดปกติทางจิต หรือมีความก้าวร้าว หรือไม่ยอมรับผิดขอต่อการกระทำของตน ผู้ประสานการประชุมจะไม่ดำเนินการต่อไป และส่งเรื่องกลับสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา หากผู้ประสานการประชุมเห็นว่าสมควรเข้าสู่การประชุมกลุ่ม ผู้ประสานการประชุมจะให้ข้อมูลแก่จำเลย ซึ่งอาจเป็นการให้ข้อมูลเป็นหนังสือก็ได้ ในการดำเนินการไกล่เกลี่ย ผู้ไกล่เกลี่ยเป็นผู้กำหนดการประชุมและตามผู้เสียหายและจำเลยให้มาพบกัน และอาจเชิญตำรวจ พนักงานคุมประพฤติ เข้าร่วมในการประชุมด้วยก็ได้ แต่ต้องมีผู้เสียหายและจำเลยเข้าร่วมด้วย

2) การประชุมกลุ่ม เมื่อได้เชิญผู้ที่ร่วมประชุมมาในที่ประชุมแล้ว ผู้ไกล่เกลี่ยควรจะแจ้งให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ในการประชุม และการประชุมต้องกระทำโดยสมัครใจและสามารถถอนตัวได้ และเมื่อได้ดำเนินการประชุมแล้ว จะมีการสรุปข้อเท็จจริงจากนั้นให้จำเลยกล่าวถึงสาเหตุ และความรู้สึกของตน และผู้เสียหายจะเล่าให้ฟังถึงผลกระทบที่ตนได้รับจากการทำความผิด จากนั้นจะหารือถึงแนวทางการเยียวยา

และผลที่จะทำข้อตกลงและแผนการปฏิบัติ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้มีโอกาสเสนอและมีส่วนร่วมในการกำหนด เพื่อให้เกิดแนวทางที่เหมาะสมและสามารถปฏิบัติได้

3) ภายหลังการประชุม ผู้ใกล้เคียงจะร่วมกันทบทวนผลการดำเนินการ และติดตามผลการปฏิบัติตามแผนของจำเลย เพื่อรายงานให้ศาลทราบ

ดังนั้นจึงทำให้เห็นว่า การประเมินผลโครงการประชุมกลุ่มครอบครัวที่ดำเนินการในนิวซีแลนด์ พบว่า การลดอาชญากรรมที่จะไม่กระทำความผิดซ้ำนั้น จะเกิดขึ้นในกรณีที่มีการขอโทษต่อผู้เสียหาย และหากมีการขอโทษเป็นการส่วนตัวจะก่อให้เกิดผลที่จะไม่กระทำความผิดซ้ำ นอกจากนี้ ผลดังกล่าวมีลักษณะเดียวกับการที่ผู้กระทำความผิดได้แสดงความเสียใจอย่างยิ่งต่อการที่ตนได้กระทำความผิด ซึ่งผลของการประชุมกลุ่มครอบครัวมีผลเป็นการลดการกระทำความผิดซ้ำน้อยกว่า ผลกระทบในกรณีอื่นๆ เช่น ความรู้สึกของผู้เสียหายที่จะเปิดเผยความเดือดร้อนหรือความพอใจ กับการที่ได้เข้าร่วมประชุม หรือการที่ผู้กระทำความผิด ได้มีการแสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำที่ตนได้กระทำลงไป

สำหรับแนวทางในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของนิวซีแลนด์ มีผู้ให้ความเห็นถึงปัญหาในทางปฏิบัติที่ไม่อาจบรรลุผลในการดำเนินการได้เพราะมีปัญหาดังนี้

1) แนวคิดของผู้พิพากษาที่ยังคงคุ้นเคยกับการลงโทษในแนวคิดเดิมที่ต้องการการกำหนดโทษเพื่อทดแทนความผิดหรือการลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด

2) กระบวนการบังคับโทษจำคุกในเรือนจำ ยังคงพัฒนาโดยใช้การบริหารงานเรือนจำ เพื่อให้เกิดความคล่องตัวและสามารถบังคับโทษจำคุกแก่ผู้กระทำความผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และใช้ผู้เชี่ยวชาญในการบริหารงานราชทัณฑ์ตลอดจนใช้เทคโนโลยีในการดำเนินงาน โดยมีได้ใช้หลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ต้องการการประสานงานระหว่าง ชุมชน สังคม พนักงาน เจ้าหน้าที่ และผู้กระทำความผิด ผู้เสียหายในการแก้ไขปัญหาและหาทางออกของปัญหา

5. ญี่ปุ่น

ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ประสบความสำเร็จเป็นอย่างมากในการลดและจัดการกับอาชญากรรม ในระยะเวลาสองทศวรรษที่ผ่านมาจำนวนผู้กระทำความผิด (ยกเว้นความผิดเรื่องการจราจร) ในญี่ปุ่นได้ลดลงอย่างมาก ทั้งนี้ เพราะเจ้าหน้าที่บ้านเมืองของประเทศญี่ปุ่นได้เรียนรู้ว่าการแก้ไขผู้กระทำความผิดและการฟื้นฟูชุมชนเป็นเรื่องสำคัญและได้มีการพิสูจน์แล้วว่าวิธีการ ดังกล่าวมีประสิทธิภาพในการแก้ไขพฤติกรรมอาชญากร ไม่ว่าตำรวจ พนักงานอัยการ และศาลต่างมีความคิดร่วมกันที่จะแก้ไขผู้กระทำความผิดยิ่งกว่าลงโทษโดยการตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคม โดยปกติแล้วผู้กระทำความผิดส่วนใหญ่ในญี่ปุ่นจะให้การรับสารภาพ และแสดงความเสียใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น มีการขอให้ผู้เสียหายให้อภัย และยื่นหนังสือที่เป็น

ผลการเจรจาตกลงกับผู้เสียหายและผู้เสียหายให้อภัยแล้วให้แก่เจ้าหน้าที่บ้านเมือง ซึ่งจะมีผลให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษสถานเบา หรือมีการสั่งยุติคดี (ณัฐวสา ฉัตรไพฑูรย์, 2550)

จากการศึกษากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในญี่ปุ่น สามารถสรุปได้ดังนี้

5.1 กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการดำเนินคดีอาญาในญี่ปุ่น เมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้นในสังคม วัฒนธรรมของญี่ปุ่นจะ “ขอโทษและให้อภัย” กัน (apology – forgiveness) ซึ่งวัฒนธรรมดังกล่าวมีทั้งข้อดีและข้อเสีย กล่าวคือ ทำให้สังคมประเทศญี่ปุ่นเป็นสังคมแห่งการประนีประนอมซึ่งทำให้สังคมสงบสุขและสมานฉันท์ แต่ในขณะเดียวกัน ผู้เสียหายไม่ได้รับการเยียวยา ทั้งๆที่ ญี่ปุ่นได้มีกฎหมายเยียวยาความเสียหายให้กับผู้เสียหาย(Crime Victims Benefit Payment Law) ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1981 แต่ผู้เสียหายกลับไม่ได้ได้รับความสนใจเท่าที่ควร (ณรงค์ ใจหาญ และคณะ, 2552) ผลของการขอโทษและให้อภัย ทำให้การกระทำความผิดอาญาเล็กน้อยไม่ถูกดำเนินคดีอย่างเป็นทางการ โดยปกติแล้วผู้กระทำความผิดส่วนใหญ่ในญี่ปุ่นจะให้การรับสารภาพ แสดงความเสียใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และขอให้ผู้เสียหายให้อภัย พร้อมทั้งยื่นหนังสือที่เป็นผลมาจากการตกลงกับผู้เสียหายให้กับหน่วยงานของรัฐ ทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษสถานเบา หรือไม่ต้องถูกดำเนินคดี

อย่างไรก็ตาม กระบวนการขอโทษและให้อภัยนี้ก็มีผลเป็นการลดความรุนแรงของการลงโทษหรือการดำเนินคดีอาญาให้กับผู้กระทำความผิดเท่านั้น โดยผู้เสียหายไม่ได้รับผลดีอย่างใดกับการขอโทษ และให้อภัย จากการศึกษากของ Haley พบว่า การขอโทษและให้อภัยเป็นกระบวนการระหว่าง ผู้กระทำความผิดกับหน่วยงานของรัฐเท่านั้นเพื่อที่จะไม่ดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด โดยผู้เสียหายยังคงรู้สึกไม่พอใจในเรื่องของการได้รับค่าสินไหมทดแทน รวมทั้งการขอโทษอย่างจริงจังจากผู้กระทำความผิด เพราะหลายกรณีที่ผู้กระทำความผิดขอโทษผ่านทางตัวแทนหรือทนายความ

5.2 กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีอาญาเด็กและเยาวชน

สำนักงานตำรวจแห่งชาติของญี่ปุ่นมีแผนการที่จะนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับคดีอาญาเล็กน้อยที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิด โดยสำนักงานตำรวจแห่งชาติมีแนวคิดว่าการนำกระบวนการดังกล่าวมาใช้น่าจะมีผลเป็นการลดจำนวนผู้กระทำความผิดซ้ำได้ โดยเหตุที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติตัดสินใจนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ เนื่องจากสถิติพบว่าจำนวนเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดซ้ำ (recidivism) มีอัตราการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และจากสถิติการดำเนินคดีอาญาที่เด็กและเยาวชนเป็นผู้กระทำความผิดพบว่า ร้อยละ 41.5 ศาลจะพิพากษาการลงโทษ ซึ่งถือได้ว่าเป็นจำนวนมาก ดังนั้น การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับบุคคลดังกล่าวน่าจะมีผลเป็นการลดอาชญากรรมที่กระทำความผิดซ้ำได้

กระบวนการประชุมดังกล่าว เริ่มต้นจากการที่ผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กหรือเยาวชน จะต้องยอมรับความผิด ผู้ประสานการประชุมในการประชุมจะพบคู่กรณีแต่ละฝ่ายเพื่อยืนยันว่าทั้ง ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดต้องการที่จะเจรจาระงับข้อพิพาทและผลเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดอาญา การประชุมจะเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสียหลายฝ่ายเข้าร่วมด้วย เช่น ครู ผู้ร่วมงาน สมาชิกในครอบครัว ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด ในการประชุมผู้เข้าร่วมประชุมจะร่วมกันกำหนดข้อตกลงในการเยียวยาความเสียหาย เช่น ให้ผู้กระทำความผิดไปฝึกอบรมทำงานบริการสาธารณะ รวมทั้งชดเชยค่าสินไหมทดแทน การประชุมสามารถจัดขึ้นได้ก่อนการดำเนินคดีในชั้นศาลหรือระหว่างรอการลงโทษก็ได้ ผลของข้อตกลงเชิงสมานฉันท์จะถูกส่งไปยังศาลหรือศูนย์ควบคุมตัว (detention center) เพื่อที่จะใช้มาตรการที่กำหนดโดยข้อตกลงเชิงสมานฉันท์ปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดต่อไป ซึ่งมาตรการการประชุมดังกล่าวได้สร้างสมดุลระหว่างสิทธิของผู้เสียหายและสิทธิของผู้กระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มากกว่ากระบวนการขอโทษและให้อภัยแบบเดิม

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษาแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในแต่ละประเทศ ค่อนข้างที่จะให้ความสำคัญกับกระบวนการดังกล่าวมาก ประเทศต่างๆ มีการกำหนดบทบาทของเจ้าหน้าที่ ในปัญหาดังกล่าวไว้เป็นพิเศษ ทั้งด้านการให้คำปรึกษาและช่วยเหลือคู่ความ รวมทั้งจัดให้มีการอบรมให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นพิเศษเพื่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของตำรวจ และเสนอแนะแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสาเหตุของปัญหา วิธีการแทรกแซง บทบัญญัติของกฎหมาย และแนวนโยบาย รวมทั้งบทบาทของเจ้าหน้าที่ในการแนะนำหน่วยงานที่จะให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหาย

2.4 การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมไทยในชั้นก่อนฟ้อง

การดำเนินการตามแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ว่าในรูปแบบใดสามารถนำมาใช้ได้ในช่วงตอนต่างๆ ของกระบวนการยุติธรรมทั้งก่อนพิจารณาคดี ระหว่างพิจารณาคดี และภายหลังจากการพิจารณาคดี ดังนี้

1. ขั้นตอนก่อนคดีความเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

มีการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยชุมชนสำหรับคดีอาญาบางประเภทที่ไม่ร้ายแรง ก่อนมีการร้องทุกข์กล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวน เช่น ประเทศฝรั่งเศสจะใช้รูปแบบที่เรียกว่า คณะกรรมการบูรณาการชุมชน (Community Reparative Boards) เป็นจำนวนมาก

2. ขั้นตอนเมื่อคดีความเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมก่อนพิพากษาคดี

มีการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชั้นพนักงานสอบสวน ชั้นพนักงานอัยการ กรณีที่มีความเห็นควรสั่งฟ้อง (อาจใช้หลักการดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจหรือการชะลอการฟ้อง) และชั้นพิจารณาคดีของศาลก่อนที่จะมีคำพิพากษาอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยในประเทศตะวันตกส่วนใหญ่ใช้ “พนักงานคุมประพฤติ”

หรือ “นักสังคมสงเคราะห์” ดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยใช้รูปแบบการพิจารณาแบบล้อมวง (Sentencing Circles) สำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นชนพื้นเมืองในประเทศแคนาดา และสหรัฐอเมริกา ในบางมลรัฐ และใช้รูปแบบการไกล่เกลี่ยผู้กระทำความผิด (Victim-Offenders Mediation หรือ VOM) อย่างกว้างขวางสำหรับผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ที่ในทวีปยุโรปและอเมริกา

3. ขั้นตอนหลังการพิจารณาคดี

ในทวีปยุโรป ทวีปอเมริกาเหนือ และทวีปออสเตรเลีย มีการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชั้นราชทัณฑ์อย่างกว้างขวางเช่นกัน โดยใช้เมื่อมีการจำคุกผู้กระทำความผิดไประยะหนึ่งแล้ว เมื่อผู้กระทำความผิดได้รับการพักการลงโทษ และในช่วงก่อนที่ผู้กระทำความผิดจะสิ้นสุดการรับโทษจำคุก ให้ผู้นั้นกลับคืนสู่ชุมชน โดยใช้รูปแบบการไกล่เกลี่ยเหยื่อผู้กระทำความผิด (Victim-Offenders Mediation หรือ VOM) เช่นกัน

■ พัฒนาการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในประเทศไทย

ก่อนการปฏิรูปกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมสังคมไทยมีการดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิดโดย “เหยื่ออาชญากรรม” หรือ “ผู้เสียหาย” เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการ “ดำเนินกระบวนการยุติธรรม” อย่างมาก และบทบาทดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไปจนเหยื่อถูกกันออกจากกระบวนการมากขึ้นทุกที เมื่อ “รัฐ” มีความสำคัญมากขึ้น มีตำรวจ และพนักงานอัยการมาทำหน้าที่แทน และสังคมมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นตามลำดับ ความเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้เกิดผลกระทบสำคัญ คือ ประชาชนมีบทบาทในการรักษาความสงบและปลอดภัยในสังคมน้อยลงจนเกือบจะไม่มีเลย และประชาชนมีความรู้สึกที่ไม่ใช่ธุระของตน หากแต่เป็นของเจ้าหน้าที่บ้านเมือง จึงผลักภาระการรักษาความสงบและปลอดภัยไปให้เจ้าหน้าที่ เช่น ตำรวจและฝ่ายปกครอง ซึ่งคดีความบางประเภทเป็นเรื่องที่สามารถไกล่เกลี่ย ประนอมข้อพิพาทกันได้ในชุมชนกลับไม่มีใครจัดการ เพราะไม่ได้รับมอบหมาย และเข้าใจว่าไม่ใช่หน้าที่ของตนกลับผลักภาระไปให้กระบวนการยุติธรรมเป็นผู้ชี้ขาดผลที่ตามมา คือ เจ้าหน้าที่ต้องรับภาระหนักทั้งๆ ที่จำนวนและความสามารถของเจ้าหน้าที่มีจำกัดการทำงานของเจ้าหน้าที่จึงไม่ได้ผลตามความต้องการ ทั้งของประชาชนและของเจ้าหน้าที่เอง

รูปแบบของ “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” ในสังคมไทย ปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมในลักษณะการดำเนินคดีอาญาที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งสามารถจำแนกได้ 5 ลักษณะ คือ

- 1) การประนอมข้อพิพาททางอาญาเชิงจารีตในลักษณะนี้ พบว่าสังคมวัฒนธรรมและประเพณีไทยแต่เดิมยอมรับการใช้ผู้นับถือในชุมชนเป็นผู้ประนอมข้อพิพาทมานานแล้ว เช่น “สภาผู้เฒ่า” ของบางหมู่บ้านในอีสาน และอาจนับรวมถึงกระบวนการยุติธรรมแบบชนเผ่าของกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งหลายในประเทศไทยเข้าไว้ในลักษณะของการประนอมข้อพิพาททางอาญาเชิงจารีตนี้ด้วย เช่น การที่ชนเผ่ามูเซอ ม้ง กะเหรี่ยง และมอญ ดูแลการไต่สวนและพิจารณาตัดสินโทษกันโดยยึดถือตามขนบธรรมเนียมประเพณีของตน เป็นต้น

2) การประนอมข้อพิพาททางอาญาโดยบุคคลหรือองค์กรที่กฎหมายกำหนดให้มีบทบาท หน้าที่กฎหมายกำหนดเป็นการประนอมข้อพิพาททางอาญาโดยผู้มีหน้าที่ในชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2547 และการประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน ตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการปฏิบัติงานประนีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2530

3) การประนอมข้อพิพาทในชุมชนโดยผู้นำเฉพาะกิจ หรือหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ร่วมจัดตั้งการประนอมข้อพิพาทในรูปแบบนี้ ได้แก่ ศาลประนอมข้อพิพาท หรือศาลหมู่บ้าน เป็นการประนอมข้อพิพาททางอาญาที่มีลักษณะผสมผสานลักษณะการประนอมข้อพิพาททางอาญาเชิงจารีตตามแบบที่ 1 โดยมีการกระตุ้น และแนะนำจากผู้นำเฉพาะกิจ การระงับข้อพิพาททางแพ่งในระดับท้องถิ่นโดยอนุญาโตตุลาการ อาสาสมัครไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน และการให้ความรู้เกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และกระบวนการยุติธรรมเบื้องต้นสำหรับประชาชน

4) การประนอมข้อพิพาททางอาญาในศาลยุติธรรม ศาลยุติธรรมกำหนดให้มี “ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” ขึ้นเพื่อเป็นทางออกในการระงับข้อพิพาทนอกจากการพิจารณาคดีตามปกติของศาล แต่กรณีนี้ยังมีข้อจำกัดอยู่หลายประการ กล่าวคือ สามารถทำได้เฉพาะคดีที่ฟ้องและมาถึงศาลแล้วเท่านั้น ศาลไกล่เกลี่ยได้เมื่อคู่ความสมัครใจเท่านั้น และศาลมีภาระหน้าที่ในการพิจารณาคดีมากอยู่แล้ว โดยส่วนใหญ่ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะเน้นการไกล่เกลี่ยในคดีแพ่ง โดยมีคดีอาญาที่ยอมความกันได้เพียงบางส่วนเท่านั้น

5) การประนอมข้อพิพาททางอาญาโดยมีกฎหมายรองรับ สำหรับการประนอมข้อพิพาทในรูปแบบนี้ ได้แก่ ประมวลวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (2) ที่บัญญัติว่า “ในคดีความผิดต่อส่วนตัว เมื่อได้ถอนคำร้องทุกข์ ถอนฟ้อง หรือยอมความกัน โดยถูกต้องตามกฎหมาย สิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องระงับไป”

การระงับข้อพิพาทโดยการเปรียบเทียบปรับคดีอาญากรณีความผิดลหุโทษของพนักงานสอบสวน ที่ระบุว่า “ในคดีอาญาที่เป็นความผิดลหุโทษ หรือความผิดอาญาที่มีอัตราโทษไม่สูงกว่าความผิดลหุโทษ หรือคดีอื่นที่มีโทษปรับสถานเดียวอย่างสูงไม่เกิน 10,000 บาท หรือความผิดต่อกฎหมายภาษีอากร ที่มีโทษปรับสถานเดียวอย่างสูงไม่เกิน 10,000 บาท เมื่อผู้ต้องหาชำระค่าปรับ ตามที่พนักงานสอบสวนทำการเปรียบเทียบปรับแล้ว คดีเป็นอันเลิกกัน” จะเห็นได้ว่า “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” ที่ปรากฏเป็นรูปธรรมในสังคมไทยนั้น จะอยู่ในรูปของการประนอมข้อพิพาททางอาญาซึ่งมีลักษณะการดำเนินการโดยอาศัยพื้นฐานของการถ้อยทีถ้อยอาศัยในสังคมที่มีมาแต่ครั้งโบราณกาล จนวิวัฒนาการมาสู่การบัญญัติรับรองกฎหมายในปัจจุบัน ซึ่งกลายเป็นแนวความคิดใหม่ที่คนในสังคมไทยยังไม่เคยรู้จักมาก่อน

จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2538 วงการวิชาการของไทยเริ่มรู้จักกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นครั้งแรก และได้เริ่มต้นการดำเนินโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปประยุกต์ใช้ในลักษณะ “โครงการนำร่อง” ตามความพร้อมของแต่ละหน่วยงานและตามแต่กฎหมายจะเปิดช่องทางให้สามารถดำเนินการได้เพียงใด ซึ่งนับได้ว่าเป็นครั้งแรกที่มีการนำโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในประเทศไทย ได้แก่ การนำรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเป็นครั้งแรก โดยใช้ขั้นตอนการสืบเสาะและพินิจโดยอาศัยอำนาจของพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 มาตรา 63 ซึ่งมีหลักการโดยสรุปได้ว่า ในความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หากผู้อำนวยการสถานพินิจพิจารณาโดยคำนึงถึง สภาพต่างๆ แล้วเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นอาจกลับตัวเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้องคดี ก็ให้เสนอความเห็นดังกล่าวไปยังพนักงานอัยการ และถ้าพนักงานอัยการเห็นด้วยก็ให้มีคำสั่งไม่ฟ้องเด็ก หรือเยาวชนนั้นได้”

นอกจากนี้ ยังได้มีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการคุมประพฤติ ผู้กระทำความผิดในรูปแบบของ “การประชุมฟื้นฟูสมรรถภาพ” ในงานสืบเสาะและพินิจ เพื่อจะได้นำผลจากการประชุมของคู่อภิบาลในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เสนอให้ศาลทราบในรายงานการสืบเสาะและพินิจต่อไป ซึ่งหากศาลเห็นชอบด้วยจะช่วยลดปริมาณคดีที่อาจต้องโทษจำคุกได้อีกทางหนึ่ง และจากการนำเอากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในประเทศไทยสำหรับคดีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดดังกล่าว นั้น จะเห็นได้ว่าพนักงานอัยการได้มีส่วนร่วมในการใช้ดุลพินิจในการสั่งไม่ฟ้องคดีอันเป็นหลักพื้นฐานในการอำนวยความสะดวกเชิงสมานฉันท์อยู่ด้วย ซึ่งเป็นตัวอย่างหนึ่งในการกำหนดขอบเขตประเภทคดี และอำนาจในการใช้ดุลพินิจของพนักงานอัยการที่ชัดเจนขึ้นประการหนึ่งที่ทำให้พนักงานอัยการมีบทบาทในการอำนวยความสะดวกเชิงสมานฉันท์มากขึ้น

■ ความเหมาะสมของการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชั้นก่อนฟ้องมาใช้ในประเทศไทย

เมื่อศึกษากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของต่างประเทศแล้วจะพบว่า คดีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดเป็นคดีที่ทุกประเทศนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ส่วนในคดีกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวนั้น มีบางประเทศที่นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ เช่น สหรัฐอเมริกา เป็นต้น และในประเทศไทยเองได้มีแนวคิดผสมผสานกันระหว่าง กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และการไกล่เกลี่ยคดีอาญาโดยการยอมความ แต่ยังไม่ได้มีการกำหนดกระบวนการที่ชัดเจนลงไปว่าจะต้องมีความร่วมมือระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย หรือผู้ที่เกี่ยวข้องในการประชุมกลุ่ม สำหรับในคดีอาญานั้น ประเทศที่นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในคดีอาญา คือ นิวซีแลนด์ ส่วนแคนาดา สหรัฐอเมริกา และสหราชอาณาจักร นำมาใช้ในกระบวนการก่อนฟ้อง ส่วนญี่ปุ่นนั้นนำมาใช้ในกรณีที่ขอโทษแล้วไม่ต้องไปฟ้องศาล และหากพิจารณาประเภทความผิดที่นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้นั้น ส่วนใหญ่ใช้กับความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ ร่างกาย ซึ่งเป็นความผิดที่ผู้เสียหายได้รับความเสียหายและต้องการการเยียวยา และ

เป็นความผิดพื้นฐาน ส่วนในความผิดบางประเภทซึ่งไม่มีผู้เสียหาย โดยปกติแล้ว จะไม่นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ แต่ในบางประเทศ เช่น นิวซีแลนด์ มีการกำหนดให้ใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ แม้จะไม่มีผู้เสียหายก็ตาม เพราะถือเป็นคดีที่ไม่ร้ายแรง อย่างไรก็ตาม การพิจารณาเฉพาะความผิดที่มีโทษเบา อาจไม่เหมาะสม เพราะลักษณะของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นการแก้ไขปัญหาคriminal ขัดแย้ง จึงไม่ควรจำกัดเฉพาะคดีที่มีโทษเบา แต่ควรนำมาใช้กับคดีโทษหนักด้วย เพียงแต่จะต้องไม่มีลักษณะที่เป็นอันตราย หรือเป็นความผิดที่กระทบต่อความมั่นคงหรือมีผลกระทบต่อความสงบสุขของประชาชน หรือศีลธรรมอันดี

สำหรับประเภทคดีที่นำมาใช้กับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในประเทศไทยนั้น ในคดีเยาวชนและครอบครัว ได้กำหนดในแนวทางปฏิบัติไว้ว่า จะไม่นำมาใช้กับคดีความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนา และคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ เว้นแต่องค์คณะศาลจะเห็นสมควร และหากเป็นกรณีที่เห็นควรสั่งไม่ฟ้อง คดีก็ต้องเป็นคดีที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี แต่ในต่างประเทศนั้น หากเป็นคดีร้ายแรงจะไม่นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ เช่นในสหราชอาณาจักร และญี่ปุ่น เป็นประเทศที่นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ควบคู่กับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในปัจจุบัน แต่ถือเป็นทางเลือกในการดำเนินการ จึงอาศัยความร่วมมือของตำรวจหรือการออกคำสั่งของศาลในการดำเนินการเพื่อยุติข้อพิพาทก่อน ฟ้องหรือก่อนการพิพากษา นอกจากนี้ เจื่อนไขในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในแต่ละประเทศ มีลักษณะตรงกัน คือเป็นความยินยอมของผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย แต่รูปแบบในการประชุมในประเทศ นิวซีแลนด์ แคนาดา และไทย จะเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและ ครอบครัว และในประเทศไทยถือเป็น การเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย ซึ่งเป็นเหตุผลโทษ หรือกำหนดโทษสถานเบา และในบางประเทศจะมี ตำรวจเป็นผู้ประสานการประชุมในขั้นตอนก่อนฟ้อง ส่วนของไทยมีมาตรฐานและแนวปฏิบัติกำหนดไว้ในศาลเยาวชนและครอบครัว ซึ่งมีแนวทางที่เหมือนกับนิวซีแลนด์ และสหรัฐอเมริกา ส่วนในคดีกระทำความรุนแรงในครอบครัวและศาลอาญา ยังไม่ได้กำหนดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนเพียงกำหนดแนวทางไว้ในระเบียบเท่านั้น

จากการศึกษาการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ใช้ในต่างประเทศมาแล้วนั้น ทำให้เห็นว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มิได้แยกการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายออกจากกระบวนการพิจารณาความผิดและลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดออกจากกัน และในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มีเป้าหมายมากกว่าการชี้ขาดข้อเท็จจริงว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่ เพราะเป็นมาตรการที่ทำให้คู่กรณี และสังคมมีความเข้าใจถึงสาเหตุของการที่จำเลยกระทำความผิด และจำเลยได้เข้าใจถึงความเสียหายที่ตนเองได้ก่อให้เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดของตน ด้วยเหตุนี้การยอมรับผิดหรือการสำนึกผิดของจำเลย และการได้พบปะและบอกเล่าถึงความเสียหายและสาเหตุของการกระทำความผิด ตลอดจนการหาทางออกร่วมกัน จึงเป็นมาตรการที่เสริมการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอย่างเป็นทางการ ซึ่งมุ่งไปที่การตรวจสอบข้อเท็จจริงว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ และจะหามาตรการในการลงโทษเพื่อจะให้ผู้นั้นไม่กลับมากระทำความผิดซ้ำได้อย่างไร ด้วยเป้าหมายสำคัญที่ในแต่ละประเทศนำหลักการนี้เข้ามาใช้ คือ การลดปริมาณคดีที่ไม่มีความจำเป็นต้องนำเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาล เพราะการนำเข้าสู่กระบวนการดังกล่าว นอกจาก

จะทำให้เจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ต้องใช้เวลาในการรวบรวมพยานหลักฐานในการดำเนินคดีที่ไม่จำเป็นแล้ว ยังทำให้คดีที่ขึ้นสู่ศาลมีจำนวนมากเกินกว่าความสามารถของบุคลากรที่จะดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและรอบคอบ ด้วยเหตุนี้หากเปิดโอกาสให้คดีที่ไม่จำเป็นต้องเข้าสู่กระบวนการพิจารณาทั้งหมดจะทำให้การพิจารณาคดีอาญาเกิดความล่าช้า เพราะมีข้อจำกัดในด้านบุคลากรงบประมาณ และเวลาในการดำเนินคดี ความเป็นธรรมในการดำเนินคดี และการเข้าถึงความยุติธรรม (access to justice) ของประชาชนก็จะได้รับผลกระทบไปด้วย ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชั้นก่อนฟ้องมีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้ในประเทศไทย เพื่อให้บรรลุเป้าหมายผู้กระทำความผิดยอมรับผิด และผู้เสียหายได้รับการเยียวยา

โดยสรุปแล้ว ประเทศไทยได้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการระงับข้อพิพาท และการหันเหคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งถือว่าเป็นมาตรการที่ลดปริมาณคดีที่จะเข้ามาสู่ศาลได้ส่วนหนึ่ง เพราะทำให้เกิดผลดีแก่ทั้งสองฝ่ายที่จะสามารถระงับข้อพิพาทโดยไม่ต้องดำเนินคดีในศาล และยังสามารถฟื้นฟูความสัมพันธ์ของคู่กรณีและสังคมได้ อย่างไรก็ตามได้มีการนำแนวคิดที่คล้ายคลึงกับการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการดำเนินคดีอย่างเป็นทางการในการหันเหคดีหรือการกำหนดมาตรการคุมประพฤติแก่เด็กและเยาวชนในคดีเด็กและเยาวชน และในกระบวนการกำหนดมาตรการที่ให้ผู้กระทำความรุนแรงในครอบครัวได้ปฏิบัติก่อนการยอมความหรือถอนฟ้องในคดีกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว แต่ยังไม่เห็นหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการบังคับโทษแก่ผู้ต้องโทษตามกฎหมาย อย่างไรก็ตามในปัจจุบันศาลอาญาและศาลฎีกาได้นำแนวคิดในเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญา เพื่อนำมาใช้ในการประนอมข้อพิพาทในคดีอาญาโดยนอกจากจะให้ผู้เสียหายได้รับการชดเชยค่าเสียหายแล้ว ยังมีกระบวนการที่ดำเนินการเพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้สำนึกผิดด้วย

2.5 มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาของเด็กและเยาวชนในต่างประเทศ

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาของเด็กและเยาวชนเป็นมาตรการที่หลายประเทศได้นำมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาคดีอาญาของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดโดยใช้กระบวนการบำบัดฟื้นฟูตามที่กฎหมายของแต่ละประเทศกำหนด

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาของเด็กและเยาวชนในประเทศนิวซีแลนด์

ประเทศนิวซีแลนด์ถือเป็นประเทศต้นกำเนิดในการนำแนวคิดเรื่องการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดด้วยการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา โดยนำแนวคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนทั้งระบบ และนำวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วม (Family Group Conferencing) ในการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำความผิด ซึ่งการประชุมดังกล่าว เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “การประชุมกลุ่มครอบครัว” วิธีการประชุมกลุ่ม

ครอบครัวนั้นจะเป็นลักษณะของการเปิดใจพูดคุย รับฟังปัญหาเพื่อร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไขเยียวยาความเสียหายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ลักษณะการพูดคุยเช่นนี้ทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถรับรู้ข้อเท็จจริงในแง่มุมต่างๆ ได้รอบด้านยิ่งขึ้น มุมมองที่หลากหลายซึ่งได้รับฟังมาจากผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรง ทำให้รู้ถึงสาเหตุในการกระทำ ความผิดอย่างแท้จริงและหาวิธีการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดนั้น ได้อย่างตรงจุด อีกทั้งยังสามารถหาแนวทางเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นไปในทางที่ดีได้ ดังนั้นจึงควรให้ความสำคัญ กับสังคม ชุมชน ครอบครัว ซึ่งเป็นรากฐานของเด็กและเยาวชนนั้น

ประเทศนิวซีแลนด์ได้มีกฎหมายออกมารองรับกรณีเด็กและเยาวชนกระทำความผิดมาตั้งแต่ปี ค.ศ.1989 ชื่อว่า “The Children, Young Persons, and Their Families Act” เป็นกฎหมายที่ได้นำวิธี ประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ โดยมุ่งเน้นความร่วมมือของบุคคลที่เกี่ยวข้องในคดีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิด ซึ่งมุ่งเน้นให้มีการแสวงหามาตรการที่เหมาะสมในการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด และรักษาสมดุลภายในชุมชนและสังคมที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนนั้น วัตถุประสงค์ของกฎหมายฉบับนี้ คือ เพื่อให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด รู้จักรับผิดชอบต่อการกระทำของตนด้วย การชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย และเพื่อให้มีการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมอย่างเหมาะสมด้วย

หลักเกณฑ์ทั่วไปของกฎหมาย The Children, Young Persons, and Their Families Act มีดังนี้

- 1) วิธีการประชุมกลุ่มครอบครัว จะถูกนำมาใช้ต่อเมื่อไม่มีมาตรการทางเลือกอื่นในการจัดการกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดแล้ว เว้นแต่เป็นกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะ
- 2) มาตรการที่จะนำมาใช้กับเด็กและเยาวชนต้องมีจุดประสงค์ในการสร้างความเข้มแข็งภายในครอบครัว และส่งเสริมให้ครอบครัวสามารถจัดการแก้ไขปัญหาของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดได้
- 3) มาตรการที่จะนำมาใช้กับเด็กและเยาวชนต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้เสียหายด้วย
- 4) มาตรการที่จะนำมาใช้กับเด็กและเยาวชนควรมุ่งเน้นให้เด็กและเยาวชนได้อยู่กับครอบครัว และชุมชน เว้นแต่ในกรณีที่พฤติกรรมของเด็กและเยาวชนจะเป็นภัยแก่ครอบครัวและชุมชน
- 5) การลงโทษเด็กและเยาวชนโดยใช้มาตรการที่เป็นการจำกัดเสรีภาพของเด็กและเยาวชน จะถูกนำมาใช้น้อยที่สุด ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงการรักษาเยียวยาและส่งเสริมพัฒนาการของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด โดยเน้นให้ครอบครัวมีส่วนร่วมในกระบวนการเป็นสำคัญ
- 6) ต้องคำนึงถึงหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในระหว่างการสอบสวนการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนด้วย

สำหรับการประชุมกลุ่มครอบครัวนั้นต้องพิจารณา ประเภคดีในการนำรูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้กฎหมาย The Children, Young Persons, and Their Families Act 1989 ได้บัญญัติให้นำการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้กับคดี โดยแบ่งตามระดับความร้ายแรงของโทษ ดังต่อไปนี้

1. คดีความผิดที่มีอัตราโทษเล็กน้อย เป็นอำนาจหน้าที่ของตำรวจในการนำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ในระบบการกล่าวตักเตือนอย่างเป็นทางการ เพื่อกำหนดเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชน และผู้ปกครองของเด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตาม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ กระบวนการดังกล่าวคดีจะยุติลงในชั้นตำรวจ
2. คดีความผิดที่รุนแรง ส่วนใหญ่เป็นคดีที่เด็กหรือเยาวชนมีพฤติกรรมก้าวร้าว ตำรวจเห็นว่าการใช้วิธีกล่าวตักเตือนไม่เหมาะสมสำหรับคดีดังกล่าว ตำรวจก็จะส่งเด็กหรือเยาวชนนั้นไปให้นักสังคมสงเคราะห์ (Social Worker) เพื่อใช้มาตรการพิเศษอย่างอื่นที่เหมาะสมแทนการดำเนินคดีอาญาต่อไป
3. คดีอาญาความผิดร้ายแรงทั่วไป เช่น ความผิดต่อทรัพย์ ความผิดต่อร่างกาย ความผิดทางเพศ หรือคดีความผิดอาญาที่เด็กหรือเยาวชน กระทำความผิดซ้ำซึ่งถือเป็นการกระทำความผิดเป็นนิสัย ถ้าตำรวจ นักสังคมสงเคราะห์ และผู้ประสานการประชุมกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชน (Youth Justice Co-ordinator) มีความเห็นว่า การดำเนินคดีอาญาไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะก็จะเสนอให้ศาลคดีเด็กเยาวชนและครอบครัวมีคำสั่งให้ผู้ประสานการประชุมกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชน ดำเนินการประชุมกลุ่มครอบครัวขึ้นเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด แล้วนำแผนดังกล่าว เสนอต่อศาลเพื่อทำคำพิพากษาหรือคำสั่งให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตาม ส่วนความผิดร้ายแรง เช่น ความผิด ฐานฆ่าคนตายโดยเจตนาหรือความผิดฐานทำร้ายร่างกายเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตาย จะไม่นำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ แต่คดีเหล่านี้จะต้องเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีปกติของศาลเด็กเยาวชนและครอบครัว

สำหรับบุคคลที่เข้าร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัวกฎหมาย The Children, Young Persons, and Their Families Act 1989 มาตรา 251 บัญญัติให้บุคคลที่มีสิทธิเข้าร่วมในการประชุมกลุ่ม ครอบครัวประกอบไปด้วยบุคคล ดังต่อไปนี้

1. เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด
2. บิดา มารดา ผู้ปกครอง หรือผู้พิทักษ์ หรือผู้ดูแลเด็กหรือเยาวชนนั้น หรือสมาชิกของครอบครัว
3. ผู้จัดการประชุมกลุ่มครอบครัว หรือผู้ประสานการประชุมกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชน (Youth Justice Co-ordinator)

4. บุคคลที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการกระทำความผิด เช่น ตำรวจ พนักงานอัยการ ถ้าบุคคลที่ให้ข้อมูลดังกล่าวไม่ใช่เจ้าหน้าที่รัฐ ก็ให้ตัวแทนของเจ้าหน้าที่รัฐในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัวด้วย
5. ผู้เสียหายหรือตัวแทนของผู้เสียหาย
6. หน่วยงานฝ่ายเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด
7. นักสังคมสงเคราะห์ ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนนั้นอยู่ในความดูแลของกรมสงเคราะห์เด็กและเยาวชนตามกฎหมาย Care of Children Act 2004
8. ตัวแทนจากสำนักงานบริการสังคม ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนนั้นอยู่ในความดูแลของหน่วยงานดังกล่าว
9. พนักงานคุมประพฤติ ในกรณีที่เด็กหรือเยาวชนนั้นอยู่ในระหว่างถูกคุมตัว
10. บุคคลอื่นที่เด็กหรือเยาวชนร้องขอให้เข้าร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัว

ขั้นตอนการประชุมกลุ่มครอบครัว แบ่งออกเป็นขั้นตอนในชั้นก่อนฟ้องคดี และขั้นตอนในชั้นพิจารณาคดี

1. ขั้นตอนในชั้นก่อนฟ้องคดี

การประชุมกลุ่มครอบครัวในขั้นตอนนี้เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างตำรวจกับผู้ประสานงานยุติธรรม (Youth Justice Co-ordinator) เป็นหลัก ในฐานะผู้ให้คำปรึกษาดำรวจอีกชั้นหนึ่ง โดยขั้นตอนนี้ผู้มีบทบาทสำคัญคือเจ้าหน้าที่ตำรวจ กล่าวคือ ในชั้นตอนก่อนฟ้องคดีนี้เริ่มต้นตั้งแต่เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดได้ถูกนำตัวมายังเจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่ตำรวจก็จะใช้มาตรการทางเลือกแทนการดำเนินคดีแบบไม่เป็นทางการ เช่น การว่ากล่าวตักเตือนซึ่งเป็นอำนาจตามพระราชบัญญัตินี้ แต่หากตำรวจพิจารณาแล้วเห็นว่าควรมีการจัดประชุมกลุ่มครอบครัวในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ ตำรวจสามารถมีความเห็นให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวได้เอง โดยไม่ต้องผ่านกระบวนการทางศาล โดยปรึกษากับผู้ประสานงานยุติธรรม (Youth Justice Co-ordinator) เพื่อทำการตกลงร่วมกันในการทำแผนแก้ไขฟื้นฟูให้เห็นสมควรที่จะดำเนินการอย่างไรและจะกำหนดมาตรการใด เพื่อปฏิบัติให้เป็นไปตามข้อตกลงที่เหมาะสมหากเด็กได้ปฏิบัติตามแผนการแก้ไขฟื้นฟูดังกล่าวโดยสมบูรณ์แล้ว คดีนั้นก็จะเป็นอันยุติลงโดยไม่ต้องเข้าสู่กระบวนการทางศาลคดีเด็กและเยาวชน แต่ถ้าในระหว่างการประชุมกลุ่มครอบครัวเห็นตรงกันว่าเป็นเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดและสมควรจะถูกดำเนินการทางศาล คดีจะเข้าสู่กระบวนการของศาลเด็กและเยาวชนต่อไป ทั้งนี้ในการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องมีการพิจารณาถึงความเหมาะสม หรือความจำเป็นในการนำมาตรการว่ากล่าวตักเตือนอย่างไม่เป็นทางการมาใช้แก่เด็กและเยาวชน โดยคำนึงถึงความร้ายแรงของความผิด สภาพของความผิด และจำนวนการกระทำความผิดครั้งก่อนๆ ที่ได้กระทำลงเป็นสำคัญ

2. ขั้นตอนในชั้นพิจารณาคดี

วิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวนั้นนอกจากจะนำมาใช้ในขั้นตอนก่อนฟ้องแล้วยังนำมาใช้ในชั้นตอนชั้นพิจารณาคดีได้อีก กล่าวคือ การนำวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ในชั้นตอนนี้ต้องปรากฏว่าเด็กและเยาวชนที่ถูกฟ้องแก่ศาลนั้นรับสารภาพข้อกล่าวหา จากนั้นศาลจะมีคำสั่งให้ผู้ประสานการประชุมกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชน (Youth Justice Co-ordinator) ต้องจัดให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวขึ้น เพื่อจัดทำแผน และดำเนินการต่าง ๆ เพื่อให้แผนนั้นสำเร็จลุล่วงต่อไป แต่หากเด็กและเยาวชนไม่ได้รับสารภาพข้อกล่าวหาและอยู่ระหว่างการควบคุมตัว กฎหมายของประเทศนิวซีแลนด์ก็ยังเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนนั้นได้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวได้อยู่ โดยศาลจะสั่งให้การควบคุมตัวนั้นอยู่ในความดูแลของอภิตีและสำหรับการจัดให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวในกรณีนี้เป็นหน้าที่ของผู้ประสานการประชุมกระบวนการยุติธรรม เช่นเดียวกับกรณีที่เด็กและเยาวชนรับสารภาพข้อกล่าวหา

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชนในประเทศญี่ปุ่น

ญี่ปุ่นเป็นประเทศแรกในทวีปเอเชียที่มีวัฒนธรรมในการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีของชุมชนตนเอง โดยใช้ธรรมเนียมการขอภัยและการให้อภัย ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้แทนการลงโทษเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด โดยมีพื้นฐานมาจากการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนมาใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดโดยแบ่งระดับความผิดที่ไม่รุนแรง สามารถใช้วิธีประชุมกลุ่มครอบครัว แทนการลงโทษได้ โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องมีเงื่อนไขสำคัญในการเข้าประชุมกลุ่มครอบครัว ดังนี้

1. เด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิด ถือเป็นจุดเริ่มต้นในการนำมาสู่การประชุมกลุ่มครอบครัว กล่าวคือ เด็กและเยาวชนที่ได้กระทำความผิดไปแล้วนั้น จะสามารถใช้วิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวได้ต้องสำนึกผิด และได้แสดงความเสียใจกับความผิดที่ทำลงไป พร้อมทั้งขอให้ผู้เสียหายให้อภัย และยินดีชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้เสียหาย
2. ด้านผู้เสียหาย ต้องปรากฏว่าผู้เสียหายยินยอมให้อภัยผู้กระทำความผิด ซึ่งได้มีการแสดงความเสียใจ การกล่าวขอโทษจากใจจริงแล้ว โดยความยินยอมของผู้เสียหายนี้จะเป็นเงื่อนไขสำคัญที่เจ้าหน้าที่ของรัฐจะใช้ดุลพินิจเพื่อยุติคดี ซึ่งเป็นมาตรการในการหั่นคดีโดยการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ด้วยวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้กับผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชน
3. ด้านครอบครัวของผู้กระทำความผิดก็ต้องร่วมรับผิดชอบและวางมาตรการในการควบคุมและ บำบัดพฤติกรรมที่ก่ออันตรายของเด็กและเยาวชนอย่างเหมาะสมเพื่อให้มั่นใจว่าเด็กหรือเยาวชนนั้น จะไม่กลับมากระทำความผิดซ้ำอีก

การใช้วิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวแทนการลงโทษเด็กและเยาวชนนั้นส่งผลดีแก่เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดซึ่งมีความเสียหายไม่มากในแง่ที่เด็กและเยาวชนนั้นไม่ต้องมีตราบาปติดตัวไปตลอดชีวิต อีกทั้งยังเป็นการป้องกันการกลับมากระทำความผิดซ้ำในอนาคตได้อีก เนื่องจากการประชุมกลุ่มครอบครัว เป็นวิธีการรักษาที่จิตใจและความรู้สึกของทุกฝ่าย ไม่ใช่เพียงแค่การลงโทษให้เข็ดหลาบเหมือนการ

ดำเนินคดีทั่ว ๆ ไปเท่านั้น และท้ายที่สุดสิ่งที่ได้จากการประชุมกลุ่มครอบครัวนั้นยังช่วยลดคดีที่จะขึ้นสู่ศาลได้อีกทางหนึ่งด้วย

ประเทศญี่ปุ่นมีระบบการอำนวยความยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน และส่งเสริมสวัสดิภาพเด็กโดยมีกฎหมายชื่อว่า Juvenile Law 2003 และ The Child Welfare of Japan โดยกฎหมายทั้ง 2 ฉบับนี้ถือเป็นกฎหมายหลักของการบริหารกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศญี่ปุ่น ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการแก้ไข ฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด รวมถึงคุ้มครองสิทธิ และสวัสดิภาพของเด็กและเยาวชนด้วย

- เกณฑ์อายุของเด็กและเยาวชนในการนำรูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวมาบังคับใช้ “เด็ก” หมายถึง บุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 14 ปี บริบูรณ์ หากกระทำความผิดอาญา คดีจะถูกหันเหออกจากศาลเยาวชน โดยอยู่ภายใต้กฎหมายคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก ซึ่งมีคณะกรรมการคุ้มครองสวัสดิภาพ เด็กและผู้เสียหาย ซึ่งเป็นรูปแบบในวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวที่นำมาใช้เพื่อร่วมวางแผนให้คำปรึกษาแนะแนว ร่วมกับเด็กและครอบครัวของเด็กและผู้กระทำความผิด

กระทำความผิดอาญา หรือกระทำการฝ่าฝืนกฎหมายต้องฟ้องคดีต่อศาลครอบครัว โดยการลงโทษเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดจะมีความแตกต่างจากผู้ใหญ่ โดยจะใช้มาตรการอื่นแทนการลงโทษ มาตรการดังกล่าวเริ่มมีขึ้นตั้งแต่สมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศญี่ปุ่นได้รับอิทธิพลมาจากประเทศสหรัฐอเมริกา โดยตรง จึงได้มีการจัดตั้งศาลครอบครัวขึ้นมาเพื่อมีอำนาจดูแลคดีที่เยาวชนกระทำความผิด ตั้งแต่ ค.ศ.1948 เป็นต้นมา โดยปัจจุบันวัตถุประสงค์ของศาลเยาวชนในประเทศญี่ปุ่น ได้เน้นด้านการปฏิบัติอบรม แก้ไขฟื้นฟู และควบคุมดูแลเยาวชนผู้กระทำความผิดมากกว่าที่จะมุ่งลงโทษเพียงอย่างเดียว

- ขั้นตอนการนำรูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวมาบังคับใช้ การเบี่ยงเบนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมหลักในประเทศญี่ปุ่นนั้น ได้นำรูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ แก้ไขปัญหาโดยการบำบัดฟื้นฟูแทนการลงโทษได้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนขั้นก่อนฟ้อง กระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัวดังกล่าว เริ่มจากการที่ผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กหรือเยาวชนยอมรับผิด ผู้ประสานการประชุมจะพบทั้งสองฝ่ายเพื่อยืนยันว่าทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดต้องการเจรจาเพื่อระงับข้อพิพาท การประชุมก็จะเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายฝ่ายเข้าร่วม เช่น ครู ผู้ร่วมงาน สมาชิกในครอบครัว ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด โดยมีเทคนิคการดำเนินการอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งสามารถทำได้ทันที ต่อมาที่ประชุมกลุ่มครอบครัวก็จะกำหนดข้อตกลงในการเยียวยาความเสียหายหรือมาตรการอื่น ๆ แทนการลงโทษ เช่น ให้ผู้กระทำความผิดไปทำงานบริการสาธารณะ รวมทั้งชดเชยค่าสินไหมทดแทน การประชุมจะจัดขึ้นก่อนการดำเนินคดีในชั้นศาล หรือระหว่างการลงโทษก็ได้

2. ขั้นตอนขั้นพิจารณาคดี ในขั้นการพิจารณาคดีนี้ยังเปิดโอกาสให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวได้ เช่นเดียวกับขั้นก่อนฟ้อง เพียงแต่กฎหมายกำหนดให้ศาลมีอำนาจออกมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดเป็นเยาวชนที่ได้กระทำความผิดอาญาในระดับปานกลางถึงระดับรุนแรง เช่น ความผิดฐานลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ กรรโชกทรัพย์ เป็นต้น มาตรการที่ศาลนิยมนำมาใช้กับกรณีนี้คือ การส่งตัวเยาวชนไปฝึกอบรมเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและป้องกันการกลับมากระทำความผิดซ้ำ

นอกจากนี้ยังมีมาตรการอื่นอีก เช่น มาตรการคุมประพฤติเยาวชนในสถานฝึกอบรม ซึ่งเยาวชน ผู้ถูกคุมประพฤติก็ต้องอยู่ในความควบคุม สอดส่องดูแลของพนักงานคุมประพฤติตามกฎระเบียบที่กำหนดไว้ และต้องมารายงานตัวตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ด้วย หากเยาวชนไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขคุมประพฤติศาลเยาวชนก็จะถอนการคุมประพฤติและเปลี่ยนไปใช้มาตรการอื่นที่เหมาะสมกับเยาวชนรายนั้นๆ ต่อไป

ลักษณะเด่นประการหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนในประเทศไทยปัจจุบัน คือ การมีส่วนร่วมจากบุคลากรในชุมชนที่อาสาทำงานร่วมกับหน่วยงานของรัฐและทำงานบริการสาธารณะร่วมกับเยาวชน เพื่อช่วยให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดกลับตัวเป็นคนดีและสามารถกลับเข้าสู่ชุมชนได้ นอกจากนี้ยังมีหน้าที่ดูแล ให้คำแนะนำ และคุ้มครองเยาวชนอีกด้วย ผลลัพธ์ที่ได้จากการมีชุมชนที่เข้มแข็งนอกจากจะสามารถสอดส่องดูแลเด็กและเยาวชนที่ก่อปัญหาได้แล้ว ยังสามารถป้องกันการเกิดอาชญากรรมโดยเด็กและเยาวชนได้อีกด้วย ดังนั้นการนำวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้จึงทำให้คดีจบลงด้วยความปรองดองสมานฉันท์ทั่วทุกฝ่าย เพราะเป็นวิธีการที่เกิดจากความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบทั้งสิ้น มาตรการประชุมดังกล่าวจึงสร้างความสมดุลระหว่างสิทธิของผู้เสียหายกับสิทธิของผู้กระทำความผิดในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มากกว่ากระบวนการยุติธรรมที่มุ่งเน้นแต่การลงโทษเพียงอย่างเดียว

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชนในประเทศสิงคโปร์

กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศสิงคโปร์มีวัตถุประสงค์ในการสงเคราะห์เด็กและเยาวชนเป็นหลัก โดยมีแนวคิดที่ว่าสาเหตุที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดนั้นเกิดมาจากปัจจัยภายนอก เช่น สภาพแวดล้อม ครอบครัวที่แตกแยก พ่อแม่ ผู้ปกครองไม่มีเวลาอบรมสั่งสอน เศรษฐกิจฝืดเคือง ค่าครองชีพสูง รายได้ต่ำ สังคมที่มีการแข่งขันด้านวัตถุนิยมสูง เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนหล่อหลอมให้เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมที่ผิดแผกไปจากบรรทัดฐานที่สังคมเป็น ดังนั้น รัฐในฐานะที่เป็นผู้ปกครองจึงมีหน้าที่ที่จะต้องดูแลควบคุมปัญหาดังกล่าว โดยการให้การสงเคราะห์แก่เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดและมองว่าเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดไม่ควรได้รับการลงโทษแต่ควรได้รับการ สงเคราะห์จากรัฐแทน

ทั้งนี้ ประเทศสิงคโปร์ได้บัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนไว้ 2 ฉบับ คือ The Children and Young Persons Act: (CYPA) Chapter 38 พระราชบัญญัติเด็กและเยาวชน ฉบับที่ 38 และ Probation of Offenders Act: POA พระราชบัญญัติคุมประพฤติ The Children and Young Persons Act ในปี ค.ศ.2001 เป็นกฎหมายที่นำแนวคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เข้ามาปรับใช้ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน โดยให้ศาลเด็กและเยาวชนมีอำนาจที่จะใช้มาตรการอื่นที่ไม่ใช่การควบคุมตัวเด็กและเยาวชน และส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนด้วย ซึ่งเป็นการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน และทำให้ปรัชญาพื้นฐานของศาลคดีเด็กและเยาวชนของประเทศสิงคโปร์เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ มุ่งหมายในการปรับเปลี่ยนหรือปรับสภาพเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด รวมทั้งเด็กและเยาวชนที่มีความประพฤติไปในทางเสียหายให้กลับตนเป็นคนดี โดยเน้นให้เด็กและเยาวชนตระหนักถึงผลร้ายจากพฤติกรรมที่ได้กระทำลงไปด้วยการให้

ชดใช้คืนค่าเสียหายและให้ขอโทษ ทั้งยังเปิดโอกาสให้บิดามารดาหรือผู้ปกครองเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนด้วย ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า กฎหมาย The Children and Young Persons Act 2001 (Chapter 38) ของประเทศสิงคโปร์เป็นกฎหมายที่เน้นการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด และยังคงคำนึงถึงการป้องกันสังคมและความรับผิดชอบส่วนบุคคลไปพร้อมๆ กัน

นอกจากนี้ประเทศสิงคโปร์ยังใช้กฎหมาย The Children and Young Persons Act 2001 (Chapter 38) เพื่อแก้ไขปัญหาลูกและเยาวชนกระทำความผิดแล้ว ยังนำกฎหมาย The Children and Young Persons Act Chapter 252 มาใช้ประกอบด้วย โดยกำหนดให้ศาลคำนึงถึงสภาพแวดล้อมหรือพฤติการณ์แห่งคดี ลักษณะแห่งการกระทำความผิดและความประพฤติของผู้กระทำความผิด เพื่อวางข้อกำหนดในการคุมประพฤติผู้กระทำความผิดในชุมชน ซึ่งศาลเด็กและเยาวชนจะใช้หลักเกณฑ์ดังกล่าวควบคู่กับมาตรการในการนำวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ โดยมีมุ่งหมายให้เด็กและเยาวชนที่ถูกคุมประพฤติเกิดความสำนึกผิดและเสียใจต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดของตนเอง ซึ่งกฎหมายได้กำหนดให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นครอบครัวของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ครอบครัวของผู้เสียหาย และชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดได้มีโอกาสเข้าร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัวเพื่อช่วยกันหาแนวทางที่เหมาะสมในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนเหล่านั้นให้สามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติสุข

ทั้งนี้ ดำเนินการตามกฎหมาย The Children and Young Persons Act 2001 (Chapter 38) ประกอบกับกฎหมาย The Probation of Offenders Act Chapter 252 นั้น มีหลักการว่าต้องศึกษาการกำหนดบทลงโทษให้เหมาะสมกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดแต่ละคนอย่างต่อเนื่อง เพื่อความปลอดภัยของชุมชนต้องเข้าแทรกแซงและดำเนินการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนทันทีที่มีแนวโน้มว่าจะกระทำความผิด และต้องให้ความดูแลรับผิดชอบเด็กและเยาวชนเปรียบเสมือนเป็นครอบครัวของเด็กและเยาวชนเหล่านั้น

สำหรับประเภทคดีในการนำรูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้กฎหมาย Children and Young Persons Act ได้กำหนดให้ศาลเด็กและเยาวชน นำวิธีประชุมกลุ่มครอบครัวมาพิจารณาคดี 3 ประเภท ดังนี้

1. คดีอาญาที่เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด โดยกฎหมายนี้บัญญัติให้บุคคลที่มี อายุ 7 ปี และไม่เกิน 16 ปีบริบูรณ์ ขณะกระทำความผิดอาญาดังกล่าวอยู่ในอำนาจพิจารณาคดีของศาลเด็กและเยาวชน กฎหมายนี้จะมีวิธีหันเหคดีออกจากศาลเด็กและเยาวชน เมื่อความผิดที่เด็กหรือเยาวชนกระทำนั้น เป็นความผิดเล็กๆ น้อยๆ และเป็นการกระทำความผิดในครั้งแรก และถ้ากฎหมายสามารถเปรียบเทียบปรับได้ ก็จะมีการเปรียบเทียบก่อนเป็นอันดับแรก

2. คดีที่เด็กหรือเยาวชนมีความประพฤติเสียหายจนบิดามารดาหรือผู้ปกครองไม่สามารถดูแลได้ โดยบิดามารดามีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลเด็กและเยาวชนเพื่อส่งเด็กเข้ารับการฝึกอบรมได้เป็นเวลาไม่เกิน 3 ปี โดยเด็กจะอยู่ในความดูแลของพนักงานคุมประพฤติและนักสังคมสงเคราะห์

3. คดีที่เด็กหรือเยาวชนจำเป็นต้องได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพ โดยศาลคดีเด็กและเยาวชนจะพิจารณาโดยคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างเด็กหรือเยาวชนผู้กระทำความผิด ครอบครัว ชุมชน โรงเรียน และหน่วยงานอื่นๆ โดยใช้วิธีประชุมกลุ่มครอบครัว

ส่วนบุคคลที่เข้าร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัวกฎหมาย The Children and Young Persons Act 2001 (Chapter 38) ได้กำหนดบุคคลที่มีสิทธิเข้าร่วมในกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัวไว้ ซึ่งประกอบไปด้วยบุคคลดังนี้

1. เด็กหรือเยาวชนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด
2. บิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลในครอบครัวของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด
3. ผู้เสียหาย และบิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลในครอบครัวของผู้เสียหาย
4. ตัวแทนของโรงเรียนที่เด็กและเยาวชนศึกษาอยู่
5. นักจิตวิทยา
6. ตัวแทนของชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน

กล่าวได้ว่าการประชุมกลุ่มครอบครัวมีความมุ่งหมายให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดได้รู้สึกในการกระทำของตนเอง และหาแนวทางในการเยียวยาผู้เสียหายอย่างเหมาะสม รวมทั้งวางข้อกำหนดให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนนั้น โดยศาลจะพิจารณา ข้อสรุปที่ได้จากการประชุมกลุ่มครอบครัวเพื่อมีคำสั่งให้เด็กและเยาวชนปฏิบัติตาม ทั้งนี้ กฎหมาย The Children and Young Persons Act 2001 (Chapter 38) ยังได้ให้ความคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่ต้องเข้าสู่กระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัว โดยมีบทบัญญัติกำหนดว่าบุคคลที่เข้าร่วมในกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัว บุคคลอื่นซึ่งไม่ใช่ตัวเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด บิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลในครอบครัวของเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด ต้องไม่กระทำการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็กหรือเยาวชนนั้นที่ได้จากการประชุมกลุ่มครอบครัว ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายแก่เด็กและเยาวชนนั้นในภายหลังจากเสร็จสิ้นกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัว

ขั้นตอนการประชุมกลุ่มครอบครัวหลังจากที่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมและประกาศใช้กฎหมาย The Children and Young Persons Act 2001 (Chapter 38) แล้วนั้น จุดมุ่งหมายของกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศสิงคโปร์ก็เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ จากเดิมที่ กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนเน้นการสงเคราะห์เด็กและเยาวชนเป็นหลักเพียงอย่างเดียวก็หันมาส่งเสริมการใช้มาตรการ

พิเศษอื่น ๆ เพื่อเปี่ยงเบนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมและนำตัวเด็กและเยาวชนเหล่านั้นเข้าสู่กระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแทน โดยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนในชั้นก่อนฟ้อง เมื่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดถูกจับกุม ตำรวจ มีอำนาจใช้มาตรการพิเศษแทนการตั้งข้อหาต่อกับเด็กและเยาวชนดังกล่าวด้วย โดยมาตรการพิเศษดังกล่าวเป็นมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาก่อนคดีจะขึ้นสู่ศาล ซึ่งตำรวจสามารถสั่งให้ดำเนินการ ดังนี้

1) มีคำสั่งให้ปล่อยตัวเด็กและเยาวชนไปพร้อมกับว่ากล่าวตักเตือนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด รวมทั้งว่ากล่าวตักเตือนบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนนั้นด้วย

2) มีคำสั่งให้ปล่อยตัวเด็กและเยาวชนไปพร้อมกับว่ากล่าวตักเตือนเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด รวมทั้งว่ากล่าวตักเตือนบิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนนั้นด้วย พร้อมกับส่งตัวเด็กและเยาวชนนั้นให้นักสังคมสงเคราะห์เพื่อให้ความช่วยเหลือและคำปรึกษาแก่เด็กและเยาวชนนั้น

3) มีคำสั่งให้เด็กและเยาวชนเข้าร่วมโปรแกรมเพื่อรับคำปรึกษาและแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ซึ่งเรียกว่า The Guidance Programme (GP) ตามคำแนะนำของพนักงานอัยการ

4) กรณีที่เด็กและเยาวชนได้กระทำความผิดเล็กน้อยและเป็นการกระทำความผิดครั้งแรก และความผิดดังกล่าวตำรวจสามารถเปรียบเทียบปรับได้ มีผลให้คดีอาญาสิ้นสุดลงในชั้นตำรวจ ซึ่งช่วยลดปริมาณคดีที่จะเข้าสู่กระบวนการพิจารณาในศาลลงด้วย

2. ขั้นตอนในชั้นพิจารณา ในชั้นพิจารณาศาลเด็กและเยาวชนจะเป็นผู้พิจารณา ออกคำสั่งให้จัดการประชุมกลุ่มครอบครัวขึ้น ซึ่งในการออกคำสั่งดังกล่าวนี้ศาลต้องคำนึงถึงพื้นฐานครอบครัว ความประพฤติ สภาพแวดล้อมทางสังคม การศึกษา สุขภาพ และพัฒนาการของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดด้วย ทั้งนี้เพื่อให้การประชุมกลุ่มครอบครัวเกิดประโยชน์สูงสุดแก่เด็กและเยาวชนเหล่านั้น และศาลสูงจะทำหน้าที่ในการพิจารณาคดีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดอุกฉกรรจ์ร้ายแรง นอกจากนี้ ศาลยังมีอำนาจในการนำวิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนมาใช้แทนการลงโทษตามกฎหมายได้ โดยบทบัญญัติมาตรา 44 แห่งกฎหมาย The Children and Young Persons Act 2001 (Chapter 38) ได้กำหนดให้ศาลมีอำนาจสั่งในคดีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิด ดังนี้

1) ศาลมีคำสั่งให้ปล่อยตัวเด็กและเยาวชนไป

2) ศาลมีคำสั่งมอบตัวเด็กและเยาวชนนั้นให้อยู่ในความดูแลของหน่วยงาน หรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควรภายในกำหนดระยะเวลา

3) ศาลมีคำสั่งกำหนดเงื่อนไขให้บิดามารดาหรือผู้ปกครองดูแลและคุ้มครองเด็กและเยาวชน โดยคำสั่งนี้มักใช้ควบคู่กับคำสั่งคุมประพฤติเด็กและเยาวชนนั้นด้วย

4) ศาลมีคำสั่งให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทำงานบริการชุมชนเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 240 ชั่วโมง โดยคำสั่งนี้มักใช้ควบคู่กับคำสั่งคุมประพฤติเด็กและเยาวชนด้วย

5) ศาลมีคำสั่งคุมประพฤติเด็กและเยาวชนภายใต้การดูแลของพนักงานคุมประพฤติ โดยกำหนดระยะเวลาในการคุมประพฤติไม่น้อยกว่า 6 เดือน แต่ไม่เกิน 3 ปี

6) ศาลมีคำสั่งให้กักขังเด็กและเยาวชนในสถานกักขังที่บัญญัติไว้ ได้แก่ Singapore Boys Home (สำหรับเด็กและเยาวชนชาย) และ Toa Payoh Girl's Home (สำหรับเด็กและเยาวชนหญิง) โดยกำหนดระยะเวลาในการกักขัง 6 เดือน ขึ้นไป

7) ศาลมีคำสั่งให้กักขังเด็กและเยาวชนในวันหยุดสุดสัปดาห์ โดยกำหนดระยะเวลาในการกักขัง 52 สัปดาห์ขึ้นไป ส่วนในวันธรรมดานั้นอนุญาตให้เด็กและเยาวชนสามารถไปโรงเรียน หรือไปทำงานได้

8) ศาลมีคำสั่งให้มอบตัวเด็กและเยาวชนให้อยู่ในความดูแลของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนตามที่ศาลเห็นสมควร (Approved School) ซึ่งมักจะใช้ในกรณีที่ศาลตัดสินว่า เด็กและเยาวชนกระทำความผิด และความผิดดังกล่าวเป็นความผิดร้ายแรง โดยกำหนดระยะเวลาไม่น้อยกว่า 2 ปี แต่ไม่เกิน 3 ปี

9) ศาลมีคำสั่งส่งตัวเด็กและเยาวชนไปยังศูนย์ฝึกอบรม (Reformative Training Centre) โดยคำสั่งนี้จะใช้กับเด็กและเยาวชนที่มีอายุ 14 ปีถึง 16 ปี หรือกว่า 16 ปีขึ้นไป ซึ่งศาลสมควรให้เข้ารับการฝึกอบรมยังศูนย์ฝึกอบรม เนื่องจากเด็กและเยาวชนฝ่าฝืนข้อกำหนดในระหว่างที่อยู่ในความดูแลของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน (Approved School) โดยเด็กและเยาวชนจะไม่ได้รับสิทธิพิเศษใดๆ อีก

10) ศาลมีคำสั่งให้จ่ายค่าปรับ ค่าเสียหาย หรือค่าชดเชย โดยคำสั่งนี้มักใช้ควบคู่กับคำสั่งคุมประพฤติด้วย ในกรณีที่เด็กที่มีอายุต่ำกว่า 14 ปี บิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กนั้นต้องเป็นผู้จ่ายค่าปรับ ค่าเสียหาย หรือค่าชดเชยในการกระทำความผิดของเด็ก

11) การใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ในการควบคุมตัว ซึ่งเป็นทางเลือกสุดท้ายหากมีการละเมิดข้อกำหนดของสถานควบคุมตัว กฎหมายกำหนดให้ศาล มีอำนาจสั่งในคดีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิดตามที่ได้กล่าวไปข้างต้นนั้นสะท้อนให้เห็นว่า กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศสิงคโปร์ มุ่งเน้นให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดได้รับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมากกว่าถูกลงโทษตามกฎหมายเท่านั้น โดยใช้แนวทางในการฝึกอบรมและสงเคราะห์เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเป็นหลัก

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาแก่เด็กและเยาวชนในประเทศออสเตรเลีย

แนวคิดเกี่ยวกับระบบการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศออสเตรเลีย เป็นการนำระบบการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ซึ่งได้ถูกพัฒนาขึ้นจากแนวคิดของประเทศนิวซีแลนด์ ในประเทศออสเตรเลีย โดยเฉพาะออสเตรเลียตอนใต้ถือได้ว่าเป็นผู้นำด้านกระบวนการยุติธรรมสำหรับผู้เด็กและเยาวชน ในปีค.ศ. 1993 มีการบัญญัติกฎหมายให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวไว้ในกฎหมายฉบับนี้ตามที่กล่าวมา แล้วข้างต้น คือ The Young Offenders Act 1993 นำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมคือ การตัดสินใจการประชุมกลุ่มครอบครัว และ

การดำเนินคดีทางศาล การประชุมกลุ่มครอบครัวของประเทศออสเตรเลียถือว่าได้รับอิทธิพลมาจากประเทศนิวซีแลนด์และมีการดำเนินการและยุติลงในชั้นของเจ้าหน้าที่ตำรวจโดยการใช้อนุมัติการตักเตือนและการประชุมกลุ่มครอบครัวเช่นเดียวกัน ส่วนคดีที่ไปสู่การพิจารณาของศาลมีเพียง 30% เท่านั้น กล่าวคือเมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจและผู้ประสานการประชุมเรียกให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัว ต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเจ้าหน้าที่ตำรวจให้ชื่อและที่อยู่ของผู้ร่วมประชุม แก่ผู้ประสานการประชุมเพื่อทำหน้าที่รวบรวมผู้ที่เป็นญาติของเยาวชน และผู้เกี่ยวข้องกับเยาวชนตามความเห็นของตำรวจและบุคคลอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการประชุมผู้เสียหายหรือเหยื่อพร้อมสมาชิกของครอบครัวเหยื่อ และผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน และได้ผ่านกระบวนการของการโต้แย้ง โดยเฉพาะพ่อแม่ มีการกำหนดให้เข้าร่วมเพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และการให้โอกาสเหยื่อได้เผชิญหน้ากับผู้กระทำผิด เพื่อเป็นการให้ข้อมูลซึ่งจะนำไปสู่ผลลัพธ์ในการประชุม เพื่อต้องการให้ความรับผิดชอบในการตัดสินใจอยู่ที่พ่อแม่เหยื่อ นักวิชาชีพเพียงให้คำแนะนำที่จำเป็นเท่านั้น

อย่างไรก็ตามการปรากฏตัวก่อนประชุม นั้น เด็กและเยาวชนต้องยอมรับข้อกล่าวหา การไม่ยอมรับจะนำไปสู่ศาลโดยอัตโนมัติทำให้การจัดประชุมกลุ่มครอบครัวไม่ได้ ความจำเป็นนี้เป็นลักษณะหนึ่งของกระบวนการแบบไม่เป็นทางการซึ่งมักจะวิพากษ์กันว่าเป็นการบีบบังคับคือเด็กและเยาวชนถูกกดดันให้รับสารภาพเพื่อหลีกเลี่ยงการขึ้นศาลและความเป็นไปได้ที่จะได้รับการบันทึกประวัติอาชญากรรมจากการศึกษา จะเห็นว่าประเทศออสเตรเลียมีการนำวิธีการสมานฉันท์ที่เรียกว่าการประชุมกลุ่มครอบครัว ซึ่งถือเป็นรูปแบบหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาบัญญัติ เป็นกฎหมายเพื่อใช้กับเด็กที่กระทำความผิดในทุกคดี ยกเว้นคดีฆาตกรรม ทั้งที่เจตนาและไม่เจตนาเท่านั้น ฉะนั้นในทุกคดีจึงถือเป็นสิทธิของเด็กที่จะได้รับการประชุมกลุ่มครอบครัว เพื่อให้มีวิธีการของความสมานฉันท์ ส่วนประเทศออสเตรเลียจะมีการจัดประชุมกลุ่มครอบครัวเฉพาะคดีทางเพศและคดีที่เกี่ยวกับทรัพย์สินเท่านั้น

หากพิจารณาประสิทธิภาพในภาพรวมแล้ว การนำกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมของเด็กและเยาวชน ถือได้ว่าเป็นไปได้ด้วยดี กล่าวคือ ผู้ที่เข้าร่วมกระบวนการส่วนใหญ่ไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหาย เด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิด หรือบุคคลอื่นๆ ได้เข้าร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัว ล้วนแต่มีความพึงพอใจจากการที่ได้เข้าร่วมในกระบวนการ และรู้สึกว่าการประชุมกลุ่มครอบครัวมีประโยชน์ และมีความเป็นธรรม และยังมีการนำกระบวนการที่เรียกว่า Wagga Wagga ซึ่งเป็นกระบวนการในชั้นตำรวจเข้ามาใช้เป็นเครื่องมือในการเบี่ยงเบนคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมมาช่วยลดปริมาณจำนวนคดี มาใช้ในการประชุมกลุ่มครอบครัวอีกด้วย

การเตือนแบบ Wagga Wagga เกิดขึ้นโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจชุมชนในประเทศออสเตรเลียในตอนต้น โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจในเมือง Wagga Wagga อันเป็นเมืองเล็ก ๆ ใน New South Wales ได้เริ่มโครงการทดลองการประชุมในการเตือน (Caution) ที่มีอำนาจทำได้ตามคอมมอนลอว์ ซึ่งรูปแบบการเตือนแบบใหม่นำมาใช้ได้รับอิทธิพลมาจากโครงการการประชุมกลุ่มครอบครัว หรือ Family Group Conference

ตามแนวความคิดเรื่องการดำเนินเพื่อสร้างความสัมพันธ์ใหม่ที่ติดต่อกันของ John Braithwaite ที่เชื่อกันว่ามีจุดแบ่งแยกระหว่างการดำเนินที่จะสร้างตราประทับแก่ผู้กระทำผิดกับการดำเนินที่ทำให้ผู้กระทำผิดได้รู้ที่ตนเองทำผิดไป โดยการดำเนินแบบหลังนี้จะต้องทำด้วยความรักและนับถือกัน อันนำมาซึ่งการให้อภัยและความสมานฉันท์ การดำเนินของกลุ่มครอบครัวซึ่งกระทำต่อผู้ที่กระทำผิดอย่างเคารพในสิทธิของเขาและมุ่งที่จะทำให้เกิดความสมานฉันท์จึงเป็นรูปแบบของการควบคุมโดยชุมชนแบบบูรณาการที่มีประสิทธิภาพ

จะเห็นได้ว่า การเตือนแบบ Wagga Wagga จึงมีแนวความคิดอยู่ที่การนำผู้กระทำผิดมาเข้ากระบวนการดำเนินโดยชุมชนดังกล่าว การเตือนแบบ Wagga Wagga นี้ตำรวจยังทำหน้าที่หลักในการเตือนแต่จะเพิ่มเงื่อนไขเข้าไปหลายประการ เช่น กำหนดให้แกนกลางของกระบวนการเตือนมุ่งไปที่พฤติกรรมอาชญากรรม ไม่ใช่ที่ตัวผู้กระทำผิด กระบวนการพูดจาและแสดงความคิดเห็นจะกระทำไปตามขั้นตอนและบทที่กำหนดไว้ นอกจากนี้การเตือนแบบ Wagga Wagga ยังเน้นถึงเรื่องการกระทำผิดที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต อย่างไรก็ตามเรื่องดังกล่าวก็มักจะมีปัญหาในการแบ่งแยกระหว่างผู้กระทำผิด และการกระทำผิด เพราะปกติแล้วการใช้มาตรการป้องกันการกระทำผิดอีกจะต้องนำประวัติการกระทำผิดมาพิจารณาถึงแนวโน้มที่จะกระทำผิดในอนาคต แต่ในทางปฏิบัติแล้วมักจะพบกันอยู่เสมอว่า ผู้กระทำผิดจะได้รับการเตือนว่าจะยกเว้นให้เฉพาะครั้งนี้ และหากพบการกระทำผิดอีกจะต้องถูกดำเนินคดีโดยไม่คำนึงว่าจะทำผิดร้ายแรงเพียงใด กระบวนการนี้จึงดูประหนึ่งจะเป็นสัญญาณเตือนว่าผู้กระทำผิดได้ทำเรื่องผิดพลาดที่คนในชุมชนไม่ยอมรับและได้รับใบเตือนว่าจะต้องไม่ทำเรื่องผิดพลาดใดๆ ขึ้นอีก รูปแบบการเตือนแบบ Wagga Wagga ถือเป็นต้นแบบที่มีการนำไปใช้ในสถานที่ตำรวจอื่นๆ ในประเทศออสเตรเลีย ประเทศอเมริกาเหนือ ประเทศต่างๆ ในยุโรปและแอฟริกาใต้ โดยในสหรัฐอเมริกาได้เริ่มนำโครงการเตือนแบบสมานฉันท์นี้มาใช้ในเมือง Minnesota และเมือง Philadelphia และพบว่าโครงการดังกล่าวได้ผลดีและมีพัฒนาการอย่างรวดเร็ว และยังได้มีการนำการเตือนแบบ Wagga Wagga ไปใช้กับคนพื้นเมืองในประเทศแคนาดา (Canadian First Nation People) รวมทั้งคนผิวดำที่อยู่ใน Cape Town ประเทศแอฟริกาใต้อีกด้วย (อัจฉริยา ชุตินันท์, 2551) กล่าวได้ว่าการนำกระบวนการ Wagga Wagga ของประเทศออสเตรเลียนั้นเป็นหนึ่งในกระบวนการต้นแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และการนำมาใช้ในการหันเหคดีในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนอีกด้วย

2.6 มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทย: หลักการและวิธีการ

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา หมายถึง การหันเหคดีออกจากกระบวนการยุติธรรม โดยใช้กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เป็นมาตรการแก้ไขเด็กหรือเยาวชนให้กลับตนเป็นคนดีได้ โดยไม่ต้องฟ้อง เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในครอบครัวและชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กหรือเยาวชนผู้กระทำผิดให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้น เป็นการสร้างความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นกับเด็กหรือเยาวชน ผู้เสียหายและชุมชน และเป็นการลดปริมาณคดีที่จะขึ้นสู่ศาล

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ถือเป็นมาตรการที่ได้มีการนำมาใช้ เมื่อเด็กหรือเยาวชนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ไม่ว่าจะด้วยการถูกจับกุมหรือเข้ามอตัว กับพนักงานสอบสวนเอง โดยพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๓ ได้นำหลักการตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กที่ว่า เมื่อเห็นเหมาะสมและเป็นที่พึงปรารถนา ให้กำหนดมาตรการที่จะใช้กับเด็กที่ถูกกล่าวหาว่าได้ฝ่าฝืนกฎหมายอาญา โดยไม่ต้องอาศัยกระบวนการทางตุลาการ ทั้งนี้โดยมีเงื่อนไขว่าสิทธิมนุษยชนและการคุ้มครองตามกฎหมาย จะได้รับการเคารพอย่างเต็มที่ ได้มีการออกแบบมาตรการในการคัดกรองเด็กและเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำความผิดให้ได้รับการดูแล แก้ไข เพื่่ออกจากกระบวนการยุติธรรม และกลับคืนสู่สังคม โดยสามารถใช้ชีวิตอย่างมีบทบาทเชิงสร้างสรรค์ได้เร็วที่สุด ซึ่งนำมาจากแนวคิดในเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ในการจัดให้มีกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่มีความร่วมมือจากทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายเด็กหรือเยาวชน ฝ่ายผู้เสียหาย นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ หรือแม้แต่ชุมชนหรือหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหายอย่างแท้จริง เด็กและเยาวชนเข้าใจถึงการกระทำ ความผิดที่ตนเองได้ก่อขึ้น ว่าสร้างความเสียหาย ให้แก่ผู้อื่นอย่างไร และเกิดความสำนึกผิดต่อการกระทำของตนเอง และประสงค์จะปรับปรุงพฤติกรรมของตนเอง ขณะเดียวกันผู้เสียหายต้องได้รับการเยียวยาความเสียหาย ได้รับรู้ถึงปัญหาของเด็กและเยาวชนที่เกิดขึ้น และมีความเห็นอกเห็นใจเด็กหรือเยาวชนพร้อมให้อภัย และยินดีที่จะให้โอกาสเด็กหรือเยาวชนกลับคืนสู่สังคมอย่างปกติสุข ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องอื่นทุกฝ่ายสนับสนุนการดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้สำเร็จลุล่วง

มาตรการพิเศษแทนดำเนินคดีอาญา ถือเป็นเครื่องมือในการคัดกรองเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรม โดยมีเจตจำนงเพื่อใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยมีแนวคิดที่ต้องการให้กระบวนการยุติธรรมไม่เพียงแต่มุ่งการลงโทษเท่านั้น แต่ให้มีช่องทางในการชดเชยความเสียหายที่ดีกว่าแก่ผู้เสียหาย การลงโทษจำคุกไม่ได้ให้ความรู้สึกถึงการชดเชย หรือเยียวยาแก่ผู้ใด เป็นเพียงการแยกผู้กระทำความผิดให้ออกจากสังคม โดยไม่มีกระบวนการที่จะทำให้ผู้ที่กระทำความผิดเข้าใจในสิ่งที่ตนกระทำและเข้าไปมีส่วนรับผิดชอบในสิ่งที่เกิดขึ้น การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้จึงเป็นกระบวนการนำชุมชนมาร่วมเสนอทางออกให้แก่ผู้เสียหาย และผู้กระทำความผิดผ่านการประชุมกลุ่ม มีการเชิญผู้เสียหายให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมด้วย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความเห็นอกเห็นใจ การให้อภัย ความเมตตา การเยียวยาความเสียหาย รวมถึงการลงโทษที่เหมาะสม เพื่อนำไปสู่การปรองดอง และความสงบเรียบร้อยในชุมชนและสังคม เป็นการนำแนวทางการปฏิบัติงานของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนมาใช้ในการแยกเด็กหรือเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรม โดยนำแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มากำหนดเป็นมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาก่อนฟ้องคดีต่อศาล

สำหรับมาตรการทางกฎหมายเพื่อหันเหคดีในชั้นก่อนฟ้องของประเทศไทย มาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 กำหนดหลักเกณฑ์การนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้หันเหคดีในชั้นก่อนฟ้องไว้ว่า การดำเนินการจะต้องเป็นคดีที่มีอัตราโทษอย่างสูง ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกิน 5 ปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วย

หรือไม่ก็ตาม ถ้าปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุด เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ หากเด็กหรือเยาวชนสำนึกในทำก่อนฟ้องคดี โดยคำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญหา การศึกษาอบรม สภาพร่างกาย สภาพจิต อาชีพ ฐานะ และเหตุแห่งการกระทำความผิดแล้ว หากผู้อำนวยการสถานพินิจพิจารณาเห็นว่าเด็กและเยาวชนนั้นอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง ให้จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติ และหากจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองเด็กหรือเยาวชน อาจกำหนดให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคล หรือผู้แทนองค์กร ซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยปฏิบัติด้วยก็ได้ ทั้งนี้เพื่อแก้ไขปรับเปลี่ยนความประพฤติของเด็กหรือเยาวชน บรรเทาทดแทนหรือชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย หรือเพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ชุมชนและสังคม แล้วเสนอความเห็นประกอบแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่อพนักงานอัยการเพื่อพิจารณา ทั้งนี้ การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายและเด็กหรือเยาวชนด้วย (ชัชวาลย์ สงวนพันธุ์, มปป.)

นอกจากนี้การนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา สามารถนำมาเป็นเครื่องมือในการคัดกรองเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมได้กำหนดไว้ 2 กระบวนการ คือ 1) กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในชั้นก่อนฟ้อง และ 2) กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในชั้นหลังฟ้อง

1. กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในชั้นก่อนฟ้อง

1.1 หลักเกณฑ์ในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูก่อนฟ้องคดี เมื่อเด็กและเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา ซึ่งต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และคดีอยู่ระหว่างการสอบสวน ก่อนที่จะมีการฟ้องคดีต่อศาล กฎหมายได้บัญญัติให้อำนาจแก่ผู้อำนวยการสถานพินิจที่จะพิจารณาว่าคดีนั้นอยู่ในเงื่อนไขที่จะนำมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้บังคับโดยการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ให้เด็กหรือเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำความผิดปฏิบัติแทนการดำเนินคดีแก่เด็กหรือเยาวชน ซึ่งต้องเป็นคดีที่อยู่ในเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด ดังนี้คือ

- (1) ต้องเป็นคดีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา ซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกิน 5 ปี
- (2) เด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้ จำคุกเว้น แต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ และ
- (3) เด็กหรือเยาวชนได้สำนึกในการกระทำก่อนฟ้องคดี

หากผู้อำนวยการสถานพินิจพิจารณาแล้วเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนนั้นอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้องคดี เมื่อได้คำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญหา การศึกษาอบรม สภาพร่างกาย สภาพจิต อาชีพ ฐานะ และเหตุแห่งการกระทำความผิดแล้ว ผู้อำนวยการสถานพินิจมีอำนาจสั่งให้จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้เด็กหรือเยาวชนนั้นปฏิบัติได้และหากจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองเด็กหรือเยาวชน อาจกำหนดให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคล หรือผู้แทนองค์กรซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยปฏิบัติด้วยก็ได้ ทั้งนี้ เพื่อแก้ไขปรับเปลี่ยน ความประพฤติของเด็กหรือเยาวชน เพื่อบรรเทา ทดแทน หรือชดเชยความเสียหาย

แก่ผู้เสียหาย หรือเพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ชุมชนและสังคมแล้วเสนอความเห็นประกอบแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่อพนักงานอัยการเพื่อพิจารณา ทั้งนี้ การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูดังกล่าวนี้ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายและเด็กหรือเยาวชนด้วย

1.2 การประชุมเพื่อการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจฯ เชิญฝ่ายเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย และนักจิตวิทยาหรือ นักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมประชุม และหากเห็นสมควรอาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือ หน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิด หรือพนักงานอัยการเข้าร่วมประชุมด้วยก็ได้ ทั้งนี้ จะต้องจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้แล้วเสร็จ และเสนอให้พนักงานอัยการพิจารณาภายใน 30 วันนับแต่วันที่เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำ โดยแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนี้ต้องไม่มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของเด็กหรือเยาวชน เว้นแต่เป็นการกำหนดขึ้นเพื่อประโยชน์ของเด็กและเยาวชนนั้นหรือเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ และไม่มีลักษณะเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็กหรือเยาวชน

ทั้งนี้ในแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้นอาจกำหนดให้ว่ากล่าวตักเตือน กำหนดเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติ และหากจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองเด็กหรือเยาวชน อาจกำหนดให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์กรซึ่งเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยปฏิบัติตามด้วยก็ได้ กำหนดให้ชุดผู้เชี่ยวชาญความเสียหาย กำหนดให้ทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ไม่เกิน 30 ชั่วโมง หรือกำหนดให้นำมาตรการอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างมาใช้เพื่อประโยชน์ในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชน ทั้งนี้ ระยะเวลาในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องไม่เกิน 1 ปี

1.3 การพิจารณาแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ในกรณีที่มีการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแล้ว ผู้อำนวยการสถานพินิจมีหน้าที่ส่งแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูพร้อมทั้งความเห็นของผู้อำนวยการสถานพินิจ ไปยังพนักงานอัยการเพื่อพิจารณา โดยพนักงานอัยการต้องพิจารณาก่อนว่า การกระทำของเด็กหรือเยาวชนเป็นความผิดหรือไม่ ถ้าการกระทำนั้นเป็นความผิดแล้วจึงพิจารณาว่าคดีอยู่ในหลักเกณฑ์ที่จะจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนหรือไม่ ถ้าการกระทำของเด็กและเยาวชนไม่เป็นความผิดหรือไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่จะจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู พนักงานอัยการมีอำนาจสั่งไม่เห็นชอบด้วยกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและสั่งให้ดำเนินคดีต่อไป แต่ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าการกระทำนั้นเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้ พนักงานอัยการมีหน้าที่ต้องพิจารณาว่าแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเป็นไปโดยชอบตามวัตถุประสงค์หรือไม่ และแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู นั้นเป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็กหรือเยาวชนหรือไม่

ถ้าพนักงานอัยการไม่เห็นชอบด้วยกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู อาจสั่งให้แก้ไขแผนในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหรือสั่งดำเนินคดีต่อไป ทั้งนี้แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่ได้รับการแก้ไขนั้นจะต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายและเด็กหรือเยาวชนด้วย แล้วให้ผู้อำนวยการสถานพินิจแจ้งคำสั่งของพนักงานอัยการให้พนักงานสอบสวนและผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ แต่หากพนักงานอัยการเห็นว่าแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้เป็นไปเพื่อประโยชน์

สูงสุดของเด็กหรือเยาวชนแล้ว เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมให้พนักงานอัยการเห็นชอบกับแผนดังกล่าว และให้มีการดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้ทันทีพร้อมทั้งรายงานให้ศาลทราบ หากข้อเท็จจริงปรากฏแก่ศาลว่ากระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่ชอบด้วยกฎหมาย ให้ศาลมีอำนาจพิจารณาสั่งได้ตามที่เห็นสมควร

1.4 กรณีที่ได้มีการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ผู้มีหน้าที่ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู หากฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจ รายงานให้พนักงานอัยการทราบและแจ้งให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดีต่อไป

เมื่อผู้มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้ปฏิบัติตามแผนดังกล่าวครบถ้วนแล้ว ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจรายงานให้พนักงานอัยการทราบ โดยพนักงานอัยการต้องพิจารณาให้ความเห็นชอบว่าได้มีการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูดังกล่าวครบถ้วนแล้วหรือไม่ หากพนักงานอัยการเห็นชอบให้มีอำนาจสั่งไม่ฟ้องเด็กหรือเยาวชนนั้น โดยคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการนั้นให้เป็นที่สุด และ สิทธินาคีอาญา มาฟ้องเป็นอันระงับไป แต่ทั้งนี้ ไม่ตัดสิทธิผู้มีส่วนได้เสียที่จะดำเนินคดีส่วนแพ่งกับเด็กหรือเยาวชนนั้น และให้ผู้อำนวยการสถานพินิจรายงานคำสั่งไม่ฟ้องให้ศาลทราบ

2. กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในชั้นหลังฟ้อง

2.1 หลักเกณฑ์ในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในชั้นพิจารณา ในคดีอาญาที่มีข้อหาว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิด ศาลอาจมีคำสั่งให้นำวิธีการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมาใช้ได้ เมื่อได้มีการฟ้องคดีต่อศาลว่า เด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกิน ๒๐ ปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม ถ้าปรากฏว่าเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกมาก่อน เว้นแต่เป็นความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ ก่อนมีคำพิพากษา หากเด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำและผู้เสียหายยินยอมและโจทก์ไม่คัดค้าน เมื่อข้อเท็จจริงปรากฏว่าพฤติการณ์แห่งคดีไม่เป็นภัยร้ายแรงต่อสังคมเกินสมควร และศาลเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้ และผู้เสียหายอาจได้รับการชดเชยเยียวยา ตามสมควรหากนำวิธีจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ซึ่งเป็นประโยชน์ต่ออนาคตของเด็กหรือเยาวชนและต่อผู้เสียหายมากกว่าการพิจารณาพิพากษา ให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่ศาลเห็นสมควรจัดให้มีการดำเนินการเพื่อจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยมีเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชน บิดามารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือ องค์กรเด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยปฏิบัติแล้วเสนอต่อศาลเพื่อพิจารณาภายใน 30 วันนับแต่ที่ศาลมีคำสั่ง หากศาลเห็นชอบด้วยกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้ดำเนินการตามนั้นและให้มีคำสั่งจำหน่ายคดีไว้ชั่วคราว หากศาลไม่เห็นชอบให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป

2.2 การปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ในกรณีที่ผู้มีหน้าที่ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่ศาลเห็นชอบ ผ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามหรือมีเหตุจำเป็นต้องแก้ไขเปลี่ยนแปลงแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้น ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่ศาลสั่งให้จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูรายงานให้ศาลทราบและให้ศาลพิจารณาสั่งตามที่เห็นสมควรหรือยกคดีขึ้นพิจารณาต่อไป แต่ถ้าปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูครบถ้วนแล้ว ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่ศาลสั่งให้จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูรายงานให้ศาลทราบ หากศาลเห็นชอบด้วย ให้ศาลสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความ และมีคำสั่งเรื่องของกลาง โดยให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับ ทั้งนี้ ไม่ตัดสิทธิผู้มีส่วนได้เสียที่จะดำเนินคดีส่วนแพ่ง

ดังนั้น มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญานั้นถือได้ว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการคัดกรองเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมโดยยึดแนวความคิดตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก เพื่อทำหน้าที่คัดกรองเด็กและเยาวชนที่มีสภาพปัญหาไม่รุนแรงไม่จำเป็นต้องเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาล ให้มีโอกาสได้รับการดูแลแก้ไขความประพฤติและออกจากกระบวนการยุติธรรมและกลับคืนสู่สังคมโดยสามารถใช้ชีวิตอย่างมีบทบาทเชิงสร้างสรรค์ได้เร็วที่สุด นอกจากนี้ยังได้นำแนวคิด เรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู โดยการประชุมร่วมมือจากทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายเด็กหรือเยาวชน ฝ่ายผู้เสียหาย นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ หรือแม้แต่ชุมชนหรือหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ทุกฝ่ายเกิดความรู้สึกร่วมกันที่จะต้องเข้ามาแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น เด็กและเยาวชนได้เข้าใจถึงการกระทำ ความผิดที่ตนเองได้ก่อขึ้น ขณะเดียวกันผู้เสียหายก็ได้รับการเยียวยาความเสียหายและพร้อมให้อภัย และให้โอกาสเด็กหรือเยาวชนให้กลับคืนสู่สังคมอย่างปกติสุข ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายสนับสนุนการดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้สำเร็จลุล่วงได้

โดยมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญานั้นมีทั้งมาตรการก่อนฟ้องคดี ที่กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของผู้อำนวยการสถานพินิจและพนักงานอัยการที่จะพิจารณาว่าจะนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาโดยการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติแทนการดำเนินคดีอาญา และมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาซึ่งเป็นอำนาจหน้าที่ของศาลที่จะเป็นผู้พิจารณาว่าจะนำมาตรการพิเศษ โดยการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูมาใช้บังคับแก่เด็กหรือเยาวชนในชั้นพิจารณาแทนการพิพากษาลงโทษเด็กหรือเยาวชนนั้นหรือไม่ ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาปรับใช้บังคับในชั้นใดก็ตาม ต่างก็มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กหรือเยาวชนนั้นได้มีโอกาสกลับตนเป็นคนดีของสังคมโดยไม่ต้องถูกดำเนินคดี เพื่อก่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ชุมชนและสังคม อีกทั้งสามารถกลับคืนสู่สังคมและใช้ชีวิตอย่างมีบทบาทเชิงสร้างสรรค์ต่อไป

กล่าวโดยสรุปในเรื่องของการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาถือได้ว่าเป็นมาตรการในการเบี่ยงเบนคดี (diversion) คดีในลักษณะที่เป็นการลงโทษในเชิงแก้ไขฟื้นฟู (rehabilitation) มากกว่าที่จะเป็นการลงโทษในเชิงแก้แค้น (retaliation) โดยกระบวนการดังกล่าวเป็นการเบี่ยงเบนการดำเนินคดีกับเด็กหรือเยาวชนจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักอันเป็นกระบวนการที่มุ่งในการพิสูจน์

หาความผิดรวมถึงการลงโทษอันจะเป็นการสร้างตราบาป (stigmatization) ให้แก่เด็กหรือเยาวชนที่อาจจะพลั้งเผลอกระทำความผิดไปโดยที่ไม่ได้ตั้งใจหากแต่เกิดจากความอ่อนวัยหรืออ่อนประสบการณ์รวมถึงอาจตกเป็นเครื่องมือของผู้ใหญ่ในลักษณะที่เป็นการหลอกล่อใช้อันเป็นการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นจากการที่เด็กหรือเยาวชนไม่รู้เท่าทัน ซึ่งการลงโทษเด็กหรือเยาวชนโดยการจำคุกย่อมไม่เกิดประโยชน์มากเท่าที่ควร อย่างไรก็ตามแนวทางในการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาเช่นนี้จำเป็นที่จะต้องมีการบูรณาการในการกำกับติดตามตรวจสอบ รวมถึงคัดกรองเด็กหรือเยาวชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยต้องสามารถแยกเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดเพราะความอ่อนวัย กับเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดติดเป็นนิสัยออกจากกันได้อย่างชัดเจน เนื่องจากกระบวนการในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในเด็กและเยาวชนในสองกลุ่มนี้ก็จะมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนได้อย่างเหมาะสมต่อไป

2.7 มาตรการการดำเนินคดีอาญาในคดีเด็กและเยาวชน ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553

เมื่อเด็กหรือเยาวชนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมไม่ว่าด้วยการถูกจับหรือเข้าหาพนักงานสอบสวนเอง พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ได้นำหลักการตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กที่ว่าเมื่อเห็นเหมาะสม และเป็นที่พึงปรารถนาให้กำหนดมาตรการที่จะใช้กับเด็กที่ถูกกล่าวหาว่าได้ฝ่าฝืนกฎหมายอาญา โดยไม่ต้องอาศัยกระบวนการทางตุลาการ ทั้งนี้ โดยมีเงื่อนไขว่าสิทธิมนุษยชนและการคุ้มครองตามกฎหมาย จะได้รับการเคารพอย่างเต็มที่ ได้มีการออกแบบมาตรการในการคัดกรองเด็กและเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำความผิดให้ได้รับการดูแลแก้ไข เพื่อออกจากกระบวนการยุติธรรมและกลับคืนสู่สังคมโดยสามารถใช้ชีวิตอย่างมีบทบาทเชิงสร้างสรรค์ได้เร็วที่สุดซึ่งเรียกว่า “มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา” ซึ่งนำมาจากแนวคิดในเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ในการจัดให้มีกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่มีความร่วมมือจากทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายเด็กหรือเยาวชน ฝ่ายผู้เสียหาย นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ หรือแม้แต่ชุมชนหรือหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหอย่างแท้จริง เด็กและเยาวชนเข้าใจว่าการกระทำผิดที่ตนเองได้ก่อขึ้น สร้างความเสียหายให้แก่ผู้อื่นอย่างไรและเกิดความสำนึกผิดต่อการกระทำของตนเอง ประสงค์จะปรับปรุงพฤติกรรมขณะเดียวกันผู้เสียหายต้องได้รับการเยียวยาความเสียหายได้รับรู้ถึงปัญหาของเด็กและเยาวชนที่เกิดขึ้น และมีความเห็นอกเห็นใจเด็กและเยาวชนพร้อมให้อภัยและยินดีที่จะให้โอกาสเด็กหรือเยาวชนกลับคืนสู่สังคมอย่างปกติสุข ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องอื่นทุกฝ่ายสนับสนุนการดำเนินการตามแผนให้สำเร็จลุล่วง มาตรการนี้ได้รับการออกแบบให้เกิดขึ้นคู่ขนานไปกับการดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมปกติ

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาก่อนฟ้องในหมวด 7 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 เป็นการนำแนวทางการปฏิบัติงานของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนในการผันเด็กออกจากกระบวนการยุติธรรมด้วยการตีความขยาย

บทบัญญัติมาตรา 63 พระราชบัญญัติฉบับเดิมออกไป มาประยุกต์กับแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กำหนดเป็นมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นก่อนฟ้อง โดยเพิ่มเงื่อนไขให้ศาลเยาวชนและครอบครัวเข้ามามีบทบาทในการตรวจสอบความชอบของกระบวนการจัดทำมาตรการพิเศษในชั้นนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักประกันตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ข้อที่ 40 ข้อ 3 ข) ดังที่กล่าวแล้วข้างต้น

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

■ **วัตถุประสงค์ของมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา** มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่

- ประการแรก แก้ไขปรับเปลี่ยนความประพฤติของเด็กหรือเยาวชน
- ประการที่สอง บรรเทา ทดแทน หรือชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหาย
- ประการที่สาม ให้เกิดความปลอดภัยแก่ชุมชนและสังคม

■ **หลักเกณฑ์ของมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา**

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นสถานพินิจ (ก่อนฟ้องคดี) ตามมาตรา 86 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มีหลักเกณฑ์ ดังนี้

- 1) ต้องเป็นคดีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูง ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกิน 5 ปี ไม่ว่าจะมิโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม
- 2) เด็กหรือเยาวชนต้องไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ
- 3) เด็กหรือเยาวชนต้องสำนึกในการกระทำก่อนฟ้องคดี
- 4) ผู้อำนวยการสถานพินิจต้องพิจารณาโดยคำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญหาการศึกษาอบรม สภาพร่างกาย สภาพจิต อาชีพ ฐานะ และเหตุแห่งการกระทำความผิดแล้วเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง
- 5) ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายและเด็กหรือเยาวชนผู้กระทำความผิดด้วย

■ **วิธีการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา**

เมื่อผู้อำนวยการสถานพินิจพิจารณาเข้าหลักเกณฑ์ดังกล่าวแล้ว ให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

- 1) จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติ หากจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองเด็กหรือเยาวชน อาจกำหนดให้บิดามารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์กรซึ่งเด็กและเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยปฏิบัติด้วยก็ได้

2) หลังจากจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเสร็จแล้ว ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจเสนอความเห็นประกอบแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต่อพนักงานอัยการ เพื่อพิจารณาว่าจะเห็นชอบด้วยกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหรือไม่ และหากมีข้อสงสัยพนักงานอัยการอาจสอบถามผู้อำนวยการสถานพินิจหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการพิจารณาได้

3) ในกรณีที่พนักงานอัยการไม่เห็นชอบกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู หรือสั่งดำเนินคดีต่อไป โดยผู้อำนวยการสถานพินิจแจ้งคำสั่งของพนักงานอัยการให้พนักงานสอบสวนและผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ

4) ในกรณีที่พนักงานอัยการเห็นว่า แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของเด็ก หรือเยาวชนแล้ว เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ให้พนักงานอัยการเห็นชอบกับแผนดังกล่าว และให้มีการดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูดังกล่าวได้ทันที พร้อมทั้งรายงานให้ศาลทราบ

5) ในกรณีที่ปรากฏข้อเท็จจริงแก่ศาลว่า กระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่ชอบด้วยกฎหมาย ให้ศาลพิจารณาสั่งตามที่เห็นสมควรภายในเวลา 30 วันนับแต่วันที่ได้รับรายงาน

6) แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายและเด็กหรือเยาวชน ผู้กระทำความผิดด้วย

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่ากฎหมายกำหนดให้ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหาย และเด็กหรือเยาวชนผู้กระทำความผิดตั้งแต่ในชั้นจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และเมื่อพนักงานอัยการเห็นชอบกับแผนแล้ว ก็ยังต้องได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายและเด็กหรือเยาวชนด้วย นอกจากนี้ เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำน่าจะมี ความหมายมากกว่าคำว่า “*รับสารภาพ*” ซึ่งเป็นความรู้สึกสำนึกเสียใจในการกระทำของตนด้วย อย่างไรก็ตาม ในคดีที่ไม่สามารถติดตามตัวผู้เสียหายได้ จะจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่ได้

■ การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

ผู้เข้าร่วมประชุมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ตามมาตรา 87 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มีหลักเกณฑ์ ดังนี้

ในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจเชิญบุคคลดังต่อไปนี้เข้าร่วมประชุม

- (1) ฝ่ายเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด
- (2) ฝ่ายผู้เสียหาย
- (3) นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์
- (4) หากเห็นสมควรอาจเชิญผู้แทนชุมชนหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือ ได้รับ

ผลกระทบจากการกระทำความผิดหรือพนักงานอัยการด้วยก็ได้

ระยะเวลาในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ผู้อำนวยการสถานพินิจจะต้องจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้แล้วเสร็จ และเสนอให้พนักงานอัยการพิจารณาภายใน 30 วันนับแต่วันที่เด็กหรือเยาวชนสำนึกในการกระทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูจากกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขได้ ดังต่อไปนี้ เช่น

- 1) กำหนดให้ว่ากล่าวตักเตือน
- 2) กำหนดเงื่อนไขให้เด็กหรือเยาวชนปฏิบัติ หากจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองเด็กหรือเยาวชน อาจกำหนดให้บิดา มารดา ผู้ปกครอง บุคคลหรือองค์กรซึ่งเด็กและเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยปฏิบัติด้วยก็ได้
- 3) กำหนดให้ชดเชยเยียวยาความเสียหาย
- 4) กำหนดให้ทำงานบริการสังคมหรือทำงานสาธารณประโยชน์ไม่เกิน 30 ชั่วโมง
- 5) กำหนดให้นำมาตรการอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างมาใช้ เพื่อประโยชน์ในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชน

ทั้งนี้ แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูดังกล่าว ต้องไม่มีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของเด็กหรือเยาวชน เว้นแต่เป็นการกำหนดขึ้นเพื่อประโยชน์ของเด็กหรือเยาวชนนั้น หรือเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ และไม่มีลักษณะเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็กหรือเยาวชน

นอกจากนี้ ระยะเวลาในการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูต้องไม่เกิน 1 ปี ซึ่งระยะเวลา 1 ปี น่าจะนับแต่วันที่พนักงานอัยการเห็นชอบกับแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

■ การติดตามผลการดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

ตามมาตรา 88 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 ผู้อำนวยการสถานพินิจฯ มีหน้าที่รายงานการปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้พนักงานอัยการทราบ โดยแบ่งการรายงานออกได้เป็น 2 กรณี ดังนี้

(1) กรณีฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตาม ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจฯ รายงานให้พนักงานอัยการทราบ และแจ้งให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดีต่อไป

(2) กรณีมีการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูครบถ้วน ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจฯ รายงานให้พนักงานอัยการทราบ หากพนักงานอัยการเห็นชอบ ให้มีอำนาจสั่งไม่ฟ้องเด็กหรือเยาวชน คำสั่งไม่ฟ้องให้เป็นที่สุด สิทธินาคดีอาญาไม่ฟ้องเป็นอันระงับไป แต่ไม่ตัดสิทธิผู้มีส่วนได้เสียที่จะดำเนินคดีส่วนแพ่ง และให้ผู้อำนวยการสถานพินิจฯ รายงานคำสั่งไม่ฟ้องให้ศาลทราบ

ส่วนกรณีที่หากพนักงานอัยการไม่เห็นชอบ กฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้ ซึ่งก็น่าจะสั่งให้กลับไปดำเนินการตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ให้ครบถ้วน หรือสั่งให้ดำเนินคดีต่อไป นอกจากนี้กฎหมายเพียงแต่ให้แจ้งคำสั่งไม่ฟ้องให้ศาลทราบเท่านั้น ศาลจึงไม่มีอำนาจพิจารณาและมีความเห็นเป็นอย่างอื่น ซึ่งแตกต่างจากเรื่องกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่ชอบที่ให้อำนาจศาลพิจารณาสั่งได้

■ ผลของการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 89 บัญญัติว่า “ในระหว่างจัดทำและปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการงดการสอบปากคำหรือดำเนินการใดๆ เฉพาะกับเด็กหรือเยาวชน ซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดไว้ก่อน ทั้งนี้ มิให้นำระยะเวลาในการจัดทำและการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูรวมเข้าในกำหนดระยะเวลาตามมาตรา 78” คือ การฟ้องคดีหรือการขอคัดฟ้อง มาตรานี้กฎหมายให้งดการสอบปากคำหรือดำเนินการใดๆ เฉพาะเด็กหรือเยาวชน ซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดเท่านั้น ดังนั้นพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการสามารถสอบถามพยาน คนอื่นๆ หรือดำเนินการใดๆ ในการสอบสวนที่ไม่เกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดต่อไปได้

กล่าวได้ว่าเมื่อเด็กและเยาวชนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมอยู่ระหว่างการสอบสวน ก่อนที่จะมีการฟ้องคดี ในคดีที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิดซึ่งมีอัตราโทษอย่างสูงให้จำคุกไม่เกิน 5 ปี ถ้าเด็กหรือเยาวชนไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก หากเด็กหรือเยาวชนนั้นสำนึกในการกระทำ และผู้อำนวยการสถานพินิจพิจารณาโดยคำนึงถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนแล้วเห็นว่า อาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง ให้จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ให้เด็กหรือเยาวชนและบุคคลที่เกี่ยวข้องปฏิบัติ เพื่อปรับเปลี่ยนความประพฤติของเด็กหรือเยาวชน หรือชดเชยความเสียหายของผู้เสียหาย หรือเพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ชุมชนและสังคม เสนอต่อพนักงานอัยการให้ความเห็นชอบ หากแผนได้รับความเห็นชอบ ให้มีการดำเนินการตามแผนพร้อมทั้งรายงานให้ศาลทราบ ในกรณีที่ปรากฏข้อเท็จจริงแก่ศาลว่ากระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่ชอบด้วยกฎหมาย ศาลมีอำนาจพิจารณาสั่งตามที่เห็นสมควร ซึ่งแนวทางในการดำเนินการของศาลในเรื่องนี้ย่อมเป็นไปตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาโดยความเห็นชอบของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา เด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ซึ่งถือว่าเป็นผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในคดีที่อัตราโทษไม่ร้ายแรง มีพฤติกรรมที่สามารถแก้ไขได้ด้วยกระบวนการที่ไม่ยุ่งยาก ไม่สมควรจะอยู่กระบวนการยุติธรรมนานเกินไป ก็จะถูกคัดกรองออกไปจากกระบวนการยุติธรรมด้วยมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาให้เร็วที่สุด ส่งผลให้เด็กและเยาวชนกลุ่มนี้สามารถกลับคืนสู่สังคม และใช้ชีวิตอย่างมีบทบาทเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป อย่างไรก็ตามหากเด็กและเยาวชนที่เข้าเงื่อนไขเข้าสู่กระบวนการมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาขึ้นก่อนฟ้อง แต่การปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่ประสบผลสำเร็จ ต้องอยู่ในเส้นทางของกระบวนการยุติธรรมปกติต่อไปเช่นเดียวกับเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมคนอื่นๆ แต่ไม่อยู่ในเงื่อนไขที่จะได้รับการคัดกรองโดยมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาขึ้นก่อนฟ้อง

2.8 ปัจจัยความสำเร็จและกระบวนการทำงานของการเป็นผู้ประสานการประชุม

กระบวนการในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องของเด็กและเยาวชนในประเทศไทยนั้น เป็นกระบวนการในการหันเหคดีออกจากกระบวนการยุติธรรม โดยใช้กระบวนการในการจัดทำแผนในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ซึ่งกระบวนการหนึ่งในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูสำหรับเด็กและ

เยาวชนที่กระทำผิดตามมาตรา 86 ของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ได้แก่ การนำแนวทางของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้โดยการประชุมกลุ่มตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา โดยผู้ที่ทำหน้าที่หลักในการนำหรือประสานการประชุมทั้งในส่วนของฝ่ายเด็กและเยาวชน ฝ่ายผู้เสียหาย ฝ่ายชุมชน และที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้ประสานการประชุมตามมาตรการพิเศษฯ ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความสำคัญมากในกระบวนการนี้ ตั้งแต่การเตรียมการประชุม การนำระหว่างการประชุม และการติดตามแผนหลังการประชุม การที่ผู้ประสานการประชุมมีความพร้อมทั้งองค์ความรู้และทักษะในการปฏิบัติงาน จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับการศึกษาของสุกัญญา เสรีนนท์ชัย (มปป.) ได้ทำการศึกษา “การสื่อสารในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ศักยภาพการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน เพื่อแก้ไขและฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด” สรุปได้ว่าการประชุมกลุ่มครอบครัวนั้นสิ่งสำคัญต่อความสำเร็จดังต่อไปนี้

1) เตรียมการสำหรับการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน การศึกษาพบว่าผู้ประสานการประชุมไม่ใช่ผู้ที่ทำให้คดีสำเร็จ แต่เป็นผู้ที่สามารถจัดให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวฯ นำทุกคนเข้ามารวมกันแล้วมีการตกลงแลกเปลี่ยนกันได้ ขณะที่ผลการประชุมเป็นอีกเรื่องหนึ่ง ผู้ประสานการประชุมไม่ใช่ผู้ที่ตัดสินใจผลของการประชุมว่าจะเป็นอย่างใด ผู้ประสานการประชุมต้องวางตัวเป็นกลาง เพราะไม่มีอำนาจเสนอให้ท่านอัยการสั่งไม่ฟ้อง หน้าที่คือ พยายามให้ทุกฝ่ายได้มาคุยกันมากกว่า หากผู้เสียหายไม่ยินยอมให้จัดประชุม การประชุมก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ ดังนั้นทักษะและเทคนิคในการติดต่อกับฝ่ายผู้เสียหายจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการติดต่อกับฝ่ายเด็กและเยาวชน และก่อนที่จะจัดประชุม ผู้ประสานการประชุมต้องพยายามสื่อให้เด็กคิดและรู้สึกสำนึกในสิ่งที่ตนได้กระทำลงไปด้วยตัวเอง

2) บรรยากาศระหว่างการประชุม ในการจัดการประชุมนั้นบรรยากาศการประชุมไม่ควรเป็นทางการจนเกินไป ควรจะมีโต๊ะประชุม เพราะจะสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนไทย (รูปแบบการประชุมของต่างประเทศจะนั่งล้อมวง ไม่มีโต๊ะประชุมตรงกลาง) การจัดที่นั่งควรเป็นไปอย่างยืดหยุ่น เพราะไม่สามารถระบุได้ว่าใครจะเข้าร่วมประชุมบ้าง ทั้งนี้อาจมีหลักง่ายๆ ว่าคนที่น่าจะอยู่ในสายตาของผู้ประสานการประชุมก็ควรจะนั่งอยู่ใกล้ๆ ผู้ประสานการประชุม สถานที่จัดประชุมควรเป็นสถานที่ที่คุ้นเคยพอใจ เป็นกลาง ซึ่งส่วนใหญ่จะจัดที่สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ระหว่างการประชุมนั้นหากผู้เสียหายเกิดการทะเลาะกับฝ่ายเด็กและเยาวชน หรือเกิดการโต้แย้งกันของคู่กรณี ผู้ประสานการประชุมต้องยุติการประชุม เพื่อแยกทั้งสองฝ่ายออกจากกัน และมาหาข้อตกลงนอกรอบก่อน หรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น การให้ฝ่ายหนึ่งให้อยู่ในห้องประชุมตามเดิม โดยอาจจะให้พนักงานคุมประพฤติ นักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์เข้าไปคุยไกล่เกลี่ย หาข้อเสนอยอมรับได้ ขณะเดียวกันก็แยกอีกฝ่ายหนึ่งให้มาอีกห้อง ฝ่ายนี้ผู้ประสานการประชุมก็เจรจาไปเสร็จแล้วตัวผู้ประสานการประชุมกับพนักงานคุมประพฤติที่ได้รับมอบหมาย ก็มาคุยกันว่า แต่ละฝ่ายมีข้อยุติอะไรที่พอจะเป็นแนวทางในการรอมชอมได้ เสร็จแล้วกลับมาประชุมร่วมกันอีกครั้ง

กล่าวได้ว่าผู้ประสานการประชุมเป็นการปฏิบัติหน้าที่ที่สำคัญมาก ดังนั้นคุณสมบัติของผู้ประสานการประชุมจึงเป็นปัจจัยลำดับต้นของความสำเร็จในกระบวนการ โดยผู้ประสานการประชุมควรเป็นคนที่มีใจที่จะเข้าไปแก้ปัญหาของเด็กและเยาวชน การสื่อสารต้องแสดงให้เห็นถึงความเป็นกลาง เพื่อประโยชน์ของทุกฝ่าย สิ่งที่สำคัญคือ ผู้ประสานการประชุมควรได้รับองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน ความรู้พื้นฐานในการเข้าใจมนุษย์ และจิตวิทยาการสื่อสาร เป็นต้น

นอกจากนี้การศึกษาในต่างประเทศ จากการศึกษาของ The RTK (2016) ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า การประชุมกลุ่มครอบครัวนั้น ผู้ที่ทำหน้าที่ประสานการประชุมควรทำหน้าที่ในการสร้างทัศนคติบวกใหม่กับผู้เข้าร่วมกลุ่ม ให้บุคคลเหล่านั้นได้เห็นถึงประโยชน์ของการเข้ากระบวนการในการประชุมกลุ่มครอบครัว ผู้ประสานการประชุม ควรอธิบายสิ่งที่จะเกิดขึ้นในกระบวนการให้กับครอบครัว และบุคคลที่เกี่ยวข้องทราบ รวมทั้งกระบวนการในการติดตามต่างๆ หลังจากเสร็จสิ้นการประชุม เพื่อที่จะทำให้ทราบถึงกระบวนการทั้งหมดตั้งแต่เริ่มจนกระทั่งสิ้นสุด และที่สำคัญคือในการเข้าร่วมกระบวนการนั้น ผู้ประสานการประชุมควรมีการเตรียมความพร้อมที่ดี และต้องสร้างความน่าเชื่อถือให้กับทุกฝ่ายได้ โดยเฉพาะประเด็นด้านการประเมินผลของการประชุมกลุ่มนั้น ต้องมีความเที่ยงตรง และวัดความสำเร็จได้อย่างเป็นธรรม เนื่องจากหากขาดการประเมินผลที่ดีแล้วย่อมส่งผลกระทบต่อกระบวนการที่เกิดขึ้นหลังจากการประชุมได้เช่นกัน นอกจากนี้ ผลการศึกษายังพบว่า กระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัวนั้น ส่งผลเชิงบวกต่อครอบครัว และเด็กและเยาวชนในระยะสั้นเท่านั้น เนื่องจากขาดระบบการส่งต่อที่ดีหรือเมื่อโปรแกรมสิ้นสุดแล้ว ขาดระบบการบริการที่คอยให้ความช่วยเหลือ หรือการให้การบริการในการให้คำปรึกษา ดังนั้นควรมีกระบวนการทำงานที่มีการตรวจสอบในระยะยาวสำหรับครอบครัว หรือการให้โปรแกรมสำหรับครอบครัวในการดูแลเด็กและเยาวชนต่อไป และกระบวนการควรพิจารณาเพื่อให้เกิดความสำเร็จที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ การสร้างตัวแทนจากชุมชนที่ให้การสนับสนุนกระบวนการ เพื่อคอยติดตามเด็กและเยาวชนต่อไป

การศึกษาของ American Human's Family Group Decision Making Guidelines ได้เสนอแนะคุณสมบัติของผู้ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานการประชุมกลุ่มครอบครัว ว่าควรมีความรู้ ทักษะ ความชำนาญ และสามารถเป็นผู้นำกระบวนการในการประชุม เพื่อให้เกิดการวางแผนที่เหมาะสมกับครอบครัว และเด็กและเยาวชน ได้แก่ ควรมีความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัว เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของการเป็นผู้ประสานการประชุม ความเข้าใจในการทำงานร่วมกับผู้อื่น สามารถสร้างความสัมพันธ์กับครอบครัวและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้ เป็นผู้ที่มีความเข้าใจในพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน รวมทั้งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มีทักษะการเป็นผู้นำกระบวนการกลุ่มทักษะการบริหารจัดการ ทักษะการสื่อสารที่ดี ถูกต้อง ชัดเจน กระชับ ไม่ควรพูดประเด็นที่เป็นเรื่องเปราะบางในที่ประชุม มีทักษะการบริหารจัดการในเรื่องการทำงาน การส่งต่องาน การเจรจา มีทักษะการควบคุมทางอารมณ์สูง การแก้ไขสถานการณ์ความขัดแย้งได้เป็นอย่างดี และที่สำคัญคือ ต้องมีความซื่อสัตย์ สุภาพ และรู้จักวิธีในการดูแลตนเอง self-care เช่นกัน

การศึกษาดังกล่าว สอดคล้องกับแนวทางของ Center for Restorative Justice & Peacemaking (2000) ซึ่งได้ให้ข้อเสนอแนะประเด็นที่ควรพิจารณาความสำเร็จในการประชุมกลุ่มครอบครัว ได้แก่ การประชุมกลุ่มครอบครัวจะสำเร็จได้นั้น ต้องให้ผู้เข้าร่วมทุกคนต้องเข้าใจกระบวนการเป็นอย่างดี และเป็นการเข้าใจกระบวนการอย่างชัดเจน นอกจากนี้บุคคลที่ต้องเป็นผู้นำการประชุม ต้องเป็นผู้ที่ผ่านการอบรมในการเป็นผู้ประสานการประชุม ได้รับการอบรมด้านทักษะการไกล่เกลี่ย การจัดการความขัดแย้ง ผลกระทบของผู้ที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม และ ความต้องการที่แท้จริงของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อ รวมทั้งการเข้าใจประสบการณ์ในการกระทำผิดและความต้องการของผู้กระทำผิด รวมทั้งประเด็นด้านจริยธรรมที่ส่งผลกระทบต่อผู้เข้าร่วมการประชุม นอกจากนี้ในการประชุม ผู้ประสานการประชุมควรให้ความสำคัญกับผู้ตกเป็นเหยื่อหรือผู้เสียหายด้วยเช่นกัน และให้แนวทางสำหรับผู้เสียหายในการเลือกสิ่งที่เหมาะสมสำหรับการชดเชยจากการกระทำผิด และกระบวนการหนึ่งที่สำคัญคือ การเตรียมการประชุม หรือการเตรียมการสำหรับกระบวนการที่จะเกิดขึ้น ผู้ประสานการประชุม ควรเตรียมการประชุมเบื้องต้นกับผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการ รวมทั้งสร้างความน่าเชื่อถือให้กับผู้เข้าร่วมโดยเฉพาะเรื่องความปลอดภัยของผู้เข้าร่วมทุกคน ผู้ประสานการประชุมควรมีแนวทางการประชุมที่ชัดเจน หากไม่มีแนวทางที่ชัดเจนจะทำให้เกิดปัญหาได้

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า ด้านการเป็นผู้ประสานการประชุมกลุ่มฯ นั้นเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เนื่องจากเป็นบุคคลที่ทำหน้าที่ในการเป็นผู้นำในการประชุม ผู้ที่มีหน้าที่เสมือนผู้ต้องมาไกล่เกลี่ย ประสานความสัมพันธ์ของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการประชุมกลุ่ม ซึ่งบุคคลที่ทำหน้าที่ในการเป็นผู้ประสานการประชุมนั้น ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ในกระบวนการเป็นอย่างดีและที่สำคัญคือต้องผ่านการอบรมในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน เนื่องจากความสำเร็จหนึ่งของกระบวนการนี้คือ การทำหน้าที่ของผู้ประสานการประชุมนั่นเอง และหากพิจารณา ความสำเร็จของการประชุมกลุ่มครอบครัวนั้น พิจารณาได้จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการได้แก่ 1) ความรู้ ทักษะ และทัศนคติเชิงบวกของผู้ประสานการประชุมกลุ่ม 2) ครอบครัว การสร้างความเข้าใจกับผู้ที่มีส่วนร่วมในกระบวนการ ไม่ว่าจะเป็นครอบครัวของเด็กและเยาวชน ผู้เสียหายและผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด 3) การสร้างเครือข่ายชุมชนในกระบวนการ และ 4) การจัดทำระบบการติดตามและประเมินผล ทั้งในส่วนของการประเมินผลการประชุม และประเมินกิจกรรมของเด็กและเยาวชนหลังจากเสร็จสิ้นการประชุมกลุ่ม

แผนภาพที่ 2.1 ปัจจัยความสำเร็จของการประชุมกลุ่มครอบครัวในกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชน

บทที่ 3

การพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้มาตรการพิเศษ แทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง

บทนี้นำเสนอแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรอิเล็กทรอนิกส์ (E-learning) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ซึ่งเป็นการพัฒนาจากผลการเก็บข้อมูลจากผู้ปฏิบัติงาน นักวิชาการ และผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ของเด็กและเยาวชน ผลการศึกษาดังต่อไปนี้

3.1 ผลการวิจัยสู่การพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้

3.1.1 ปัญหาการปฏิบัติงานตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง

ผลการศึกษา พบว่า ในการปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ประสานการประชุมในมาตรการพิเศษฯ บุคลากรมีแนวทางในการปฏิบัติงานมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2563) แต่อย่างไรก็ตามในคู่มือการปฏิบัติงานฯ ไม่ได้มีการกำหนดชัดเจน ว่านักวิชาชีพที่ปฏิบัติหน้าที่ในการเป็นผู้ประสานการประชุม คือ พนักงานคุมประพฤติ นักสังคมสงเคราะห์ หรือนักจิตวิทยา ซึ่งการทำหน้าที่ผู้ประสานการประชุม นั้นขึ้นอยู่กับผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนว่าจะพิจารณาให้นักวิชาชีพใดเป็นผู้ประสานการประชุมในแต่ละกลุ่มการประชุม อย่างไรก็ตามในการปฏิบัติงานเป็นผู้ประสานการประชุม มาตรการพิเศษฯ มีปัญหาในการปฏิบัติงาน ซึ่งส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการทำงานและความสำเร็จของการใช้มาตรการพิเศษฯ ดังต่อไปนี้

1) ผู้เสียหายไม่ยินยอม

เนื่องจากการยินยอมของผู้เสียหายเป็นหนึ่งในเงื่อนไขในการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา แต่ในบางกรณีไม่สามารถใช้มาตรการพิเศษฯ ได้เนื่องจากผู้เสียหายไม่ยินยอมให้ใช้มาตรการพิเศษฯ กล่าวคือ ผู้เสียหายไม่ให้อยู่ในการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ผู้เสียหายต้องการให้มีการดำเนินคดี ถึงแม้ว่าเด็กและเยาวชนจะสำนึกก็ตาม ซึ่งการที่ผู้เสียหายไม่ยินยอมนั้น เนื่องจากผู้เสียหายได้รับผลกระทบทางจิตใจ ทำให้ไม่สามารถที่จะชดเชยค่าเสียหายที่เหมาะสมได้ ปัญหาต่อมา คือ ผู้เสียหายเรียกค่าเสียหายเกินกว่าที่ครอบครัวของเด็กและเยาวชนจะชำระได้ ในบางกรณีเป็นเรื่องของศักดิ์ศรีของผู้เสียหายเข้ามาเกี่ยวข้อง ในบางกรณีค่าเสียหายไม่สูงมาก แต่ผู้เสียหายเรียกค่าเสียหายเกินความเป็นจริง (เจตนาของผู้เสียหาย คือ ต้องการให้เด็กและเยาวชนถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย)

ปัญหาของผู้เสียหาย บางกรณีเบื้องต้นทางผู้เสียหายยินยอมให้ใช้มาตรการพิเศษฯ แต่ยังมี ความลังเลหรือขาดความมั่นใจว่า เมื่อใช้มาตรการพิเศษฯ แล้ว เด็กและเยาวชนจะสำนึกจริง และสามารถ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ รวมทั้งมาตรการพิเศษฯ เป็นประโยชน์อย่างแท้จริงกับเด็กและเยาวชนหรือไม่ อย่างไร ซึ่งในกรณีนี้ทางผู้ประสานการประชุมต้องสร้างความมั่นใจให้กับผู้เสียหาย หรือในทุกรณียต้องให้ ผู้เสียหายยินยอมและเข้าใจกระบวนการในการออกแบบและติดตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กและเยาวชน

อย่างไรก็ตามปัญหาเรื่องผู้เสียหายไม่ยินยอมนั้น หากไม่สามารถไกล่เกลี่ยได้ในขั้นตอน การสืบเสาะของพนักงานคุมประพฤติ (ส่วนใหญ่ก็จะไม่สามารถใช้มาตรการพิเศษฯ ได้) พนักงานคุมประพฤติ ต้องเขียนรายงานเพื่อให้ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนรับทราบ เพื่อดำเนินการต่อไป แต่ในหลักการปฏิบัตินั้น นักวิชาชีพ ได้แก่ พนักงานคุมประพฤติ นักจิตวิทยา และนักสังคมสงเคราะห์ จะมีการประชุม ร่วมกันกับผู้ผู้อำนวยการสถานพินิจฯ เพื่อพิจารณาแนวทางที่เหมาะสม เพื่อประโยชน์ของเด็กและเยาวชนในการ ฟื้นฟูคดีในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งในบางครั้งผู้อำนวยการสถานพินิจฯ จะดำเนินการเจรจากับผู้เสียหายอีก ครั้ง ในบางกรณีต้องมีการเจรจาหลายครั้ง ก่อนจะมีการประชุมกลุ่มตามมาตรการพิเศษฯ และหากผู้เสียหายไม่ ยินยอม เด็กและเยาวชนก็ไม่สามารถเข้าเงื่อนไขได้ อย่างไรก็ตามในบางครั้งถึงแม้ว่าผู้เสียหายไม่ยินยอม (ในเบื้องต้น) ผู้อำนวยการสถานพินิจฯ สามารถให้ดำเนินการตามมาตรการพิเศษฯ ได้ ซึ่งบางกรณีผู้เสียหายก็ ยินยอมให้ใช้มาตรการพิเศษฯ กับเด็กและเยาวชนในระหว่างการประชุมได้ เนื่องจากผู้เสียหายมีเวลาในการ ทบทวน และบางครั้งผู้เกี่ยวข้องในการประชุม เช่น อัยการได้ทำหน้าที่ในการเจรจา ไกล่เกลี่ยจนผู้เสียหายเกิด ความยินยอมได้เช่นกัน

2) การเข้าใจผิดเรื่องความเป็นกลางของผู้ประสานการประชุม

ปัญหานี้สืบเนื่องมาในบางกรณีผู้ประสานการประชุมพยายามไกล่เกลี่ย หรือเจรจา เพื่อให้ ผู้เสียหายยินยอมให้เด็กและเยาวชนใช้มาตรการพิเศษฯ โดยการอธิบายให้ผู้เสียหายเข้าใจในกระบวนการ หรือในบางครั้งให้ลดค่าเสียหายให้กับเด็กและเยาวชน แต่การกระทำเหล่านี้ ส่งผลให้ผู้เสียหายไม่เข้าใจในการกระทำ หรือเข้าใจผู้ประสานการประชุมผิด คิดว่าผู้ประสานการประชุมไม่มีความเป็นกลาง คือ อยู่ฝ่ายเด็กและเยาวชน อย่างไรก็ตาม ปัญหาความเป็นกลางนั้น ในบางคดีครอบครัวของเด็กและเยาวชนเข้าใจว่า ผู้ประสานการ ประชุมเป็นฝ่ายผู้เสียหายเนื่องจากมีการไกล่เกลี่ยเรียกร้องค่าเสียหาย ดังนั้นปัญหานี้ในบางคดีเป็นการเจรจา และการวางตัวที่ยากมาก เพื่อไม่ให้เกิดการเข้าใจคลาดเคลื่อนของทั้งผู้เสียหาย และฝ่ายเด็กและเยาวชน เนื่องจากต้องให้ผู้เสียหายมีความพอใจในการได้รับการเยียวยา และครอบครัวของเด็กและเยาวชน ยินดีที่จะชดเชยค่าเสียหาย

3) ผู้ประสานการประชุมขาดองค์ความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการ

การเป็นผู้ประสานการประชุมตามมาตรการพิเศษฯ นั้น จำเป็นต้องเข้าใจกระบวนการทั้งก่อนการประชุม ระหว่างการประชุม และหลังจากเสร็จสิ้นการประชุม เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างถูกต้องตามแนวทางการปฏิบัติงานของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน แต่ผลการศึกษาพบว่า ผู้ประสานการประชุมบางกลุ่มไม่เคยได้รับการอบรมการเป็นผู้ประสานการประชุมเลย ทำให้เกิดความไม่มั่นใจในการปฏิบัติงานเนื่องจากขาดองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษฯ เช่น กฎหมายที่เกี่ยวข้อง กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หรือแม้กระทั่งความรู้ด้านการทันตศัลยกรรม ซึ่งส่วนใหญ่ทราบว่าเป็นอะไร แต่ไม่เข้าใจเป้าหมายและการนำแนวคิดนี้ในการประยุกต์ใช้กับกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชนอย่างถ่องแท้ รวมทั้งในบางรายไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองว่าสำคัญอย่างไร เป็นการปฏิบัติงานตามคู่มือฯ เท่านั้น แต่ไม่เข้าใจถึงบริบทการทำงานตามมาตรการพิเศษฯ อย่างแท้จริง

4) ผู้ประสานการประชุมขาดทักษะในการปฏิบัติงาน

การขาดทักษะด้านการสื่อสาร การเจรจา และการไกล่เกลี่ย เนื่องจากการเป็นผู้ประสานการประชุมนั้นเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการสื่อสารกับทั้งผู้เสียหาย เด็กและเยาวชน ผู้ปกครองเด็กและเยาวชน และตัวแทนจากชุมชน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีทักษะด้านนี้ เพื่อให้การประชุมสำเร็จไปได้ด้วยดี แต่อย่างไรก็ตามผลการศึกษาพบว่า ผู้ประสานการประชุมส่วนใหญ่ขาดทักษะด้านการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็นจิตวิทยาการสื่อสารกับเด็กและเยาวชน การเจรจาเพื่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและการประนีประนอมยอมความ การสังเกตพฤติกรรม รวมทั้งทักษะในการทำงานเป็นทีม การวางแผน การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นต้น ซึ่งการขาดทักษะในการปฏิบัติงาน ส่งผลให้บางกรณีผู้ประสานการประชุม ไม่เข้าใจว่าสิ่งใดที่ไม่ควรพูดในที่ประชุม เช่น การกล่าวหาผู้ปกครองในที่ประชุม การกล่าวถึงบุคคลที่สามในเชิงลบ หรือแม้กระทั่งการสอบถามผู้ปกครองหรือเด็กและเยาวชนว่า “ตกลงจะให้ใช้มาตรการพิเศษฯ หรือไม่” ซึ่งเป็นประเด็นที่ไม่ควรถามหากผู้ประสานการประชุมขาดทักษะเหล่านี้อาจส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการทำงานได้เช่นกัน

5) ปัญหาของเด็กและเยาวชน

ปัญหาของเด็กและเยาวชนในการดำเนินการตามมาตรการพิเศษฯ นั้นมีหลายประเด็น ได้แก่ การที่เด็กและเยาวชนไม่สามารถปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้สำเร็จ เด็กและเยาวชนฝ่าฝืนต่อข้อกำหนดและผิดเงื่อนไขจนอัยการมีคำสั่งฟ้อง ปัญหานี้บางกรณีเนื่องมาจากเด็กและเยาวชนไม่ได้อยู่ในพื้นที่เดียวกับผู้ปกครอง ไม่มีใครดูแลให้ปฏิบัติตามแผน หรือบางกรณีครอบครัวของเด็กและเยาวชนอยู่ในพื้นที่ชั่วคราวเท่านั้น (ส่วนใหญ่ผู้ปกครองประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป เช่น รับจ้างก่อสร้าง) เมื่อครอบครัวต้องย้ายถิ่นที่อยู่ ทำให้เด็กและเยาวชนจำเป็นต้องย้ายตามผู้ปกครอง ซึ่งบางกรณีเด็กและเยาวชนไม่ได้มีการแจ้งทางสถานพินิจ ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติตามแผนฯ ได้ตลอดจนถึงสิ้นสุดระยะเวลา

ปัญหาการไม่ปฏิบัติตามแผนฯ ของเด็กและเยาวชนนั้น พบว่าส่วนหนึ่งมาจากพฤติกรรมเสี่ยงในการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติตามแผนได้ เช่น เด็กและเยาวชนยังคงมีพฤติกรรมเสพสารเสพติด และจำหน่ายสารเสพติด มีประวัติการกระทำผิดซ้ำเกี่ยวข้องกับยาเสพติด ทำให้เด็กกลุ่มนี้มีแนวโน้มที่จะกระทำผิดซ้ำได้อีก และไม่สามารถปฏิบัติตามแผนฯ ได้ตามระยะเวลาที่กำหนด เลยต้องยกเลิกการใช้มาตรการพิเศษฯ กับกลุ่มเด็กและเยาวชนกลุ่มเสี่ยงนี้

6) ผู้ปกครอง ชุมชน หรือผู้ที่เกี่ยวข้องไม่เข้าใจมาตรการพิเศษฯ

เนื่องจากการใช้มาตรการพิเศษฯ เป็นกฎหมายเฉพาะการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และการหันเหคดีของเด็กและเยาวชน ทำให้ผู้ปกครอง คนทั่วไป หรือคนในชุมชนไม่เข้าใจในกระบวนการและเป้าหมายที่แท้จริงของการใช้มาตรการพิเศษฯ รวมทั้งไม่เข้าใจบทบาท หน้าที่ว่าทำไมต้องเข้าร่วมในการประชุมกลุ่ม และทางชุมชนต้องดำเนินการอย่างไรกับเด็กและเยาวชนบ้างในเรื่องการติดตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กและเยาวชน ซึ่งปัญหานี้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เด็กและเยาวชนปฏิบัติตามแผนไม่สำเร็จได้เช่นกัน ปัญหานี้ในบางกรณีสืบเนื่องมาจากผู้ประสานการประชุมไม่ได้ชี้แจงที่ประชุมถึงบทบาทของแต่ละคนในที่ประชุม ส่งผลต่อการตัดสินใจในการใช้มาตรการพิเศษฯ ได้เช่นกัน

7) ความไม่มั่นใจของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษฯ

ปัญหานี้เป็นความไม่มั่นใจของผู้ปกครอง คนในชุมชน หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน กล่าวคือ การที่ผู้ปกครอง ผู้เสียหาย หรือแม้กระทั่งคนในชุมชนไม่มีความมั่นใจว่าการใช้มาตรการพิเศษฯ ม.86 จะสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนได้จริงหรือไม่ และปรับเปลี่ยนได้อย่างไร เพื่อไม่ให้กลับมากระทำผิดซ้ำอีก จากความไม่มั่นใจทำให้บางกรณีชุมชนไม่ยินยอมให้เด็กและเยาวชนกลับไปใช้ชีวิตตามปกติในชุมชน หรือแม้กระทั่งผู้ปกครองมีความต้องการให้เด็กและเยาวชนอยู่ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ไม่ประสงค์จะรับเด็กและเยาวชนกลับบ้าน เนื่องจากต้องการให้เด็กและเยาวชนได้รับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และอยู่ในความดูแลของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน เช่น กรณีเด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม เช่น เกเร ก้าวร้าว และกรณีคดีที่เกี่ยวข้องกับการเสพสารเสพติดของเด็กและเยาวชน และเข้ามาตรการพิเศษฯ แต่ผู้ปกครองไม่ต้องการให้เด็กและเยาวชนกลับบ้าน ต้องการให้ได้รับการบำบัดรักษาที่สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนให้หายก่อน เนื่องจากไม่มั่นใจว่าเด็กและเยาวชนจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเหล่านี้ได้ แต่อย่างไรก็ตามทางสถานพินิจฯ ไม่สามารถควบคุมเด็กและเยาวชนไว้ได้ต่อไป ซึ่งกรณีนี้ทางผู้ประสานการประชุมต้องทำความเข้าใจกับผู้ปกครองและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อไป และสร้างความเชื่อมั่นในการใช้มาตรการพิเศษฯ ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน

8) แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่สอดคล้องกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน

การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในการใช้มาตรการพิเศษฯ นั้นกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก ส่งผลต่อความสำเร็จของการใช้มาตรการพิเศษฯ หากแผนฯ ที่ได้จัดทำนั้นเด็กและเยาวชนสามารถปฏิบัติตามแผนในระยะเวลาที่กำหนด สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนได้อย่างแท้จริง แต่อย่างไรก็ตามผลการศึกษาพบว่า การจัดทำแผนฯ นั้นในบางกรณีไม่สอดคล้องกับการกระทำผิดและประวัติของเด็กและเยาวชน เป็นการจัดทำแผนฯ ตามที่ปฏิบัติมา เช่น การให้เด็กและเยาวชนไปทำใบขับขี่หรือบางกรณีเป็นการละเมิดสิทธิของเด็กและเยาวชน เช่น การให้เด็กและเยาวชนไปบริจาคเลือด แผนการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสาธารณะ โดยไม่ได้มีการชี้แจงเหตุและผลในการให้ดำเนินการตามแผนฯ เป็นต้น กล่าวได้ว่า การจัดทำแผนฯ ในบางครั้งไม่ได้นำผลของการประเมินความเสี่ยงและความจำเป็นในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู การประเมินของนักจิตวิทยาและนักสังคมสงเคราะห์ มาวิเคราะห์และใช้ในการพิจารณาแผนฯ ตามมาตรการพิเศษฯ ส่งผลให้การจัดทำแผนฯ ขาดประสิทธิภาพและขาดความสอดคล้องกับบริบทของเด็กและเยาวชน

9) การประชุมกลุ่มไม่ครบองค์ประชุม

การประชุมกลุ่มตามมาตรการพิเศษฯ นั้น ผู้เข้าร่วมประชุมควรประกอบด้วย ฝ่ายเด็กและเยาวชน ฝ่ายผู้เสียหาย นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ พนักงานคุมประพฤติ พนักงานอัยการ ผู้ประสานการประชุม รวมทั้งบุคคลที่ผู้อำนวยการสถานพินิจฯ เห็นสมควรเชิญประชุม ได้แก่ พนักงานสอบสวน ตัวแทนชุมชน และตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งในการประชุมกลุ่มควรมีบุคคลเหล่านี้เข้าร่วมด้วยทุกครั้ง แต่ในบางกรณีเด็กและเยาวชนไม่สะดวกในการมาประชุม ทำให้ไม่สามารถประชุมได้ หรือในบางกรณีมีความยุ่งยากในการประสานงานบุคคลภายนอก เช่น ไม่สามารถที่จะติดต่อผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนได้ ทำให้เกิดปัญหา คือ องค์ประชุมไม่ครบ ไม่สามารถดำเนินการประชุมกลุ่มตามมาตรการพิเศษฯ ได้ ซึ่งส่งผลต่อความล่าช้าในการดำเนินการ บางครั้งเลยระยะเวลาที่กำหนดไว้ตามระเบียบของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

10) พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหาไม่ชัดเจน

ปัญหาประเด็นการที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหาไม่ชัดเจนนั้น เนื่องจากพนักงานสอบสวนเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในการแจ้งข้อกล่าวหาแก่เด็กและเยาวชน และต้องเข้าร่วมในการประชุมกลุ่มตามมาตรการพิเศษฯ แต่ในบางกรณีการแจ้งข้อกล่าวหาไม่มีความละเอียด ไม่ชัดเจนในเรื่องการกระทำผิดทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการพิจารณาคดีได้ กล่าวคือ ในบางกรณีพนักงานสอบสวนตั้งข้อหาความผิดของเด็กและเยาวชนไม่ตรงกับความเป็นจริง เช่น เรื่องของอาวุธปืน ซึ่งข้อหาเรื่องการพกพาอาวุธปืนกับการครอบครองอาวุธปืน โทษจะแตกต่างกัน ในกรณีที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อกล่าวหาว่าเด็กและเยาวชนมีอาวุธปืนในครอบครอง ทำให้บางครั้งผู้เสียหายไม่เข้าใจว่าการครอบครองและการพกพาอาวุธปืนมีโทษ

ต่างกัน คิดว่าทำไมมีอาวุธปืนในครอบครองถึงโทษน้อย เป็นต้น ซึ่งในประเด็นนี้พนักงานสอบสวนควรอธิบายให้ชัดเจน

11) ความซับซ้อนของคดี

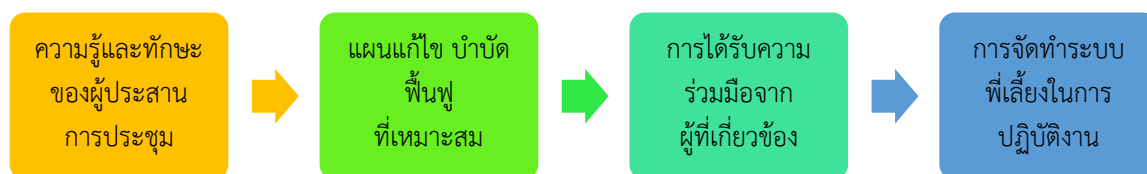
ปัญหาเรื่องความยากหรือความซับซ้อนของคดีนั้น เป็นปัญหาที่สำคัญอย่างหนึ่งสำหรับการพิจารณาใช้มาตรการพิเศษฯ ซึ่งคดีที่มีความยาก ได้แก่ คดีฉ้อโกง บัญชีม้า คดีเหล่านี้เด็กและเยาวชนบางรายเป็นผู้ถูกว่าจ้างให้กระทำ โดยได้รับค่าจ้างที่ไม่สูงมาก แต่ความเสียหายที่เกิดกับผู้เสียหายนั้นมีมูลค่าที่สูง หรือมีผู้เสียหายหลายราย ทำให้เกิดความซับซ้อนและล่าช้าในการดำเนินการ หรือในบางกรณีที่เป็นบัญชีม้า นั้นไม่สามารถติดต่อกับเด็กและเยาวชนได้ ทำให้การดำเนินการไม่เป็นไปตามที่กำหนด

12) แนวทางการปฏิบัติงานไม่ชัดเจน

ปัญหานี้เกี่ยวข้องกับแนวทางการปฏิบัติงานตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาที่ไม่ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการบันทึกในแบบฟอร์ม เช่น การนำเสนอความคิดเห็นของผู้อำนวยการฯ ที่มีความขัดแย้งกับนักวิชาชีพ หรือแนวทางการปฏิบัติที่ไม่มีความชัดเจน เช่น ส่วนของผู้เสียหาย คือ ไม่ได้มีการกำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าผู้เสียหายจะเข้าร่วมการประชุมจัดทำแผนฯ สำหรับเด็กและเยาวชนด้วยหรือไม่ หากไม่เข้าร่วมจะดำเนินการอย่างไร รวมทั้งบทบาทของพนักงานสอบสวน อัยการ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ว่าสามารถอธิบาย หรือมีบทบาทมากน้อยแค่ไหน อย่างไร เป็นต้น

3.1.2 ปัจจัยในการเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้มาตรการพิเศษฯ

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการใช้มาตรการพิเศษฯ และการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้ประสานการประชุม มี 4 ประเด็นหลักๆ ได้แก่

1) ความรู้และทักษะของผู้ประสานการประชุม

ผู้ประสานการประชุมตามมาตรการพิเศษฯ ส่วนใหญ่ ได้แก่ พนักงานคุมประพฤติ นักสังคมสงเคราะห์ และนักจิตวิทยา ขึ้นอยู่กับผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนแต่งตั้ง

ซึ่งความรู้ และทักษะของผู้ประสานการประชุมเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งในการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะทักษะด้านการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็นการเจรจา การประนีประนอม การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท รวมทั้งการใช้ น้ำเสียงที่สุภาพ ภาษาที่เข้าใจง่าย กริยาท่าทาง หรือแม้กระทั่งบุคลิกภาพของผู้ประสานการประชุมก็เป็นสิ่งจำเป็น เช่นกัน ซึ่งผู้ประสานการประชุมควรมีความตระหนักในสิ่งเหล่านี้ สำหรับองค์ความรู้ด้านกฎหมายการหันเหคดี กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้น ส่วนใหญ่ผู้ประสานการประชุมมีความรู้เบื้องต้นอยู่แล้ว แต่ในบางกลุ่ม อาจจะขาดความเข้าใจอย่างแท้จริง ทำให้การปฏิบัติงานเป็นการทำตามหน้าที่เท่านั้น หากผู้ประสานการประชุม ได้รับองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง และมีความเข้าใจแนวคิดในการใช้มาตรการพิเศษฯ อย่างถูกต้องก็สามารถ ทำให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2) แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่เหมาะสม

การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่มีความเหมาะสมกับบริบทของเด็กและเยาวชน ได้แก่ ประวัติครอบครัว การกระทำผิด ประวัติการกระทำผิดซ้ำ พฤติกรรมเสี่ยงในการกระทำผิด และสภาวะสุขภาพ ทางจิตของเด็กและเยาวชน เป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก หากมีการจัดทำแผนฯ ที่สอดคล้องกับการกระทำผิด และบริบทของเด็กและเยาวชนแล้ว รวมทั้งเป็นแผนฯ ที่สามารถดำเนินการได้อย่างแท้จริง ไม่ละเมิดสิทธิ ของเด็กและเยาวชน และมีระยะเวลาที่เหมาะสม การดำเนินการตามแผนฯ ของเด็กและเยาวชนก็มีส่วนลด หรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเสี่ยงของเด็กและเยาวชนและลดการกระทำผิดซ้ำได้เช่นกัน สำหรับการจัดทำแผนฯ นอกจากบุคลากรของสถานพินิจฯ ได้แก่ พนักงานคุมประพฤติ นักสังคมสงเคราะห์ และนักจิตวิทยา ที่มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนฯ สำหรับเด็กและเยาวชนแล้ว การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนฯ ตั้งแต่เริ่มต้น การได้รับความร่วมมือกับชุมชนในการทำ ความเข้าใจในการจัดทำแผนฯ การติดตามแผนฯ และการเฝ้าระวังพฤติกรรมเสี่ยงของเด็กและเยาวชน เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การใช้มาตรการพิเศษฯ สำเร็จได้ เช่นกัน เนื่องจากชุมชนเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการสอดส่องดูแลให้เด็กและเยาวชนปฏิบัติตามแผนฯ

นอกจากนี้การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู สำหรับเด็กและเยาวชนนั้น ควรเป็นแผนฯ ที่ได้รับความเห็นชอบจากผู้เสียหายอย่างแท้จริง และเป็นแผนฯ ที่ทำให้ผู้เสียหายเห็นชอบกับแนวทางการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนในการดำเนินการตามแผนฯ เพื่อให้การดำเนินการตามแผนฯ ได้รับความเห็นชอบจากผู้เสียหายนั้น ควรให้ผู้เสียหายเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนฯ ตั้งแต่เริ่มต้น ดังนั้น การจัดทำแผนฯ ที่ทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิด วิเคราะห์ การวางแผนกิจกรรมต่างๆ ที่ทำให้เด็ก และเยาวชนมีพฤติกรรมเสี่ยงลดลง มีความสำนึกในการกระทำผิดอย่างแท้จริง และดำเนินการตามแผนฯ ได้อย่างเหมาะสม เป็นไปตามระยะเวลาที่กำหนด จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างมากตามแนวทางการ พิเศษฯ แทนการดำเนินคดีอาญาของเด็กและเยาวชน

3) การได้รับความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้อง

การประชุมกลุ่มตามมาตรการพิเศษฯ นั้นมีผู้เกี่ยวข้องทั้งในส่วนของบุคลากรของกรมพินิจ และคุ้มครองเด็กและเยาวชน บุคลากรจากหน่วยงานภายนอก ผู้ปกครองเด็กและเยาวชน ผู้เสียหาย และคนในชุมชน ซึ่งการร่วมมือกันจากทุกภาคส่วนในการใช้มาตรการพิเศษฯ สำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญมาก ไม่ว่าจะเป็นการร่วมมือกันวางแผนในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน การติดตามผล หรือการใกล้ชิดเฝ้าระวังระหว่างการประชุมในเรื่องการสำนึกของเด็กและเยาวชน ผู้เสียหาย ให้อภัย และมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนฯ หรือการร่วมมือจากพนักงานอัยการในการเจรจากับผู้เสียหาย เพื่อให้เกิดความเข้าใจและยอมให้ใช้มาตรการพิเศษฯ กับเด็กและเยาวชน การร่วมมือกันในการประชุมกลุ่ม จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก นอกจากนี้การร่วมมือกันของบุคลากรภายในสถานพินิจฯเอง ได้แก่ การทำงานเป็นทีม การวางแผนในการดำเนินงานร่วมกัน การแก้ไขปัญหาาร่วมกัน หรือการร่วมกันสร้างบรรยากาศในการประชุมที่ดี ก็มีผลสำคัญอย่างยิ่งในการเพิ่มประสิทธิภาพของการใช้มาตรการพิเศษฯ ให้ประสบความสำเร็จตามแนวนโยบายของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

4) การจัดระบบพี่เลี้ยง

การเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานโดยใช้ระบบพี่เลี้ยง เป็นประเด็นที่มีความสำคัญมากเช่นกัน เนื่องจากในบางครั้งการปฏิบัติงาน เป็นผู้ประสานการประชุม ได้แก่ บุคลากรใหม่ หรือเป็นบุคลากรที่ไม่เคยได้รับการอบรมมาก่อน อาจส่งผลให้การปฏิบัติงานไม่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามที่วางแผนไว้ ดังนั้น บุคลากรที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานในด้านนี้มาก่อน หรือเคยได้รับการอบรมการเป็นผู้ประสานการประชุม ควรมาร่วมเป็นพี่เลี้ยงให้กับบุคลากรที่มีประสบการณ์น้อย หรือไม่เคยมีประสบการณ์มาเลย เมื่อเกิดปัญหาในการปฏิบัติงาน หรือมีข้อสงสัยในแนวทางการปฏิบัติงาน ผู้ประสานการประชุม (รุ่นใหม่) ก็สามารถมีที่ปรึกษาในการปฏิบัติงานได้ และรู้แนวทางปฏิบัติงานมากขึ้นทั้ง 3 กระบวนการ ได้แก่ การเตรียมการก่อนการประชุม ระหว่างการประชุม และการติดตามหลังการประชุม ซึ่งผลลัพธ์จากการมีระบบพี่เลี้ยง นอกจากจะทำให้มั่นใจในการปฏิบัติงานเพิ่มมากขึ้นแล้ว ยังเป็นการสร้างสัมพันธภาพที่ดีของบุคลากรในองค์กรอีกด้วย

3.1.3 หลักสูตรสำหรับผู้ประสานการประชุม: แนวทางเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

ผลการศึกษาพบว่าการจัดทำหลักสูตรสำหรับผู้ประสานการประชุมนั้นเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากผู้ปฏิบัติหน้าที่ไม่เคยเข้ารับการอบรม หรือได้รับการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษฯ หรือแนวทางการเป็นผู้ประสานการประชุม ทำให้ขาดความมั่นใจในการปฏิบัติงาน ดังนั้นการพัฒนาหลักสูตรฯ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม แนวทางในการพัฒนาหลักสูตรฯ ระบบ E-learning นั้น มีข้อจำกัดในด้านการฝึกปฏิบัติ แต่ก็สามารถทำได้ในประเด็นการเสริมสร้าง

ความรู้ ความเข้าใจ ในเบื้องต้นเท่านั้น หากมีการพัฒนาหลักสูตรฯ ที่สามารถให้ผู้เข้ารับการอบรมได้ปฏิบัติได้ด้วย ก็จะเป็นสิ่งที่สร้างความมั่นใจในการปฏิบัติงานได้ดียิ่งขึ้น

สำหรับโครงการในการจัดทำหลักสูตรฯ เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้ประสาน การประชุม นั้น ผลการวิจัยพบว่า ควรมีประเด็นดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1: การเสริมสร้างองค์ความรู้

ประเด็น	เนื้อหาที่เกี่ยวข้อง
1. การใช้มาตรการพิเศษแทนการ ดำเนินคดีอาญา ชั้นก่อนฟ้อง สำหรับ เด็กและเยาวชน	- ความสำคัญ ความเป็นมา และประโยชน์ - แนวคิดการหันเหคดี (ม.86/ม.90/ม.132) - กระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชนกับแนวคิดการหันเหคดี - ระเบียบการปฏิบัติงาน
2. กฎหมายที่เกี่ยวข้อง (พิจารณาในการวางแผนแก้ไขบำบัด พ้นฟู/การประชุมกลุ่มครอบครัว)	- มาตรการตามกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชน - อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก - พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล - สิทธิ/การเยียวยาผู้เสียหาย
3. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice)	- แนวคิด หลักการ และความสำคัญ - เป้าหมายและประโยชน์ - รูปแบบและกระบวนการตัวอย่าง - การประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำ ความผิด (Victim Offender Mediation) - การประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conference) - รูปแบบอื่นๆ เช่น circle sentencing - การนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชน
4. กระบวนการยุติธรรมชุมชน (Community Justice)	- แนวคิด หลักการ และความสำคัญ - เป้าหมายและประโยชน์ - รูปแบบและกระบวนการ - การนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชน
5. การจัดทำแผนในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เด็กและเยาวชน	- ความสำคัญของแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน - แนวคิด หลักการออกแบบแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน - แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่ดีควรเป็นอย่างไร

ประเด็น	เนื้อหาที่เกี่ยวข้อง
7. จิตวิทยาเด็กและเยาวชน	- พฤติกรรมของเด็กและเยาวชนในแต่ละช่วงวัย - การสร้างความสัมพันธ์กับเด็กและเยาวชน - Trauma / PTSD สำหรับเด็กและเยาวชน
8. จิตวิทยา	Self-understanding and Self care

กลุ่มที่ 2: การปฏิบัติงานของผู้ประสานการประชุม

ประเด็น	เนื้อหาที่เกี่ยวข้อง
1. ผู้ประสานการประชุม	- ความสำคัญของผู้ประสานการประชุม - สิ่งที่ผู้ประสานการประชุมต้องรู้ ต้องเข้าใจ และต้องตระหนัก - โครงสร้างการประชุม - การจัดสภาพแวดล้อมในการประชุม เช่น การนั่ง - ลำดับการพูด/การตั้งกติกาในการประชุม - บทบาท หน้าที่ของผู้ประสานการประชุม - การดำเนินการตามบทบาทหน้าที่ของผู้ประสานการประชุม (Do and Don't) - ก่อนการประชุม - ระหว่างการประชุม - หลังการประชุม
2. คำถามที่ต้องการคำตอบ (Q & A)	- ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทำงาน - ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียหาย - ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด - ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับผู้ปกครอง/ชุมชน - ปัญหาด้านการตีความกฎหมาย - ปัญหาอื่นๆ
3. ตัวอย่างกระบวนการทำงาน (role play)	- กลุ่มที่ไม่มีผู้เสียหาย (เช่น ยาเสพติด จราจร) - กลุ่มที่มีผู้เสียหาย - คดีทำร้ายร่างกาย (ผู้เสียหายไม่ยินยอม) - คดีทำร้ายร่างกาย (ผู้เสียหายยินยอม)

กลุ่มที่ 3: การเสริมสร้างทักษะในการปฏิบัติงาน

ประเด็น	เนื้อหาที่เกี่ยวข้อง
1. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท	- การไกล่เกลี่ยความขัดแย้งระหว่างเหยื่อกับผู้กระทำผิด - การจัดการความขัดแย้ง - การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า - การประนีประนอม
2. จิตวิทยาและทักษะการสื่อสาร	- การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวจิตใจ การสื่อสารเชิงบวก - การสื่อสารกับเด็กและเยาวชน ผู้ปกครอง และผู้เสียหาย - การใช้ถ้อยคำ น้ำเสียง - การสังเกตท่าทาง ภาษากาย - การสร้างสัมพันธภาพ การเข้าอกเข้าใจผู้กระทำผิด - การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ - การเจรจาต่อรอง
3. ทักษะการประสานการประชุม	- การบริหารจัดการในที่ประชุม (Group management) - การประสานความขัดแย้งในกลุ่ม
4. ทักษะการทำงานเป็นทีม	- การทำงานร่วมกับเครือข่าย - การประสานความร่วมมือภายใน
5. ทักษะการวางแผน	- การคิดวิเคราะห์ - การวางแผนในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

สำหรับรูปแบบในการนำเสนอ นั้น ผลการศึกษาพบว่า การนำเสนอหลักสูตร E-learning ควรมีรูปแบบที่หลากหลาย น่าสนใจ และเหมาะกับการเรียนรู้ของกลุ่มบุคลากร และควรมีการออกแบบให้สามารถวัดและประเมินผลการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง แต่อย่างไรก็ตาม การจัดหลักสูตรฯ ในระบบ E-learning นั้น ควรเป็นการให้ความรู้ในเชิงพื้นฐานในการปฏิบัติงานเท่านั้น เนื่องจากการเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน การเป็นผู้ประสานการประชุม นอกจากเสริมสร้างความรู้แล้ว ควรให้มีการฝึกปฏิบัติด้วย เพื่อเป็นการสร้างเสริมทักษะเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานอย่างแท้จริง

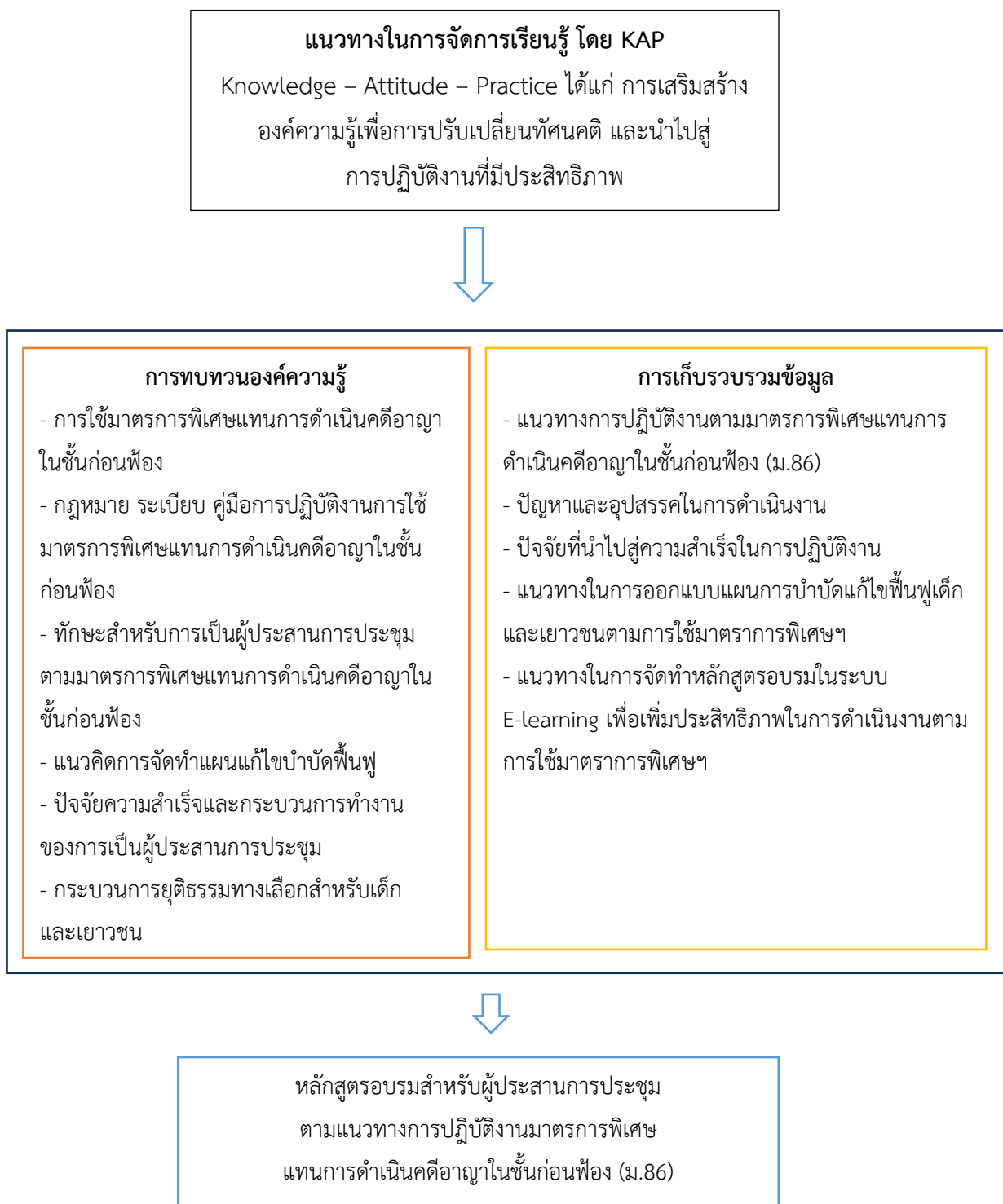
ผู้ให้ข้อมูลให้ความคิดเห็นประเด็นรูปแบบการนำเสนอต่อไปนี้

รูปแบบ	ตัวอย่างเนื้อหา
clip video ตัวอย่างที่เป็น Best Practice สามารถเป็นหนังสือที่มีความยาวไม่ควรเกิน 5 นาที	- ให้ทราบถึงกระบวนการตั้งแต่แรกว่าต้องทำอะไร การเป็นผู้ประสานการประชุมต้องเรียนรู้อะไรบ้าง หรือเทคนิควิธีการ กระบวนการทั้งหมด และมีวิดีโอตัวอย่าง - Best Practice ผู้ประสานการประชุม พื้นที่ไหน ผู้ประสานการประชุมประสานได้ดี ให้อัดคลิปแล้วก็แชร์ให้ที่อื่นได้เรียนรู้ ตั้งแต่การแนะนำตัวจน กระบวนการสุดท้ายเพื่อเป็นแนวทางตัวอย่างในการปฏิบัติ
จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยการจัดกลุ่ม เป็นการพูดคุยกันทางออนไลน์	- นำเอากรณีศึกษา ที่เป็นเคสยาก กับการแก้ไข มาทำ เป็นการสอน หรือบทบาทสมมติ หรือจัดเป็นกลุ่มย่อย กลุ่มเล็ก หรือสุ่มเป็นกลุ่มมาลองฝึก ซึ่งเป็นอีกเวทีหนึ่งถ้าเกิดเป็นการศึกษาด้วยตัวเอง
แผ่นพับ/Infographic	- เพื่อนำเสนอการสรุปความรู้ที่เข้าใจง่าย ที่เกี่ยวข้องกับ มาตรการพิเศษๆ รวมทั้งองค์ความรู้อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
Motion Graphic/Animation	- นำเสนอการอธิบายองค์ความรู้ให้ชัดเจนจาก ภาพประกอบเคลื่อนไหวที่น่าสนใจ เช่น กระบวนการต่างๆ ในมาตรา 86 ก่อนประชุมเนื้อหาจะต้องทำอย่างไรบ้าง ในขณะที่ประชุม โดยมีตัวอย่างการดูที่จะ เป็นการประชุมของมาตรา 86 เช่น การใกล้ชิดในเรื่องต่างๆ กับผู้เสียหาย และตัวอย่างหลังประชุม มีกระบวนการหรือขั้นตอนการดำเนินงานอย่างไร
Roleplay วิดีโอบทบาทสมมติ	- เป็นการนำเหตุการณ์จำลองที่เกิดจากคดีที่เกิดขึ้นจริง เช่น ประชุมที่มีปัญหากัน คดีทำร้ายร่างกาย เหตุการณ์จำลอง ใกล้เกลี่ยอย่างไร ผู้ประสานการประชุมทำอะไร สุดท้ายแนบเป็นแบบฝึกหัดว่าถ้าเกิดเป็นนักเรียนใน E-Learning เจอเหตุการณ์แบบนี้ จะประสานอย่างไร เราจะแก้ปัญหาแบบไหนดูไปด้วย ทบทวนไปด้วย เราก็เกิดความคิดว่าเราจะจัดการกับตรงนั้นอย่างไรเมื่อเราเจอปัญหาจริงๆ เพื่อให้ กระบวนการสำเร็จได้

รูปแบบ	ตัวอย่างเนื้อหา
	- ควรแยกตัวอย่างของคดี เช่น คดีทำร้ายร่างกาย กับคดีเกี่ยวกับทรัพย์ มันก็จะประชุมไม่เหมือนกัน หรือเป็นคดีฝ่ายเดียว อย่างประเด็นของคดีการพนัน หรือคดีที่เป็นเรื่องยาเสพติดที่มียาเสพติดปริมาณน้อย ที่ครอบครองก็จะเป็นอีกมิติหนึ่ง - ผู้แสดงเป็นบุคคลกรของกรมพินิจ จะมีความเข้าใจในแต่ละบทบาทมากกว่า หรือใช้ตัวจริงของทุกบทบาท เช่น อัยการ พนักงานสอบสวน แต่อย่างไรก็ตามบางกลุ่มมีความคิดเห็นว่า ควรมีบุคคลภายนอกมาร่วมแสดงด้วยเพื่อให้น่าสนใจมากขึ้น
● mini game	- การนำเกมส์มาส่งเสริมความรู้ สามารถทำเป็นตัวอย่าง การสื่อสาร การโน้มน้าวที่ดี และเป็นเกมส์ทางเลือก ในการปฏิบัติงาน

3.2 กรอบแนวคิดองค์ความรู้ในการพัฒนาหลักสูตร

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อจัดทำหลักสูตรการอบรมในระบบ E-learning สำหรับบุคลากรในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ซึ่งหลักสูตรที่ได้พัฒนามาขึ้นนั้น เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง โดยมีกรอบในการดำเนินการดังต่อไปนี้

จากกรอบแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรเป็นการนำผลการการศึกษา ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ ผู้เชี่ยวชาญด้านเด็กและเยาวชนทั้งภายในและภายนอกกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนและหลักทางวิชาการ KAP มาประยุกต์เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรสำหรับผู้ประสานการประชุม โดยเป็นการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจในการปฏิบัติงาน การปรับทัศนคติในการปฏิบัติงานเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติงานเป็นผู้ประสานการประชุมที่มีประสิทธิภาพและถูกต้องตามหลักของการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง

บทที่ 4

หลักสูตรผู้ประสานการประชุมตามมาตรการพิเศษ แผนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง

บทนี้นำเสนอโครงสร้างหลักสูตรผู้ประสานการประชุมตามมาตรการพิเศษแผนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง การดำเนินการในการทดลองใช้หลักสูตรฯ รวมทั้งการประเมินผลการใช้หลักสูตรฯ ซึ่งผลการประเมินนำไปใช้ในการปรับปรุงบทเรียนต่อไป

4.1 โครงสร้างหลักสูตรหลักสูตรผู้ประสานงานการประชุมตามมาตรการพิเศษแผนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง (Family Group Conference Facilitator Training)

โปรแกรม Family Group Conference Facilitator Training (F-G-F-T) เป็นหลักสูตรการอบรมที่จัดทำขึ้นภายใต้โครงการจัดทำหลักสูตรอิเล็กทรอนิกส์ (E-learning) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้มาตรการพิเศษแผนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ซึ่งหลักสูตรนี้พัฒนาขึ้นเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบรรลุเป้าหมายของการใช้มาตรการพิเศษแผนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องของกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน กล่าวได้ว่าการปฏิบัติงานของบุคลากรที่ดูแลเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด ถือได้ว่าเป็นกลไกสำคัญ ในการพัฒนาแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเพื่อให้สามารถกลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติสุข รวมทั้งไม่กลับมากระทำความผิดซ้ำ ซึ่งหากบุคลากรไม่มีความพร้อมไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติงานอย่างแท้จริง รวมทั้งขาดความรู้และทักษะที่เพียงพอในการบริหารจัดการงาน ส่งผลให้การปฏิบัติงานไม่บรรลุเป้าหมายขององค์กรได้ ดังนั้นจึงควรมีกระบวนการพัฒนาศักยภาพและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานอยู่เสมอและต่อเนื่อง ซึ่งการพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรในแต่ละองค์กรนั้นมีหลากหลายแนวทางด้วยกัน ซึ่งการออกแบบหลักสูตรนี้เป็นหนึ่งในแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพในการปฏิบัติงานของผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษฯ ผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ (E-learning) โดยการพัฒนาองค์ความรู้ที่เสริมสร้างทักษะที่เกี่ยวข้อง และสามารถนำองค์ความรู้ และทักษะในการปฏิบัติงานไปประยุกต์ใช้ในการทำงานได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม และเพิ่มประสิทธิภาพของงาน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นส่วนที่สำคัญนอกจากการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องให้กับผู้ปฏิบัติงานได้อย่างต่อเนื่อง กระบวนการในการเสริมสร้างความรู้และทักษะยังเป็นการขับเคลื่อนการปฏิบัติงานขององค์กรไปสู่มาตรฐานการทำงานที่ดี มีคุณภาพ และมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของหลักสูตรฯ

- 1) เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานในการประสานการประชุมมาตรการพิเศษฯ มีความรู้ ความเข้าใจ แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องของ กระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชน
- 2) สร้างความตระหนักรู้ถึงบทบาทในปฏิบัติหน้าที่ของผู้ประสานการประชุมมาตรการพิเศษฯ อย่างถูกต้อง และเหมาะสม
- 3) เพื่อเสริมสร้างทักษะที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ประสานการประชุมมาตรการพิเศษฯ เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างต่อเนื่องและครบถ้วน

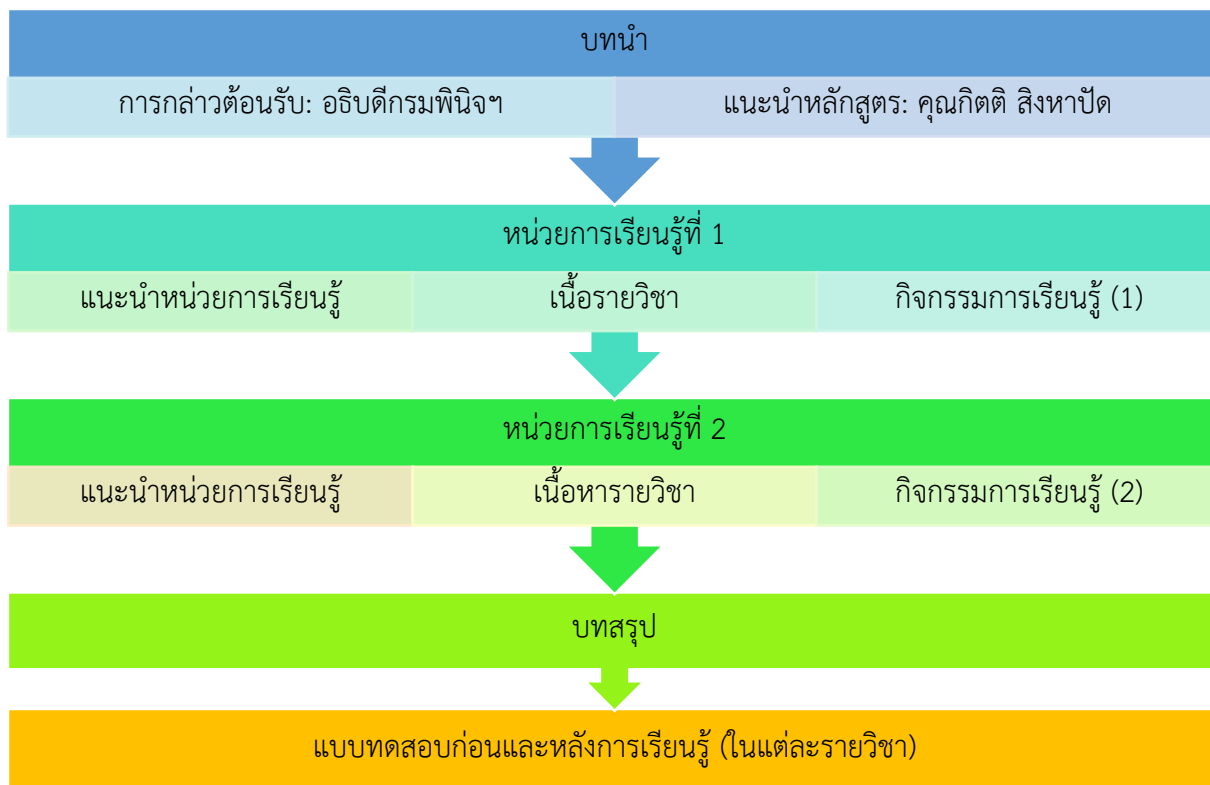
คุณสมบัติของผู้เข้ารับการอบรม

ผู้เข้าร่วมอบรม ได้แก่ บุคลากรในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ที่ปฏิบัติงานเป็นผู้ประสาน การประชุม ตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง (มาตรา 86)

โครงสร้างการเรียนรู้

Family Group Conference Facilitator Training เป็นหลักสูตรอบรมในรูปแบบของ E-Learning โดยผู้เข้าอบรมสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง โดยเนื้อหาการเรียนรู้นอกจากเสริมองค์ความรู้และทักษะ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานแล้ว ยังเป็นลักษณะของการสร้างความเข้าใจในกระบวนการปฏิบัติงานที่ถูกต้อง และสามารถนำองค์ความรู้และประสบการณ์ในการทำงานมาประยุกต์กับเทคนิคต่างๆ รวมทั้งการนำ องค์ความรู้ที่มีไปใช้ในการปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยโครงสร้างของหลักสูตรฯ ประกอบด้วย 4 ส่วนหลัก ได้แก่ บทนำ เนื้อหาการเรียนรู้ บทสรุป และแบบทดสอบ (ก่อน-หลัง การเรียนรู้)

ระยะเวลาในการอบรมในหลักสูตรฯ นี้ ใช้ระยะเวลาในการเรียนรู้ จำนวน 12 ชั่วโมง (โดยประมาณ)

แผนภาพที่ 4.1 โครงสร้างการเรียนรู้หลักของหลักสูตรฯ

สำหรับเนื้อหาการเรียนรู้ของหลักสูตรฯ แบ่งออกเป็น 2 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ (1) ความรู้ และทักษะในการปฏิบัติงาน และ (2) แนวทางการปฏิบัติงานของผู้ประสานการประชุม โดยในแต่ละหน่วย การเรียนรู้ประกอบด้วยรายวิชา ดังต่อไปนี้

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ความรู้และทักษะในการปฏิบัติงาน

หน่วยการเรียนรู้นี้ มุ่งเน้นด้านการเสริมสร้างองค์ความรู้และพัฒนาทักษะที่จำเป็น สำหรับผู้ประสานการประชุมกลุ่มตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง (มาตรา 86) เช่น องค์ความรู้การใช้มาตรการพิเศษกับการคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชน การจัดทำแผนในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เด็กและเยาวชน กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA) รวมทั้งการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องทักษะของผู้ประสานการประชุม ทักษะ การสื่อสารเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และทักษะด้านการอ่านภาษากาย เพื่อนำไปใช้ในการปฏิบัติงานได้อย่าง ถูกต้อง เหมาะสม เพื่อให้ผู้ปฏิบัติหน้าที่มีความมั่นใจในการปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ หน่วยการเรียนรู้ประกอบด้วย 8 รายวิชา (รายวิชาที่ 1 – 8) ดังนี้

รายวิชา	ผู้นำเสนอ	จำนวน
แนะนำบทเรียน หน่วยการเรียนรู้ที่ 1	รศ.ดร.วินันท์กานต์ รุจิภักดิ์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล	1 คลิป
รายวิชาที่ 1 การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้น ก่อนฟ้อง (ความรู้เบื้องต้น)	Motion graphic	1 คลิป
รายวิชาที่ 2 การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้น ก่อนฟ้อง และการคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชน	รศ.ดร.มาตาลักษณ์ เสริมธากุล คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	5 คลิป
รายวิชาที่ 3 การจัดทำแผนในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน	ดร.ชัตติยา รัตนติลก ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนากระบวนการยุติธรรม สำนักงานกิจการยุติธรรม	4 คลิป
รายวิชาที่ 4 กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	นายอุกฤษฏ์ ศรพรหม สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย	8 คลิป
รายวิชาที่ 5 พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA)	ดร.พัชรพวรรณ นาคพงษ์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล	5 คลิป
รายวิชาที่ 6 ทักษะของผู้ประสานการประชุม	นางประกายรัตน์ ตันธีรวงศ์ ประธานมูลนิธิสถาบันศึกษาและพัฒนาการจัดการความ ขัดแย้งด้วยสันติวิธี	7 คลิป
รายวิชาที่ 7 การสื่อสารเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม	ดร.กัณฐมณี ลดาพงษ์พัฒนา คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล	2 คลิป
รายวิชาที่ 8 การอ่านภาษากาย	ดร. ตฤณห์ โพธิ์รักษา คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล	7 คลิป

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 แนวทางการปฏิบัติงานของผู้ประสานการประชุม

หน่วยการเรียนรู้นี้มุ่งเน้น การเรียนรู้ในแนวทางการปฏิบัติงานของผู้ที่ทำหน้าที่ในการเป็นผู้ประสานการประชุมตามมาตรา 86 หน่วยการเรียนรู้นี้ ทำให้ท่านเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของผู้ประสานการประชุม พร้อมทั้งยังเป็นการสร้างความตระหนักรู้ถึงความสำคัญในการปฏิบัติงาน รวมทั้งเทคนิคกลไกในการปฏิบัติงานตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสิ้นสุดการปฏิบัติหน้าที่ รวมทั้งบทบาทสมมติในการแสดงให้เห็นถึงแนวทางในการประชุม คำพูดที่เหมาะสมในการเป็นผู้ประสานการประชุม เพื่อให้ผู้ที่ทำหน้าที่ประสานการประชุมมีความพร้อมในการปฏิบัติงานได้อย่างเต็มความสามารถ ถูกต้องตามหลักการและจรรยาบรรณในการทำงาน อันก่อให้เกิดประสิทธิภาพในปฏิบัติงานตามการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง หน่วยการเรียนรู้นี้ประกอบด้วย 4 บทเรียน (รายวิชาที่ 9 – 12) ดังนี้

รายวิชา	ผู้นำเสนอ	จำนวน
แนะนำบทเรียน หน่วยการเรียนรู้ที่ 2	รศ.ดร.วินันท์กานต์ รุจิภักดิ์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล	1 คลิป
รายวิชาที่ 9 บทบาทและขั้นตอนการปฏิบัติงานของผู้ประสานการ ประชุม	นางนลินนาถ ไกรนรา รองอธิบดีกรมพินิจฯ นายพศวัต จิตร์ภิรมย์ศรี นักวิชาการอบรมและฝึกวิชาชีพปฏิบัติการ นางสาวสร้อยศรีย์ เชื้อเมืองพานกุล พนักงานคุมประพฤติปฏิบัติการ	8 คลิป
รายวิชาที่ 10 ปัญหากระบวนการปฏิบัติงาน (Q & A)	ผศ.ดร.ศุภกร ปุญญฤทธิ์ (ผู้ดำเนินรายการ) คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล	4 คลิป
<u>คำถามที่ 1</u> - กรณีที่มีเด็กและเยาวชนกระทำความผิดร่วมกัน หลายราย (คดีเดียวกัน) ควรมีแนวทางในการดำเนินงาน อย่างไร และกรณีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิด 1 ราย แต่มี ผู้เสียหายมากกว่า 1 ราย ควรมีการดำเนินการอย่างไร	นางสุภาภรณ์ ชมชัย ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน การพัฒนาระบบงานยุติธรรมเด็กและเยาวชน	
<u>คำถามที่ 2</u> - กรณีผู้เสียหายยังไม่ยินยอม หรือไม่สามารถ ตกลงกันได้ในเรื่องค่าเสียหาย ควรมีแนวทางและ กระบวนการในการดำเนินงานอย่างไร	ดร. โชติมา สุรฤทธิธรรม ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชน	
<u>คำถามที่ 3</u> - การเลือกผู้แทนชุมชนในการเข้าร่วมประชุม ควรมีแนวทางในการเลือกอย่างไร และกรณีที่ผู้แทนชุมชน ไม่เห็นด้วยกับการให้เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดกลับสู่ ชุมชน (ยังไม่เชื่อมั่นว่าเด็กและเยาวชนจะสำนึกได้จริง อาจจะมีการกระทำความผิดซ้ำอีก) ควรมีการดำเนินการอย่างไร	นางปรีดา วิสาโรจน์ ผู้ตรวจราชการกรม	
<u>คำถามที่ 4</u> - ข้อท้าทายที่พบระหว่างการจัดทำแผนแก้ไข บำบัดฟื้นฟู ม.86 (1) กรณีที่ผู้ปกครองไม่ต้องการให้เด็กและเยาวชน กลับมาอยู่ในความดูแล แต่ต้องการให้สถานพินิจฯ ทำการ แก้ไข บำบัดฟื้นฟู ก่อน ควรดำเนินการอย่างไร (เช่น การ บำบัดยาเสพติด) (2) กรณีที่เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด และผู้ปกครอง ไม่ได้อยู่ที่เดียวกัน และผู้ปกครองไม่สามารถเข้าร่วมการ ประชุมกลุ่มได้ ควรมีการดำเนินการอย่างไร (3) กรณีที่ไม่สามารถติดต่อเด็กและเยาวชน หรือ ผู้ปกครองได้ ระหว่างอยู่ในช่วงการปฏิบัติตามแผนในการ บำบัด แก้ไข ฟื้นฟู ควรมีการดำเนินการอย่างไร	นางสาวฉันทณี ศิลากุล นักสังคมสงเคราะห์ชำนาญการพิเศษ รักษา ราชการแทนผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครอง เด็กและเยาวชน จังหวัดสมุทรสาคร	

รายวิชา	ผู้นำเสนอ	จำนวน
รายวิชาที่ 11 ตัวอย่างการประชุมกลุ่มตามมาตรการพิเศษแทนการ ดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ตัวอย่างที่ 1 – ผู้เสียหายเป็นผู้ใหญ่ ตัวอย่างที่ 2 – ผู้เสียหายเป็นเด็กและเยาวชน ตัวอย่างที่ 3 – ไม่มีผู้เสียหาย	นายอลงกรณ์ เหมือนดาว ดำเนินรายการ	3 คลิป
รายวิชาที่ 12 ตัวอย่างการพูดและประโยคคำพูดที่สามารถใช้ในการประชุม	Motion graphic	1 คลิป

ผลลัพธ์ของหลักสูตรฯ

หลังจากสิ้นสุดการเรียนรู้แล้ว ผู้เรียนสามารถ:

- 1) อธิบายแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ของกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชนได้
- 2) อธิบายกระบวนการในการปฏิบัติงาน บทบาท หน้าที่ ในการเป็นผู้ประสานการประชุมมาตรการพิเศษฯ ได้อย่างถูกต้อง สอดคล้องกับคู่มือการปฏิบัติงานมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน
- 3) จัดทำแผนในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับพฤติกรรม การกระทำผิดของเด็กและเยาวชน
- 4) ประยุกต์ใช้องค์ความรู้ และทักษะที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานด้านการประสานการประชุมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการบรรลุเป้าหมายของการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง

กรอบเนื้อหาการเรียนรู้หลักสูตรฯ

ส่วนที่ 1: บทนำ

1. การกล่าวต้อนรับ: อธิบดีกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

ส่วนนี้อธิบดีกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กล่าวต้อนรับผู้เข้าร่วมการอบรมในระบบ E-learning และความสำคัญของการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง สำหรับกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชน พร้อมทั้งความสำคัญของผู้ประสานการประชุมในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน

2. แนะนำหลักสูตร: นายกิตติ สิงหาปัด

ส่วนนี้เป็นการแนะนำผู้เข้าร่วมอบรม ประเด็นความเป็นมาของหลักสูตรฯ วัตถุประสงค์และผลลัพธ์การเรียนรู้ กรอบการเรียนรู้ พร้อมทั้งแนวทางในการประเมินผลการเรียนรู้ของหลักสูตร

ส่วนที่ 2: หน่วยการเรียนรู้ที่ 1

แนะนำหน่วยการเรียนรู้ที่ 1: รศ.ดร.วินันท์กานต์ รุจิภักดิ์

หน่วยการเรียนรู้นี้ มุ่งเน้นด้านการเสริมสร้างองค์ความรู้และพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้ประกอบการประชุมกลุ่มตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง (มาตรา 86) หน่วยการเรียนรู้นี้ นอกจากจะทำให้เข้าใจแนวคิดพื้นฐานของการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นองค์ความรู้เรื่องการคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชน การจัดทำแผนในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เด็กและเยาวชน กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA) รวมทั้งการเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ที่จำเป็น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องทักษะของผู้ประกอบการประชุม ทักษะการสื่อสารเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และทักษะด้านการอ่านภาษากาย ซึ่งผู้เข้ารับการอบรม สามารถนำองค์ความรู้ และทักษะที่จำเป็นนำไปประยุกต์ใช้เพื่อสร้างความมั่นใจในการปฏิบัติงาน และทำให้การทำหน้าที่เป็นผู้ประกอบการประชุมได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม และที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

กิจกรรมการเรียนรู้ (หน่วยการเรียนรู้ที่ 1)

กิจกรรมที่ 1 ให้ท่านอธิบายความสำคัญของการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา กระบวนการยุติธรรมทางเลือกสำหรับเด็กและเยาวชน และข้อควรพิจารณาในเรื่องสิทธิเด็กต่อกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชนในการจัดทำแผนแก้ไขฟื้นฟูเด็กและเยาวชน

กิจกรรมที่ 2 ให้อธิบายความเชื่อมโยงระหว่างพฤติกรรมกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนและการออกแบบแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน

กิจกรรมที่ 3 ให้ท่านแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้เข้ารับการอบรมท่านอื่นในประเด็นต่อไปนี้

- 1) หากผู้เสียหายไม่ยินยอมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ท่านมีเทคนิคอย่างไร
- 2) หากเด็กหรือเยาวชนไม่สำนึกต่อการกระทำความผิดของตนเอง ท่านมีวิธีการเจรจาอย่างไร

รายวิชาที่ 1: การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง (ความรู้เบื้องต้น)

วัตถุประสงค์การเรียนรู้

เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ ความเข้าใจแนวคิดเบื้องต้นของการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง มาตรา 86

กรอบเนื้อหาการเรียนรู้

- แนวคิดเบื้องต้นของการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง
- วัตถุประสงค์ และหลักเกณฑ์ของการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง

รูปแบบการเรียนรู้ การนำเสนอในรูปแบบ Motion graphics จำนวน 1 ตอน

ระยะเวลาการเรียนรู้ 6.47 นาที

รายวิชาที่ 2: การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง และการคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชน

วัตถุประสงค์การเรียนรู้

เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความเชื่อมโยงระหว่างการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง และการคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชน รวมทั้งสามารถวิเคราะห์หลักการของการพิจารณาหลักประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชนได้อย่างเหมาะสม

กรอบเนื้อหาการเรียนรู้

- ที่มาและความจำเป็นในการมีมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา
- ปัจจัย ที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการจัดทำแผนฟื้นฟู
- ตัวแปร ที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการจัดทำแผนฟื้นฟู
- ขอบเขตและความหมายของหลักประโยชน์สูงสุดของเด็ก
- สิทธิและการเยียวยาผู้เสียหาย

รูปแบบการเรียนรู้ การนำเสนอในรูปแบบการบรรยาย จำนวน 5 ตอน

ระยะเวลาการเรียนรู้ 41.35 นาที

รายวิชาที่ 2

การใช้

มาตรการพิเศษ

แทนการดำเนินคดีอาญา

ในชั้นก่อนฟ้องและการคุ้มครอง

สิทธิเด็กและเยาวชน

▶▶▶

รศ. ดร.มาตลาภณ์ เสรมรากุล
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ตอน 1

รายวิชาที่ 3: การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน

วัตถุประสงค์การเรียนรู้

เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ในกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชน รวมทั้งแนวทางในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน รายบุคคล พร้อมทั้งสามารถวิเคราะห์รายการได้ว่าเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดควรมีแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู อย่างไรให้เหมาะสมกับเด็กและเยาวชนเฉพาะราย

กรอบเนื้อหาการเรียนรู้

- ความสำคัญของการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน
- สิ่งที่คุณประสานการประชุมควรพิจารณาในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
- แนวคิด หลักการในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
- ตัวอย่างแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
- แนวคิดการบริการสังคม
- บทสรุปที่คุณประสานการประชุมควรพิจารณาในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

รูปแบบการเรียนรู้ การนำเสนอในรูปแบบการบรรยาย จำนวน 4 ตอน

ระยะเวลาในการเรียน 33.52 นาที

รายวิชาที่ 3

การจัดทำแผน

แก้ไขบำบัดฟื้นฟู

เด็กและเยาวชน

▶▶▶▶

ดร.ชัตติยา รัตนดิลก
ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนากระบวนการยุติธรรม
สำนักงานกิจการยุติธรรม

ตอน 1

รายวิชาที่ 4: กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

วัตถุประสงค์การเรียนรู้

เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ ความเข้าใจ ความสำคัญ แนวคิด หลักการ และรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน พร้อมทั้งเข้าใจการประยุกต์องค์ความรู้ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง มาตรา 86 และการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดได้อย่างถูกต้อง

กรอบเนื้อหาการเรียนรู้

- ทำความรู้จักกับเด็กที่ก่ออาชญากรรม
- ความยุติธรรมเชิงฟื้นฟูเยียวยา (Restorative Justice)
- Restorative Justice ในคดีเด็กและเยาวชน
- แนวปฏิบัติ RJ ในประเทศต่างๆ
- บทสรุปและ ประเด็นอภิปราย (เพิ่ม-ลด-ปรับ-สร้าง)

รูปแบบการเรียนรู้ การนำเสนอในรูปแบบการบรรยาย จำนวน 8 ตอน

ระยะเวลาในการเรียน 1.11.18 นาที

รายวิชาที่ 4

**กระบวนการยุติธรรม
เชิงสมานฉันท์**

▶▶▶▶

นายอุกฤษฏ์ ศรพรหม
สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน)

ตอน 1

รายวิชาที่ 5: พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA)

วัตถุประสงค์การเรียนรู้

เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ ความเข้าใจ แนวคิดเบื้องต้นของพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA) และความสำคัญของข้อมูลส่วนบุคคล ได้อย่างถูกต้อง เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ผู้ประสานการประชุมได้อย่างเหมาะสม

กรอบเนื้อหาการเรียนรู้

- ความสำคัญของ PDPA และดิจิทัลกับเศรษฐกิจของประเทศ
- การบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล
- ขอบเขตการบังคับใช้ คำนิยาม
- การเก็บข้อมูลส่วนบุคคล
- การขอความยินยอมกรณีผู้เยาว์
- หน้าที่ของผู้เกี่ยวข้อง
- สิทธิของเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคล
- เจ้าหน้าที่คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล
- การร้องเรียน/บดทลงโทษ
- ไขข้อสงสัยที่พบบ่อยเกี่ยวกับกฎหมาย PDPA

รูปแบบการเรียนรู้ การนำเสนอในรูปแบบการบรรยาย จำนวน 5 ตอน

ระยะเวลาในการเรียน 30.25 นาที

รายวิชาที่ 6: ทักษะของผู้ประสานการประชุม

วัตถุประสงค์การเรียนรู้

เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ ความเข้าใจ ความสำคัญของผู้ประสานการประชุมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน คุณสมบัติและทัศนคติเชิงบวกของการเป็นผู้ประสานการประชุม รวมทั้งผู้เข้ารับการอบรมได้เรียนรู้เทคนิคในการสร้างความสำนึก และทักษะการสื่อสารที่สำคัญในการเป็นผู้ประสานการประชุมกลุ่มตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง (มาตรา 86) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กรอบเนื้อหาการเรียนรู้

- บทบาทของผู้ประสานการประชุมในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
- หลักการและสาระสำคัญของการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
- คุณสมบัติของผู้ประสานการประชุม
- ทัศนคติของผู้ประสานการประชุม
- ทักษะการสื่อสารในการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
- สรุปหลักการและสาระสำคัญของการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

รูปแบบการเรียนรู้ การนำเสนอในรูปแบบการบรรยาย จำนวน 7 ตอน

ระยะเวลาในการเรียน 55.04 นาที

รายวิชาที่ 6

**ทักษะของ
ผู้ประสานการประชุม**

▶▶▶▶

นางประกายรัตน์ ดันธีรวงศ์
ประธานมูลนิธิสถาบันศึกษาและพัฒนาการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี

ตอน 1

รายวิชาที่ 7: การสื่อสารเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

วัตถุประสงค์การเรียนรู้

เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ ความเข้าใจ รูปแบบของการสื่อสารเพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนได้อย่างเหมาะสม และเพื่อเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้ทักษะการสื่อสารในกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กรอบเนื้อหาการเรียนรู้

- ทักษะมุมมองของเราที่มองเด็กและเยาวชน
- การมองเห็นข้อดี/ศักยภาพของเด็กและเยาวชน
- การสื่อสารอย่างเห็นอกเห็นใจ (Empathy) สำหรับ Facilitator ในการประชุมกลุ่มครอบครัวของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด

รูปแบบการเรียนรู้ การนำเสนอในรูปแบบการบรรยาย จำนวน 2 ตอน

ระยะเวลาในการเรียน 18.55 นาที

รายวิชาที่ 7

การสื่อสารเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

▶▶▶▶

ดร.กัญฉุมนี ลดาพงษ์พัฒนา
คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ตอน 1

รายวิชาที่ 8: การอ่านภาษากาย

วัตถุประสงค์การเรียนรู้

เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ ความเข้าใจความสำคัญของการใช้ภาษากายในการสื่อสาร และสามารถประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานเป็นผู้ประสานการประชุมได้อย่างเหมาะสม

กรอบเนื้อหาการเรียนรู้

- Nonverbal Communication และตัวอย่าง
- พฤติกรรมมนุษย์ (Human Behavior)
- ประเภทของภาษากาย พร้อมตัวอย่างประกอบ
- ผลของระบบประสาทซิมพาเทติกและพาราซิมพาเทติกต่ออวัยวะต่างๆ

รูปแบบการเรียนรู้ การนำเสนอในรูปแบบการบรรยาย จำนวน 7 ตอน

ระยะเวลาในการเรียน 47.51 นาที

รายวิชาที่ 8

**การอ่าน
ภาษากาย**

▶▶▶▶

ดร.ตฤณห์ โพธิ์รักษา
คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ตอนที่ 1

ส่วนที่ 3: หน่วยการเรียนรู้ที่ 2

แนะนำหน่วยการเรียนรู้ที่ 2 : รศ.ดร.วินันท์กานต์ รุจิภักดิ์

หน่วยการเรียนรู้นี้มุ่งเน้นการเรียนรู้ในแนวทางการปฏิบัติงานของผู้ที่ทำหน้าที่ในการเป็นผู้ประสานการประชุมตามมาตรา 86 บทบาทหน้าที่ของผู้ประสานการประชุม ความสำคัญในการปฏิบัติงาน รวมทั้งเทคนิคกลไกในการปฏิบัติงาน ตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสิ้นสุดการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้ปฏิบัติงานได้อย่างเต็มความสามารถถูกต้องตามหลักการกฎหมาย และจริยธรรมในการทำงาน อันก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานตามการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง โดยจะได้เรียนรู้ถึง ขั้นตอนในการปฏิบัติงาน พฤติกรรม คำพูดที่เหมาะสมและไม่เหมาะสมในการปฏิบัติงาน รวมทั้งการไขข้อข้องใจประเด็นปัญหาต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในการปฏิบัติงาน และการนำเสนอการเรียนรู้จากภาพจำลองหรือบทบาทสมมติ ในการเป็นผู้ประสานการประชุม ตัวอย่างกระบวนการในการประชุม จากกรณีศึกษาตัวอย่าง ซึ่งเป็นข้อมูลเบื้องต้นที่จะทำให้ท่านได้เข้าใจในบทบาท หน้าที่ของผู้ประสานการประชุมมากยิ่งขึ้น

กิจกรรมการเรียนรู้ (หน่วยการเรียนรู้ที่ 2)

กิจกรรมที่ 1 ในการประชุมกลุ่มตามมาตรา 86 ให้ท่านกล่าวต้อนรับผู้เข้าร่วมประชุม แนะนำตนเอง และอธิบายวัตถุประสงค์การประชุม พร้อมทั้งกล่าวสรุปการประชุม โดยการอัดคลิปวิดีโอ

กิจกรรมที่ 2 ให้ท่านนำเสนอประเด็นที่มีปัญหาในการปฏิบัติงาน (จากประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม) และให้แลกเปลี่ยนกับผู้อบรมท่านอื่นถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว พร้อมทั้งสรุปปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหา เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานต่อไป

กิจกรรมที่ 3 จากกรณีศึกษาที่ 1 และ 2 (รายวิชาที่ 11) ให้ท่านพิจารณาจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด อย่างน้อยกรณีศึกษาละ 2 ข้อตกลง พร้อมทั้งแสดงเหตุผลในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ดังกล่าว

รายวิชาที่ 9: บทบาทและขั้นตอนการปฏิบัติงานของผู้ประสานการประชุม

วัตถุประสงค์การเรียนรู้

เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความเข้าใจบทบาทหน้าที่ และความสำคัญของผู้ประสานการประชุม ตามมาตรการพิเศษแผนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง มาตรา 86 รวมทั้งทราบถึงหลักการ ขั้นตอน กระบวนการปฏิบัติงาน 4 ขั้นตอนหลัก และข้อควรปฏิบัติต่างๆ ของผู้ประสานการประชุมตามมาตรการพิเศษ แผนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง มาตรา 86

กรอบเนื้อหาการเรียนรู้

- ความสำคัญ บทบาทหน้าที่ของผู้ประสานการประชุม
- ข้อควรรู้เบื้องต้นในการเป็นผู้ประสานการประชุม
- ขั้นตอนการดำเนินงานตามมาตรการพิเศษแผนการดำเนินคดีอาญา
 - ขั้นตอนที่ 1 การพิจารณาตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขตามมาตรา 86
 - ขั้นตอนที่ 2 การเตรียมการก่อนการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
 - ขั้นตอนที่ 3 การประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
 - ข้อควรพิจารณาในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู
 - กรณีการจัดทำแผนฯ สำเร็จหรือไม่สำเร็จ
 - ขั้นตอนที่ 4 การกำกับติดตามการปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

รูปแบบการเรียนรู้ การนำเสนอในรูปแบบการบรรยาย จำนวน 8 ตอน

ระยะเวลาในการเรียน 36.02 นาที

รายวิชาที่ 10: ปัญหากระบวนการปฏิบัติงาน (Q & A)

วัตถุประสงค์การเรียนรู้

เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมทราบประเด็นปัญหาที่สามารถเกิดขึ้นในการประชุมกลุ่มตามมาตรการพิเศษ แทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง พร้อมทั้งได้ประยุกต์ใช้องค์ความรู้ที่ได้จากประเด็นปัญหา ในการปฏิบัติงานไปปฏิบัติงานจริง ไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพและถูกต้อง ตามระเบียบของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

กรอบเนื้อหาการเรียนรู้

คำถามที่ 1 - กรณีที่มีเด็กและเยาวชนกระทำความผิดร่วมกันหลายราย (คดีเดียวกัน) ควรจะมีแนวทาง ในการดำเนินงานอย่างไร และกรณีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิด 1 ราย แต่มีผู้เสียหายมากกว่า 1 ราย ควรจะมี การดำเนินการอย่างไร

คำถามที่ 2 - กรณีผู้เสียหายยังไม่ยินยอม หรือไม่สามารถตกลงกันได้ในเรื่องค่าเสียหาย ควรจะมี แนวทางและกระบวนการในการดำเนินงานอย่างไร

คำถามที่ 3 - การเลือกผู้แทนชุมชนในการเข้าร่วมประชุม ควรมีแนวทางในการเลือกอย่างไร และกรณีที่ผู้แทนชุมชน ไม่เห็นด้วยกับการให้เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดกลับสู่ชุมชน (ยังไม่เชื่อมั่นว่าเด็ก และเยาวชนจะสำนึกได้จริง อาจจะมีการกระทำผิดซ้ำอีก) ควรมีการดำเนินการอย่างไร

คำถามที่ 4 - ข้อท้าทายที่พบระหว่างการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ม.86

- (1) กรณีที่ผู้ปกครองไม่ต้องการให้เด็กและเยาวชนกลับมาอยู่ในความดูแล แต่ต้องการให้สถานพินิจฯ ทำการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ก่อน ควรดำเนินการอย่างไร (เช่น การบำบัดยาเสพติด)
- (2) กรณีที่เด็กและเยาวชนที่กระทำผิด และผู้ปกครองไม่ได้อยู่ที่เดียวกัน และผู้ปกครองไม่สามารถเข้าร่วมการประชุมกลุ่มได้ ควรมีการดำเนินการอย่างไร
- (3) กรณีที่ไม่สามารถติดต่อเด็กและเยาวชน หรือผู้ปกครองได้ ระหว่างอยู่ในช่วงการปฏิบัติตามแผนในการบำบัดแก้ไขฟื้นฟู ควรมีการดำเนินการอย่างไร

รูปแบบการเรียนรู้ การนำเสนอรูปแบบการตอบคำถามของผู้เชี่ยวชาญในแต่ละประเด็น จำนวน 4 ตอน

ระยะเวลาในการเรียน 28.36 นาที

รายวิชาที่ 11: ตัวอย่างการประชุมกลุ่มตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง

วัตถุประสงค์การเรียนรู้

เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมได้เห็นภาพจำลองการปฏิบัติงานจริงของการเป็นผู้ประสานการประชุมตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง มาตรา 86 ปัญหาที่สามารถเกิดขึ้นได้ระหว่างการประชุม และผู้เข้ารับการอบรมสามารถนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาเหตุการณ์จำลองไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานจริงได้อย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ

กรอบเนื้อหาการเรียนรู้

ตัวอย่างการประชุมกลุ่มตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา

กรณีที่ 1 - คดีที่มีผู้เสียหายเป็นผู้ใหญ่

กรณีที่ 2 - คดีที่มีผู้เสียหายเป็นเด็กและเยาวชน

กรณีที่ 3 - คดีที่ไม่มีผู้เสียหาย

รูปแบบการเรียนรู้ บทบาทสมมติ ตัวอย่างการประชุมกลุ่มตามมาตรการพิเศษฯ จำนวน 3 ตอน

ระยะเวลาในการเรียนรู้ 41.06 นาที

รายวิชาที่ 12: ตัวอย่างการพูดและประโยคคำพูดที่สามารถใช้ในการประชุม

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมได้เรียนรู้ทักษะด้านการสื่อสาร จากตัวอย่างการพูดในการประชุม และประโยคคำพูดที่ผู้ประสานการประชุม สามารถนำไปปรับใช้ในการประชุมกลุ่มตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง (มาตรา 86)

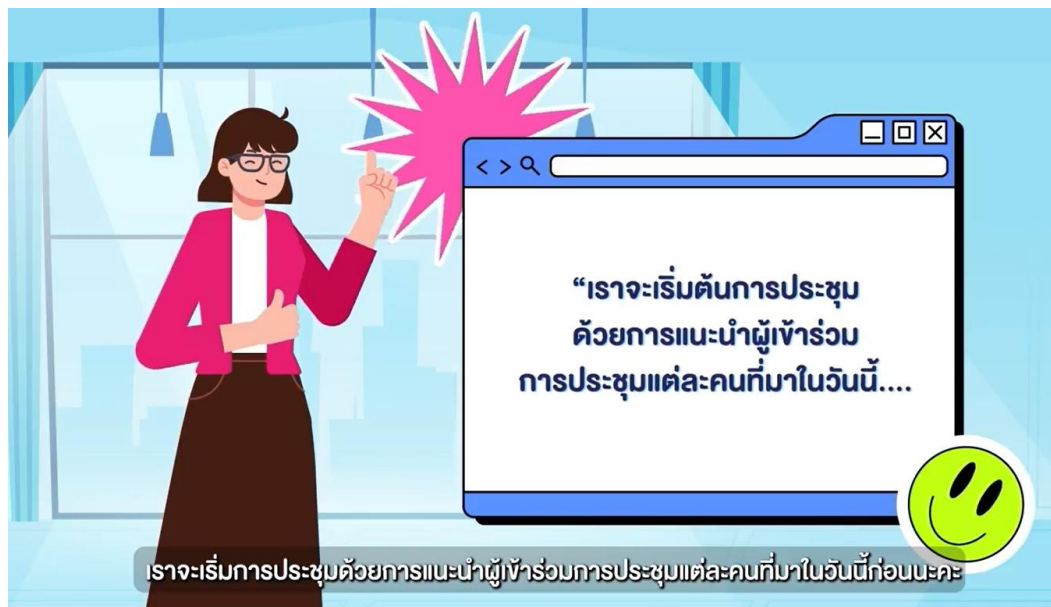
กรอบเนื้อหาการเรียนรู้

ตัวอย่างคำพูด และประโยคคำพูดในการดำเนินการเป็นผู้ประสานการประชุม 3 ช่วง ได้แก่

1) ช่วงเริ่มต้น 2) ช่วงเปลี่ยนผ่าน และ 3) ช่วงปิดการประชุม

รูปแบบการเรียนรู้ การนำเสนอในรูปแบบ Motion graphics จำนวน 1 ตอน

ระยะเวลาในการเรียนรู้ 11.07 นาที

ส่วนที่ 4: บทสรุป

สรุปบทเรียน: นายกิตติ สิงหาปัด

การสรุปบทเรียนนี้ เป็นการสรุปข้อตกลงในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ซึ่งเป็นประเด็นหลักในการจัดการประชุมกลุ่มตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง (มาตรา 86)

4.2 รายงานการทดลองใช้หลักสูตรเพิ่มประสิทธิภาพการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องกับบุคลากร

การดำเนินการในการทดลองใช้หลักสูตรฯ ในการศึกษาครั้งนี้ มีทั้งหมด 2 ส่วนหลัก ได้แก่

ส่วนที่ 1 การจัดประชุมอบรมให้กับผู้ปฏิบัติการใช้ระบบ (admin) จำนวน 10 ท่าน

ส่วนที่ 2 การจัดอบรมให้ผู้ปฏิบัติงานในสังกัดกรมฯ จำนวน 40 ท่าน ซึ่งกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ได้ทดลองนำหลักสูตรฯ ไปใช้งานจริง

ส่วนที่ 1 การจัดประชุมอบรมให้กับผู้ปฏิบัติการใช้ระบบ

การจัดประชุมอบรมในกลุ่มนี้นั้น แบ่งการประชุมเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 การแนะนำหลักสูตรฯ การดำเนินการในขั้นตอนนี้เป็นการแจ้งให้กลุ่มผู้ปฏิบัติงานการใช้ระบบได้ทราบถึงที่มาและหลักการในการพัฒนาหลักสูตรฯ รวมทั้งโครงสร้างและรายละเอียดการเรียนรู้ในแต่ละรายวิชา

ขั้นตอนที่ 2 การเข้าระบบการเรียนรู้ ในขั้นตอนนี้ผู้ปฏิบัติงานการใช้ระบบได้เรียนรู้ขั้นตอนและวิธีการในการลงทะเบียนในฐานะข้อมูลของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

ขั้นตอนที่ 3 การประชุมกลุ่มของผู้ปฏิบัติงานการใช้ระบบ การดำเนินงานในส่วนนี้เป็นการประชุมร่วมกันระหว่างกลุ่มผู้ปฏิบัติงานระบบ และผู้อำนวยการและนักวิชาการของศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน โดยประเด็นการประชุมอบรมมุ่งเน้นด้านการเข้าใช้งานระบบ DJOP e-Learning และทำการระบุนโยบายชี้ใช้ให้สามารถดูแลระบบได้ จากนั้นได้ให้แต่ละคนทดลองสร้างหลักสูตรของตนเอง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

การจัดการวิชา คือ การจัดการรายละเอียดวิชา สื่อการสอน ข้อสอบ เพื่อให้ครอบคลุมประกอบในการเรียน แบ่งเป็นหัวข้อย่อย ได้ดังนี้

1. การสร้างหมวดวิชา เป็นหมวดใหญ่ของแต่ละวิชาย่อย
2. การสร้างวิชา จะมีการระบุหัวข้อวิชา ชื่อวิชา รูปภาพหน้าปกวิชา การประเมินผล การระบุให้ใช้เกณฑ์คะแนนในการผ่าน หรือกำหนดเวลาเรียนอย่างน้อยกี่ชั่วโมง การระบุผู้สอน และการเปิดใช้งาน/ปิดใช้งานวิชาดังกล่าว
3. การเพิ่มข้อมูลรายละเอียดวิชา ได้แก่ การเพิ่มคำอธิบายรายวิชา วัตถุประสงค์การเรียนรู้ การประเมินผล และเอกสารเพิ่มเติม
4. การสร้างบทเรียน คือ การเพิ่มบทเรียนในแต่ละวิชาให้มีความสมบูรณ์ขึ้น และสามารถเพิ่มรายละเอียดต่างๆ ได้ ดังนี้

4.1 การเพิ่มสื่อหลักประเภทวิดีโอ

4.2 การเพิ่มสื่อหลักประเภทเอกสาร (PDF)

4.3 การเพิ่มสื่อหลักประเภทเสียง

4.4 การเพิ่มสื่อหลักประเภทรูปภาพ

4.5 การสร้างบทเรียนย่อย

5. การเพิ่มสื่อเสริม เพื่อใช้ดูประกอบบทเรียน แบ่งออกเป็น

5.1 การเพิ่มสื่อเสริมประเภทเชื่อมโยง เช่น URL ลิงค์เว็บไซต์ภายนอก

5.2 การเพิ่มสื่อเสริมประเภทเอกสาร เช่น เอกสารประกอบการบรรยาย

6. การจัดการคลังข้อสอบ คือ การเพิ่ม/ลบ ข้อสอบในแต่ละวิชา ซึ่งวิทยาการได้สอน ตัวอย่างตามประเภทหลักๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการนี้ คือ

6.1 การสร้างข้อสอบประเภทปรนัย โดยสามารถพิมพ์ข้อสอบและกำหนดคำตอบที่ถูกต้องลงในระบบได้

6.2 การนำเข้าข้อสอบ โดยสามารถพิมพ์ข้อสอบในโปรแกรม Excel และอัปโหลดเข้ามาได้ ซึ่งจะช่วยให้ประหยัดเวลามากกว่าการพิมพ์ในระบบ

6.3 การจัดการแบบทดสอบก่อนเรียน

6.4 การจัดการแบบทดสอบหลังเรียน

ส่วนที่ 2 การจัดอบรมให้ผู้ปฏิบัติงานในสังกัดกรมฯ

สำหรับวัตถุประสงค์ของการอบรมให้กับผู้ปฏิบัติงานในสังกัดกรมฯ ในครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของการประเมินผลการทดลองใช้หลักสูตรฯ ซึ่งกระบวนการในการทดลองใช้หลักสูตรฯ นั้น มีการดำเนินการดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การแนะนำหลักสูตรฯ ในขั้นตอนนี้ผู้เข้าร่วมประเมินผลหลักสูตรฯ ได้ทราบถึงที่มาและหลักการในการพัฒนาหลักสูตรฯ รวมทั้งโครงสร้างและรายละเอียดการเรียนรู้ในแต่ละรายวิชา

ขั้นตอนที่ 2 การเข้าระบบการเรียนรู้ ในขั้นตอนนี้ผู้เข้าร่วมประเมินผลหลักสูตรฯ ได้เรียนรู้ขั้นตอนและวิธีการในการลงทะเบียนในฐานะข้อมูลของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินผลการเรียนรู้หลักสูตรฯ เมื่อผู้เข้าร่วมประเมินผล ได้เรียนรู้ในหลักสูตรฯ ครบทุกรายวิชาแล้ว ผู้เข้าร่วมได้ทำการประเมินผลการเรียนรู้ ซึ่งการประเมินผลนี้มี 2 แนวทาง ได้แก่

การประเมินผลโดยแบบสอบถาม (online questionnaire) และการประเมินผลโดยการประชุมกลุ่มผู้ประเมิน โดยเป็นการประชุมกลุ่มแบบ online (online focus group) ขั้นตอนนี้เป็นการรับฟังความคิดเห็นในการนำหลักสูตรฯ ไปทดลองใช้เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรฯ ต่อไป

ผลจากการทดลองใช้หลักสูตรเพิ่มประสิทธิภาพการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ในชั้นก่อนฟ้องกับบุคลากร จำแนกเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ 1) การประเมินผลระบบการเรียนรู้ 2) การประเมินผลเนื้อหาการเรียนรู้ และ 3) การประเมินความเหมาะสมของหลักสูตรฯ ดังต่อไปนี้

1) การประเมินผลระบบการเรียนรู้

ผู้เข้าร่วมทดลองใช้หลักสูตรฯ มีข้อคิดเห็นในด้านระบบการเรียนรู้ ดังต่อไปนี้

- เนื่องจากในบางกรณีการเรียนรู้ในระบบ E-learning มีข้อจำกัดด้านความเร็วของอินเทอร์เน็ต ทำให้วิดีโอที่มีขนาดไฟล์ใหญ่กระตุกค่อนข้างมาก จึงควรมีตัวเลือกด้านการเลือกคุณภาพ/ความละเอียด ของวิดีโอในระบบการเรียนรู้ เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว
- ไม่สามารถเรียนรู้ในระบบได้ เนื่องจากเมื่อเริ่มการเรียนรู้ ไม่สามารถโหลดวิดีโอมาดูได้เลย ซึ่งประเด็นนี้ควรมีแนวทางในแก้ไขปัญหาด้านการขัดข้องของระบบ
- เนื่องจากการเข้าระบบการเรียนรู้ ต้องใช้ความเร็วของอินเทอร์เน็ตที่เร็ว จึงควรมีการแจ้งในคู่มือฯ เรื่องข้อจำกัดด้านนี้
- ควรมีปุ่ม แคสต์ (Cast) ขึ้นหน้าจอในระบบการเรียนรู้ ซึ่งการจัดทำส่วนนี้เพิ่มทำให้การเข้าเรียนสะดวกขึ้น เนื่องจากสามารถดูผ่านจอทีวีได้
- ระบบเสียงในบางวิดีโอมีระดับเสียงไม่เท่ากัน บางวิดีโอเสียงเบา เช่น รายวิชาที่ 4 ระดับเสียงเบา ควรมีการปรับระดับเสียงให้มีระดับเดียวกัน
- ควรมีการระบุระยะเวลาในแต่ละตอนเพื่อให้ผู้เรียนเลือกได้
- ในระบบการเรียนรู้ ไม่ได้มีสัญลักษณ์ที่แสดงว่าได้เรียนวิชาใด เรียนจบไปแล้วควรมีการปรับในระบบเนื่องจากเนื้อหา有多หลายวิชา หลายตอน ควรมีสัญลักษณ์เพื่อให้ผู้เรียนสังเกตและจำได้ว่าเนื้อหาใดได้เรียนแล้ว หรือยังไม่เรียน เพื่อผู้เรียนทราบประวัติความคืบหน้าการเรียนของตนเอง
- ควรมีระบบให้เลือกความเร็วในแต่ละคลิป เพราะมีอาจารย์บางท่านพูดเร็ว สามารถที่จะปรับความเร็วลดลง อาจารย์บางท่านพูดช้า เราก็จะปรับความเร็วขึ้นได้
- ควรเพิ่มคำบรรยายภาษาไทย เพื่อความสะดวกในการเรียนรู้

2) การประเมินผลด้านการเสนอเนื้อหาการเรียนรู้

ผู้เข้าร่วมทดลองใช้หลักสูตรฯ มีข้อคิดเห็นในด้านเนื้อหาการเรียนรู้ ดังต่อไปนี้

- ในการนำเสนอเนื้อหาการเรียนรู้ ควรมีการเพิ่ม motion/infographic เพื่อให้การนำเสนอน่าสนใจมากขึ้น และหากมีการยกตัวอย่าง/ภาพประกอบน่าจะทำให้เห็นภาพมากขึ้น เช่นการเพิ่มภาพประกอบระหว่างการสอน
- การนำเสนอโดย Power Point ควรให้มีความน่าสนใจ ซึ่งในการนำเสนอบางเรื่องมีขนาดเล็ก หรือมีลักษณะโปรงแสง ทำให้อ่านค่อนข้างยาก เช่น
 - รายวิชาที่ 4 (นาที่ที่ 04.10) ลักษณะตัวหนังสือบีบเกินไป ทำให้อ่านยาก
 - รายวิชาที่ 5 (นาที่ที่ 01.39) ตัวหนังสือเล็กไปหน่อย มองเอกสารบางตัวไม่ชัดเจนแม้ว่าจะขยายมาแล้วจากนาที่ก่อนหน้านี้ที่บรรยาย
- ควรมีการระบุเนื้อหาย่อในชื่อวิดีโอของตอนย่อย จะช่วยให้กลับมาทบทวนได้อย่างตรงประเด็น และเป็นการเช็คหัวข้อที่ควรทราบของแต่ละบทเรียนไปในตัวด้วย
- เนื่องจากบางเนื้อหาที่มีคำศัพท์ที่เป็นภาษาอังกฤษ อยากให้ขึ้นคำที่เป็นทับศัพท์ภาษาไทย เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น การใช้ภาษาอังกฤษมากเกินไปทำให้ผู้อบรมไม่เข้าใจ
- ผู้บรรยายมีความรู้ความสามารถ แต่ท่วงทำนองในการบรรยายชวนให้รู้สึกง่วงนอน อยากให้มุ่งเน้นไปที่วิธีการ การเป็นผู้ประสานฯ การกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นว่าจะต้องใช้วิธีไหนได้บ้าง
- เนื่องจากเนื้อหานั้นมีหลายรายวิชาและหลายตอน ควรมีคำถามเชื่อมโยงไปสู่เนื้อหาในตอนต่อไปหรือการมีคำถามระหว่างการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดความตื่นตัว ซึ่งเป็นการดึงความสนใจของผู้เรียนให้อยู่กับบทเรียน เพราะบทเรียนเป็นเนื้อหาที่ค่อนข้างยาวสมาธิของผู้เรียนอาจหลุดได้ง่าย
- ควรมีตัวอย่างการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจมากขึ้น
- ควรมีการปรับการนำเสนอเพื่อให้สอดคล้องกับการเนื้อหา ได้แก่
 - รายวิชาที่ 8 (นาที่ที่ 01.00) วิทยากรกำลังพูดภาษาท่าทางการยืนมีลักษณะแยกขา แต่กล้องมองเห็นแค่ท่อนบน ไม่มีภาพประกอบอื่น ทำให้ผู้เข้าอบรมนึกภาพนั้นไม่ออก
 - รายวิชาที่ 6 ตอน 6 (นาที่ที่ 11.11) มีการพูดถึงตัวอย่างการให้ข้อมูลย้อนกลับแต่ไม่มีในสไลด์ สไลด์ข้ามไปอีกตัวอย่างหนึ่งเลย แต่ตรงนี้ถ้าแก้ไขไม่ได้ไม่เป็นไร

- รายวิชาที่ 10 Q&A คำถามที่เขียนเพียงลำดับเลข 1,2,3,4 ควรมีการระบุคำถามไปเลยว่าถามเรื่องอะไร เนื่องจากบางครั้งผู้เรียนอาจลืม เมื่อกลับมาดูซ้ำจะได้ค้นหาได้ถูกเนื้อหาที่ต้องการรู้ ไม่เสียเวลาค้นหา

3) การประเมินความเหมาะสมของหลักสูตร

สำหรับการประเมินความเหมาะสมของหลักสูตรฯ นั้น เป็นการประเมินผลในรูปแบบของแบบสอบถาม (online) สำหรับผู้ที่ได้ทดลองเรียนรู้หลักสูตรฯ สำหรับผู้ปฏิบัติงานที่ได้ทำแบบประเมินผลมีจำนวนทั้งสิ้น 24 ท่าน ซึ่งผลการประเมินแบ่งเป็น 2 ส่วนได้แก่ การประเมินผลในภาพรวม และการประเมินผลในแต่ละรายวิชา ผลการประเมินดังต่อไปนี้

จากตารางที่ 4.1 พบว่า ผู้ปฏิบัติงานที่เข้าร่วมการประเมินผล ทั้งหมดจำนวน 24 คน มีความคิดเห็นตรงกันว่า หลักสูตรฯ มีความเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน มีความเพียงพอต่อการนำไปใช้งาน และมีความเหมาะสมกับผู้ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานการประชุม และส่วนใหญ่ (กว่าร้อยละ 90) มีความคิดเห็นว่าการนำเสนอหลักสูตรฯ มีความเหมาะสม ทำให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองได้ง่าย อย่างไรก็ตามมีผู้เข้าร่วมประเมินผลร้อยละ 70.83 มีความคิดเห็นว่าหลักสูตรฯ มีความหลากหลาย น่าสนใจ

สำหรับการประเมินผลองค์ความรู้ที่ได้รับจากการอบรมแล้ว พบว่า ผู้เข้าร่วมประเมินผลมีความคิดเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่า หลังจากได้รับการอบรมแล้วมีความรู้และความเข้าใจในการทำงานตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องมากขึ้น ได้เรียนรู้ทักษะทั้งการทำงานและการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู รวมทั้งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงานได้ นอกจากนี้กว่าร้อยละ 95 ของผู้ร่วมประเมินผลมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และความมั่นใจในการทำงานได้มากขึ้น

นอกจากนี้ผลการประเมินความเหมาะสมในแต่ละรายวิชานั้น จากตารางที่ 4.2 พบว่า ผู้เข้าร่วมประเมินผลทุกท่าน (ร้อยละ 100) มีความคิดเห็นว่ารายวิชาแต่ละรายวิชานั้นมีความเหมาะสม ยกเว้นรายวิชาที่ 2 และ 3 ซึ่งผู้เข้าร่วมอบรมกว่าร้อยละ 90 ที่มีความคิดเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่าเหมาะสม

ตารางที่ 4.1 จำนวนและร้อยละความคิดเห็นของการประเมินผลการนำเสนอหลักสูตรฯ

หัวข้อ	เห็นด้วย		ไม่เห็นด้วย	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การนำเสนอในหลักสูตร				
1. มีรูปแบบที่หลากหลาย น่าสนใจ	17	70.83	7	29.17
2. ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย มีความเหมาะสมกับผู้เรียน	22	91.67	2	8.33
3. มีระยะเวลาในการนำเสนอแต่ละตอนที่เหมาะสม	23	95.83	1	4.17
4. มีความเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของผู้ประกอบการประชุม	24	100.00	0	0.00
5. ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองง่ายขึ้น	23	95.83	1	4.17
6. มีความเพียงพอต่อการนำไปใช้ในการปฏิบัติงาน	24	100.00	0	0.00
7. กิจกรรมการเรียนรู้มีความเหมาะสม	21	87.50	3	12.50
8. มีความเหมาะสมสำหรับผู้ทำหน้าที่เป็นผู้ประกอบการประชุม	24	100.00	0	0.00
หลังจากที่ได้รับการอบรมแล้ว				
9. ท่านเข้าใจแนวคิดในการใช้มาตรการพิเศษฯ (มาตรา 86) ได้มากขึ้น	24	100.00	0	0
10. ท่านได้รับองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษฯ (มาตรา 86) ได้ดียิ่งขึ้น	24	100.00	0	0
11. ท่านเข้าใจบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติงานมากขึ้น	23	95.83	1	4.17
12. ท่านมีความมั่นใจในการปฏิบัติงานเป็นผู้ประกอบการประชุมมากขึ้น	23	95.83	1	4.17
13. ท่านได้เรียนรู้ทักษะการสื่อสารที่เหมาะสมในการปฏิบัติงานที่เพิ่มมากขึ้น	24	100.00	0	0
14. ท่านสามารถจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่เหมาะสมกับเด็กและเยาวชน	24	100.00	0	0
15. ท่านสามารถนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้จริง	24	100.00	0	0

ตารางที่ 4.2 จำนวนและร้อยละของความคิดเห็นในแต่ละรายวิชา

รายวิชา	เหมาะสม		ไม่เหมาะสม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
รายวิชาที่ 1 การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง (ความรู้เบื้องต้น)	24	100.00	0	0
รายวิชาที่ 2 การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง และการคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชน	22	91.67	2	8.33
รายวิชาที่ 3 การจัดทำแผนในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน	23	95.83	1	4.17
รายวิชาที่ 4 กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	24	100.00	0	0
รายวิชาที่ 5 พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA)	24	100.00	0	0
รายวิชาที่ 6 ทักษะของผู้ประสานการประชุม	24	100.00	0	0
รายวิชาที่ 7 การสื่อสารเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม	24	100.00	0	0
รายวิชาที่ 8 การอ่านภาษากาย	24	100.00	0	0
รายวิชาที่ 9 บทบาทและขั้นตอนการปฏิบัติงานของผู้ประสานการประชุม	24	100.00	0	0
รายวิชาที่ 10 ปัญหากระบวนการปฏิบัติงาน (Q&A)	24	100.00	0	0
รายวิชาที่ 11 ตัวอย่างการประชุมกลุ่มตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง	24	100.00	0	0
รายวิชาที่ 12 ตัวอย่างการพูดและประโยคคำพูดที่สามารถใช้ในการประชุม	24	100.00	0	0

นอกจากนี้ได้มีการนำเสนอเนื้อหาของหลักสูตรเพิ่มประสิทธิภาพการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง โดยมีการจัดประชุมเพื่อนำเสนอผลการประเมินหลักสูตรฯ และรับฟังความคิดเห็นจากบุคลากรในกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และนักวิชาการจากหน่วยงานภายนอก เพื่อการพัฒนาหลักสูตรฯ ต่อไป การประชุมครั้งนี้มีผู้เข้าร่วมเป็นผู้บริหาร และบุคลากรของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน รวมทั้งนักวิชาการจากภายนอก ในวันจันทร์ที่ 29 เมษายน 2567 เวลา 09.00 น. – 12.00 น. ณ ห้องประชุม 6-10 ชั้น 6 อาคารกระทรวงยุติธรรม ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ และการประชุมออนไลน์ผ่านระบบ Webex ห้องประชุม Meeting number: 2517 122 4351 Password: 290467 โดยมีข้อคิดเห็นจากนักวิชาการภายนอก และบุคลากรกรมพินิจฯ ดังต่อไปนี้

ข้อคิดเห็นจากนักวิชาการภายนอก

- หลักสูตร E-learning นี้เป็นหลักสูตรที่น่าสนใจมาก ซึ่งในบางประเทศไม่มีการจัดทำหลักสูตรฯ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของผู้ปฏิบัติงานในระบบ E-learning แบบนี้ แต่ส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะ Training โดยวิธีการอบรม ถือว่าเราเป็นประเทศหนึ่งที่มีความก้าวหน้าในเรื่องของการทำ upskill reskill ที่ใช้บนแพลตฟอร์มออนไลน์
- เรื่องของการประเมินผลเนื้อหาการเรียนรู้นั้น เป็นกระบวนการที่ต้องใช้ระยะเวลา การจัดทำครั้งนี้เป็นการทำ E-learning ครั้งแรก เป็นการนำร่อง การทำงานโครงการฯ นี้เป็นการนำเสนอให้เห็นว่ามีอะไรที่สามารถทำได้ และพัฒนาให้เกิด upskill reskill กับเจ้าหน้าที่ทุกๆ ส่วนของกรมพินิจฯ และในอนาคตกรมพินิจฯ ควรมีการพัฒนาให้เพิ่มมากขึ้น
- การจัดทำหลักสูตรฯ นี้เนื้อหาการเรียนรู้อ่อนช้อยครบ ในการนำร่อง แต่อย่างไรก็ตามหากในอนาคตต่อไปทางกรมพินิจฯ เห็นว่าควรมีเนื้อหาอะไรเพิ่มเติมก็สามารถดำเนินการได้
- เนื้อหาการเรียนรู้อันหลักสูตรฯ มีความละเอียดและครอบคลุมประเด็นที่สำคัญสำหรับผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งหลักสูตรฯ นี้เป็นประโยชน์อย่างมาก โดยเฉพาะกับบุคลากรใหม่ของกรมพินิจฯ
- ประเด็นเพิ่มเติมในเรื่องของการใส่คำบรรยาย หรือเพิ่ม motion เพื่อให้น่าสนใจขึ้นนั้นต้องใช้ระยะเวลา ทางกรมพินิจฯ สามารถพัฒนาในช่วงเวลาต่อไป
- ในการนำเสนอเนื้อหาเป็นตอนๆ ในแต่ละรายวิชานั้น ส่วนใหญ่ไม่เกิน 7-12 นาที ซึ่งเป็นระยะเวลาที่เหมาะสม และอยู่ในเวลาที่ดึงดูดของผู้รับชมได้
- ในส่วนของการประเมิน เห็นหลายคอมเมนต์ที่ผู้ทดลองใช้ระบบ เช่น ตัว PPT เล็กไป ซึ่งมีตัวเอกสารที่แนบไฟล์ไปด้วย เรื่องนี้อาจจะเป็นการบ้านของทางกรมพินิจฯ ที่จะส่งตัว Hard copy ให้แต่ละที่ อย่างน้อยให้มี Paper ให้ผู้เข้าอบรมได้ดูไปด้วย เพราะบางทีเปิดพร้อมกันอาจจะช้าอย่างน้อยกรมา อาจจะอำนวยความสะดวกด้านเอกสารประกอบเพิ่มขึ้น
- สำหรับปัญหาการเรียนรู้อันหลักสูตรฯ เรื่องที่การพูดช้า-เร็วของวิทยากรบางท่าน ทางกรมพินิจฯ ควรเพิ่มให้มีปุ่มเพิ่มความเร็ว ต้องระวังเรื่องการปรับแก้ เนื่องจากทำให้บางท่านพูดเร็ว เพราะฉะนั้นอาจจะจำกัดว่า X2 หรือ X4 เป็นต้น หากสามารถทำได้ในระบบก็จะเป็นการแก้ไขปัญหาในส่วนนี้ได้

ข้อคิดเห็นจากบุคลากรกรมพินิจฯ

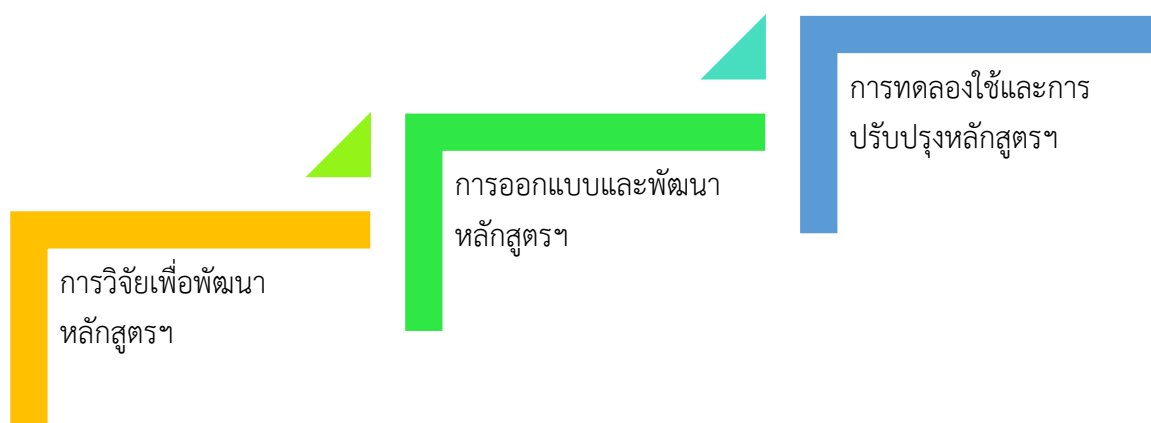
- ปัญหาในการใช้หลักสูตรฯ ที่เกิดจากระบบนั้น ส่วนใหญ่เกิดจากปัญหาด้านสัญญาณอินเทอร์เน็ต และปัญหาของความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนของผู้ใช้งาน ซึ่งปัญหาเหล่านี้เป็นเรื่องของปัจจัยที่ควบคุมไม่ได้

- เรื่องเอกสารประกอบการเรียน ทาง Admin จะทำการลงระบบในแต่ละรายวิชา เพื่อความสะดวกในการเรียนรู้
- ควรมีการพิจารณาในเรื่องการคัดกรองข้อคำถาม หรือเกณฑ์ในการให้คะแนนจากการเรียนรู้ให้เกิดความเหมาะสม หากประเมินผลที่ตรงกับการเรียนรู้ ก็เป็นความสำเร็จอย่างหนึ่งในการจัดทำหลักสูตรฯ
- ประเด็นคำถาม pre-test/post-test ควรพิจารณาว่าควรมี 3 หรือ 4 คำตอบ
- การประเมินผลการเรียนรู้ควรประเมินเนื้อหาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่ การนำไปใช้ การประยุกต์ใช้ ตรงกับเนื้อหาหรือไม่ ซึ่งควรมีการพิจารณาจากนักวิชาการร่วมด้วย

บทที่ 5

บทสรุป

การศึกษาโครงการจัดทำหลักสูตรอิเล็กทรอนิกส์ (E-learning) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบรรลุเป้าหมายของการใช้มาตรการพิเศษฯ ด้วยการพัฒนาความรู้และทักษะให้แก่ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษฯ ผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ (E-learning) โดยมีขั้นตอนในการดำเนินงาน 3 ขั้นตอนหลัก และมีผลการศึกษาในแต่ละขั้นตอน ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 5.1 ขั้นตอนการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรฯ

5.1 การวิจัยเพื่อการพัฒนาหลักสูตรฯ

การวิจัยเพื่อการพัฒนาหลักสูตรอิเล็กทรอนิกส์ (E-learning) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง เป็นขั้นตอนแรกของการดำเนินการศึกษา เป็นการประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีการดำเนินการใน 4 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary)

การเก็บรวบรวมข้อมูลในขั้นตอนนี้ เป็นการทบทวนเอกสาร งานวิจัยต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรอิเล็กทรอนิกส์ (E-learning) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง รวมทั้งกฎหมาย ระเบียบ คู่มือการปฏิบัติงานต่างๆ

ที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

ขั้นตอนที่ 2 การสนทนากลุ่ม (Focus group) บุคลากรกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

การเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ เป็นการสนทนากลุ่มผู้บริหารได้แก่ ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จำนวน 1 กลุ่ม (จำนวน 9 ท่าน) และกลุ่มผู้ปฏิบัติงานในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ได้แก่ พนักงานคุมประพฤติ นักสังคมสงเคราะห์ และนักจิตวิทยา การเก็บรวบรวมข้อมูลในส่วนของผู้ปฏิบัติงานแบ่งเป็น 4 กลุ่ม จาก 6 พื้นที่ รวมจำนวนทั้งสิ้น 128 ท่าน

ขั้นตอนที่ 3 การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Interview)

การเก็บรวบรวมข้อมูลในส่วนนี้ เป็นการสัมภาษณ์ กลุ่มนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์การทำงานเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชน มีประสบการณ์ด้านการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในเด็กและเยาวชน การหันเหคดี กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และการจัดทำทเรียนออนไลน์ด้านกระบวนการยุติธรรม จำนวน 5 ท่าน

ขั้นตอนที่ 4 ผลการวิจัยสู่การพัฒนาหลักสูตรฯ

จากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ผลการศึกษานำไปสู่การออกแบบและการพัฒนาหลักสูตรฯ E-learning ทั้งหมด 3 ประเด็นหลัก ได้แก่

1. ปัญหาการปฏิบัติงานตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง

1) ผู้เสียหายไม่ยินยอมให้ดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง เนื่องจากผู้เสียหายไม่ให้อภัยในการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ผู้เสียหายได้รับผลกระทบทางจิตใจที่ไม่สามารถชดเชยค่าเสียหายได้ และผู้เสียหายไม่สามารถตกลงเรื่องค่าเสียหายหรือค่าเยียวยาได้ เป็นต้น

2) การเข้าใจผิดเรื่องความเป็นกลางของผู้ประสานการประชุม ปัญหานี้สืบเนื่องมาจากในบางกรณีผู้ประสานการประชุมพยายามไกล่เกลี่ยหรือเจรจา เพื่อให้ผู้เสียหายยินยอมให้เด็กหรือเยาวชนใช้มาตรการพิเศษฯ สิ่งนี้อาจส่งผลให้ผู้เสียหายไม่เข้าใจในกระบวนการ คิดว่าผู้ประสานการประชุมไม่มี

ความเป็นกลาง คือ อยู่ฝ่ายเด็กหรือเยาวชน แต่ในบางคดีทางฝ่ายครอบครัวของเด็กหรือเยาวชน อาจเข้าใจว่าผู้ประสานการประชุมเป็นฝ่ายผู้เสียหายเนื่องจากการใกล้เคียงเรียกร้องค่าเสียหาย

3) ผู้ประสานการประชุมขาดองค์ความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการ ซึ่งการเป็นผู้ประสานการประชุมตามมาตรการพิเศษฯ นั้น จำเป็นต้องเข้าใจกระบวนการทั้งหมดเพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างถูกต้องตามแนวทางการปฏิบัติงานของกรมพินิจฯ แต่ผู้ประสานการประชุมบางกลุ่มไม่เคยได้รับการอบรมการเป็นผู้ประสานการประชุมเลย ทำให้เกิดความไม่มั่นใจในการปฏิบัติงาน

4) ผู้ประสานการประชุมขาดทักษะในการปฏิบัติงาน ซึ่งผู้ประสานการประชุมส่วนใหญ่ขาดทักษะด้านการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็นจิตวิทยาการสื่อสารกับเด็กและเยาวชน การเจรจาเพื่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและการประนีประนอมยอมความ การสังเกตพฤติกรรม รวมทั้งทักษะในการทำงานเป็นทีม การวางแผน การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นต้น

5) ปัญหาของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด ได้แก่ การที่เด็กและเยาวชนไม่สามารถปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้สำเร็จตามระยะเวลาที่กำหนด เด็กและเยาวชนฝ่าฝืนต่อข้อกำหนด จึงต้องยกเลิกการใช้มาตรการพิเศษฯ กับเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้

6) การไม่เข้าใจเรื่องมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาของผู้ที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากการใช้มาตรการพิเศษฯ เป็นกฎหมายเฉพาะ เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และการหันเหคดีของเด็กและเยาวชน ทำให้ผู้ปกครอง คนในชุมชน หรือผู้ที่เกี่ยวข้องไม่เข้าใจในกระบวนการและเป้าหมายที่แท้จริงของการใช้มาตรการพิเศษฯ

7) ความไม่มั่นใจของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษฯ ปัญหานี้เป็นความไม่มั่นใจของผู้ปกครอง คนในชุมชน หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน ไม่มีความมั่นใจว่าการใช้มาตรการพิเศษฯ ม.86 จะสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนได้จริง และปรับเปลี่ยนได้อย่างไร เพื่อไม่ให้กลับมากระทำผิดซ้ำอีก

8) การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่สอดคล้องกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ซึ่งการจัดทำแผนฯ นั้น เป็นสิ่งที่สำคัญมากในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน แต่ในบางกรณีการจัดทำแผนฯ ไม่สอดคล้องกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน เนื่องจากการจัดทำแผนฯ ตามที่ปฏิบัติมา ไม่ได้นำประวัติหรือข้อมูลของเด็กหรือเยาวชน รวมทั้งครอบครัวของเด็กหรือเยาวชนมาประกอบการพิจารณา ส่งผลทำให้การจัดทำแผนฯ ขาดประสิทธิภาพ และขาดความสอดคล้องกับบริบทของเด็กหรือเยาวชน

9) ความล่าช้าในการดำเนินการ และบางครั้งเลยระยะเวลาที่กำหนดไว้ตามระเบียบของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน เนื่องจากการประชุมกลุ่มมาตรา 86 นั้นไม่ครบองค์ประชุม ส่งผลทำให้ไม่สามารถประชุมได้ ต้องทำการนัดประชุมใหม่ เป็นต้น

10) พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหาไม่ชัดเจน ประเด็นนี้ เนื่องจากบางกรณีพนักงานสอบสวนมีการแจ้งข้อกล่าวหาว่าไม่ละเอียด และไม่ชัดเจนในเรื่องการกระทำผิด ทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการพิจารณาคดีได้

11) ความซับซ้อนของคดี ได้แก่ คดีฉ้อโกง บัญชีม้า คดีเหล่านี้นี้เด็กและเยาวชนบางรายเป็นผู้ถูกว่าจ้างให้กระทำโดยได้รับค่าจ้างที่ไม่สูงมาก แต่ความเสียหายที่เกิดกับผู้เสียหายนั้นมีมูลค่าที่สูง หรือมีผู้เสียหายหลายราย ทำให้เกิดความซับซ้อนและล่าช้าในการดำเนินการ และทำให้การดำเนินการไม่เป็นไปตามที่กำหนด

12) แนวทางการปฏิบัติงานไม่ชัดเจน ได้แก่ แบบบันทึกในคู่มือการปฏิบัติงานไม่มีความชัดเจน ส่งผลทำให้แนวทางการปฏิบัติไม่มีความชัดเจนในบางกรณี เช่น ส่วนของผู้เสียหาย ไม่ได้มีการกำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าผู้เสียหายจะเข้าร่วมการประชุมจัดทำแผนฯ สำหรับเด็กและเยาวชนด้วยหรือไม่ หากไม่เข้าร่วมจะดำเนินการอย่างไร รวมทั้งบทบาทของพนักงานสอบสวน อัยการ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ว่าสามารถอธิบาย หรือมีบทบาทมากน้อยแค่ไหน อย่างไร เป็นต้น

2. ปัจจัยสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการใช้มาตรการพิเศษ และการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้ประสานการประชุม มี 4 ประเด็นหลักๆ ได้แก่

1. ความรู้และทักษะของผู้ประสานการประชุม

การที่ผู้ประสานประชุมมีความรู้และทักษะในการปฏิบัติงาน เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างมากในการปฏิบัติงาน เช่น ผู้ประสานการประชุมควรมีความรู้ด้านกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการหันเหคดี เป็นต้น รวมทั้งมีทักษะด้านการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็นการเจรจา การประนีประนอม การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท รวมถึงบุคลิกลักษณะ ท่าทาง น้ำเสียงในการพูดคุย เป็นต้น หากผู้ประสานประชุมได้รับองค์ความรู้และทักษะที่เกี่ยวข้อง และมีความเข้าใจแนวคิดในการใช้มาตรการพิเศษฯ อย่างถูกต้อง จะสามารถทำให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2) การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่เหมาะสม

การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่มีความเหมาะสมกับบริบทของเด็กและเยาวชน เป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก หากมีการจัดทำแผนฯ ที่สอดคล้องกับการกระทำผิด และบริบทของเด็กและเยาวชนแล้ว รวมทั้งเป็นแผนฯ ที่สามารถดำเนินการได้อย่างแท้จริง ไม่ละเมิดสิทธิของเด็กและเยาวชน มีระยะเวลาที่เหมาะสม จะสามารถเป็นส่วนหนึ่งในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเสี่ยงของเด็กและเยาวชน เพื่อลดการกระทำ

ผิดซ้ำได้เช่นกัน ดังนั้นการจัดทำแผนฯ จึงมีความจำเป็นที่ทุกภาคส่วนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด วิเคราะห์ วางแผนกิจกรรมต่างๆ ให้เหมาะสมกับเด็กและเยาวชนอย่างแท้จริง

3) การได้รับความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้อง

การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องจะสำเร็จได้นั้น ต้องได้รับความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้องในทุกภาคส่วน ทั้งในส่วนของบุคลากรกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน บุคลากรจากหน่วยงานภายนอก ผู้ปกครองเด็กและเยาวชน ผู้เสียหาย และคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นความร่วมมือกันในการวางแผนในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน การติดตามผล หรือการไกล่เกลี่ยเจรจากัน ระหว่างการประชุมในเรื่องการสำนึกของเด็กและเยาวชน ซึ่งกล่าวได้ว่า การร่วมกันทำงานเป็นทีมนี้มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการเพิ่มประสิทธิภาพของการใช้มาตรการพิเศษฯ ให้ประสบความสำเร็จตามนโยบายของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

4) การจัดระบบพี่เลี้ยงในการปฏิบัติงาน

การเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานโดยการใช้ระบบพี่เลี้ยง เป็นประเด็นที่มีความสำคัญมากเช่นกัน เนื่องจากในบางครั้งการปฏิบัติงานเป็นผู้ประสานการประชุม ได้แก่ บุคลากรใหม่ หรือเป็นบุคลากรที่ไม่เคยได้รับการอบรมมาก่อน อาจส่งผลให้การปฏิบัติงานไม่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามที่วางแผนไว้ ดังนั้น บุคลากรที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานในด้านนี้มาก่อนควรมาร่วมเป็นพี่เลี้ยงให้กับบุคลากรที่มีประสบการณ์น้อย หรือไม่เคยมีประสบการณ์มาเลย เพื่อให้เกิดความมั่นใจในการปฏิบัติงานที่เพิ่มมากขึ้น

3. แนวทางในการจัดทำหลักสูตรสำหรับผู้ประสานการประชุม

ผลการศึกษาในส่วนนี้ สรุปได้ว่า การจัดทำหลักสูตรในการอบรมบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ควรพิจารณาใน 2 ประเด็นหลักๆ ได้แก่ 1) เนื้อหาการเรียนรู้ และ 2) รูปแบบการนำเสนอหลักสูตรในระบบ E-learning ดังต่อไปนี้

1) เนื้อหาการเรียนรู้

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า เนื้อหาการเรียนรู้สำหรับผู้ประสานการประชุมตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง ควรมีเนื้อหาที่เสริมสร้างองค์ความรู้ 3 กลุ่ม ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 5.2 เนื้อหาการเรียนรู้ที่ควรเสริมสร้างในการพัฒนาหลักสูตรฯ

2) รูปแบบการนำเสนอหลักสูตรในระบบ E-learning

สำหรับรูปแบบในการนำเสนอ นั้น ผลการศึกษาพบว่า การนำเสนอหลักสูตร E-learning ควรมีรูปแบบที่หลากหลาย น่าสนใจ และเหมาะกับการเรียนรู้ของกลุ่มบุคลากร และควรมีการออกแบบให้สามารถวัดและประเมินผลการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง ระยะเวลาในการนำเสนอที่เหมาะสม เข้าใจง่าย และควรนำเสนอในรูปแบบดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 5.3 รูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการพัฒนาหลักสูตรฯ

5.2 การออกแบบและพัฒนาหลักสูตรฯ

สำหรับแนวทางในการออกแบบและพัฒนาหลักสูตรฯ นั้น ได้ประยุกต์ใช้แนวคิดการออกแบบ โดยการจัดการเรียนรู้ โดยรูปแบบของ KAP (Knowledge – Attitude – Practice) ได้แก่ การเสริมสร้างองค์ความรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนทัศนคติ และนำไปสู่การปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ และได้พัฒนาหลักสูตรสำหรับผู้ประสานการประชุมเป็นหลักสูตร E-learning ภายใต้อัฒิ Family Group Conference Facilitator Training (F-G-F-T) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานในการประสานการประชุมตามมาตรการพิเศษฯ มี (1) ความรู้ ความเข้าใจแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ในชั้นก่อนฟ้องของกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชน (2) การสร้างความตระหนักรู้ถึงบทบาทในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ประสานการประชุมตามมาตรการพิเศษฯ อย่างถูกต้องและเหมาะสม และ (3) เพื่อเสริมสร้างทักษะที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ประสานการประชุมตามมาตรการพิเศษฯ เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างต่อเนื่องและครบถ้วน โดยโครงสร้างหลักสูตรฯ ประกอบด้วย 2 หน่วยการเรียนรู้ 14 รายวิชา ดังต่อไปนี้

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ความรู้และทักษะในการปฏิบัติงาน	หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 แนวทางการปฏิบัติงานของผู้ประสานการประชุม
(1) การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง (ความรู้เบื้องต้น) (2) การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง และการคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชน (3) การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน (4) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (5) พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA) (6) ทักษะของผู้ประสานการประชุม (7) การสื่อสารเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (8) การอ่านภาษากาย	(1) บทบาทและขั้นตอนการปฏิบัติงานของผู้ประสานการประชุม (2) ปัญหากระบวนการปฏิบัติงาน (Q & A) (3) ตัวอย่างการประชุมกลุ่มตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง (4) ตัวอย่างการพูดและประโยคคำพูดที่สามารถใช้ในการประชุม

5.3 การทดลองใช้และการปรับปรุงหลักสูตรฯ

วัตถุประสงค์ของการทดลองใช้หลักสูตรฯ ในการศึกษาครั้งนี้ เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงหลักสูตรฯ ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง โดยมีบุคลากรของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ทั้งจากในส่วนกลางและสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จำนวน 40 ท่าน เป็นผู้ทดลองใช้หลักสูตรฯ E-learning โดยผู้ทดลองใช้ทั้งหมดได้เรียนรู้ความเป็นมาของโปรแกรม E-learning เคาะโครงสร้างหลักสูตรฯ แนวทางการเข้าระบบ E-learning ของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และเมื่อได้ทดลองเรียนในหลักสูตรฯ ครบทุกบทเรียนแล้ว ได้มีการประเมินผล การเรียนรู้ 2 รูปแบบคือ การประเมินผลความเหมาะสมทางออนไลน์ และการประเมินผลความคิดเห็น เพื่อการพัฒนาปรับปรุงให้เหมาะสมกับผู้เรียนมากขึ้น ผลการประเมินพบว่า กว่าร้อยละ 85 ของผู้ทดลองใช้ มีความคิดเห็นต่อการนำเสนอของหลักสูตรฯ ว่ามีความเหมาะสมทั้งในเรื่องการนำเสนอและระยะเวลา ในการนำเสนอ เนื้อหาหลักสูตรฯ เข้าใจง่าย สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และมีความเหมาะสมสำหรับผู้ปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ประสานการประชุม อย่างไรก็ตามควรมีการนำเสนอที่หลากหลายรูปแบบและน่าสนใจมากขึ้น นอกจากนี้กว่าร้อยละ 95 ของผู้ทดลองใช้เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของผู้ประสานการประชุม และมีความมั่นใจในการปฏิบัติงานที่เพิ่มขึ้น และผู้ทดลองใช้ทุกท่าน (ร้อยละ 100) มีความคิดเห็นว่า หลังจากได้รับการอบรมแล้ว มีความรู้ และเข้าใจในการใช้มาตรการพิเศษฯ มากขึ้น และสามารถนำองค์ความรู้และทักษะ ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้จริง

นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรฯ ในประเด็นการเพิ่มคำบรรยายภาษาไทยในแต่ละบทเรียน เพื่อความสะดวกในการเรียนรู้ การปรับเปลี่ยนแสง สี เสียงและความเร็วของคลิปให้เหมาะสมกับการเรียนรู้ที่มากขึ้น พร้อมทั้งข้อเสนอแนะในการปรับปรุงระบบการเรียนรู้ให้ง่ายและสะดวกต่อการเรียนรู้มากขึ้น เช่น มีการแจ้งว่าบทเรียนใดที่เรียนเสร็จแล้ว รวมทั้งควรมีการเพิ่มระยะเวลาในการเรียนรู้แต่ละบทเรียนในระบบ E-learning เป็นต้น

ผลการประเมินที่ได้จากการทดลองใช้หลักสูตรฯ นี้ ได้นำไปสู่การปรับปรุงหลักสูตรฯ E-learning เพื่อให้มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับความต้องการของกลุ่มผู้เรียนรู้จริง ส่งผลทำให้เกิดการเรียนรู้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องได้อย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

- Alderfer, Clayton P. (1972). *Existence Relatedness and Growth*. New York: Free Press.
- Braithwaite John. (1998). *Restorative Justice. The Handbook of Crime & Punishment*, Michael Tonry (edit). Oxford: Oxford University Press. pp.323-344.
- Editor. Balanced and Restorative Justice Policy and Practice in the United States. Retrieved from http://www.restorativejustice.org/university-classroom/02world/nothamcar/alldocs/index_html/USA/atct_topi
- Gordon Bazemore. *Restorative Justice offers a better way to cope with crime*. สืบค้นจาก http://www.restorativejustive.org/university-classroom/02world/nothamcar/alldocs/index_html/USA/Atct_topic_view?b_start:int=60&-C=.
- Herzberg, Frederick; Mausner, Bernard; and Synderman, Block. (1959). *The Motivation to Work*. New York: John Wiley. Retrieved from http://www.restorativejustive.org/universityclassroom/02world/nothamcar/alldocs/index_html/USA/atct_topic_view?b_start:int=280&-C=.
- J.O. Haley. (1994). *A Spiral of Success Community support is key to Restorative Justice in Japan in The Ecology of Justice*. Retrieved 25 October 2023, from <http://www.context.org/ICLIB/IC38/Heley.htm>
- John Braithwaite. (2002). *Restorative Justice and Responsive Regulation*. New York : Oxford University Press. p. 46. .
- John D. Millet. (1954). *Management in the Public Service*. New York: Mc Graw Hill Book, Company.
- Marshall TF. (1998). *Restorative justice: an overview*. London: Restorative Consortium. p.1.
- McClelland, D.C., (1985). *Human motivation*. Chicago: Scott, Foresman.
- Miers, David, An International Review of Restorative Justice, Crime Reduction Reserch Series Paper 10 : London, pp. 73-76.
- Sander, Frank E. A. (1976). "Vaneties of Dispute Processing." *Federal Rules Decisions*, vol70. pp. 111-134.
- Sharpe Susan. (1998). *Restorative Justice, a Vision for Healing and Change*. Retrieved from <http://www3.ns.sympatico.ca/icjs/core.htm>.
- Simon, H. A. (1960). *Administrative Behavior*. New York: The McMillen Company.
- Umbreit MS. (2001). *The handbook of victim offender mediation: an essential guide to practice and research*. San Francisco: Jossey-Bass. pp.27-28.

- เดชา สังขวรรณ และคณะ. (2560). การพัฒนารูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัว และชุมชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน. สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรดีสำนักงานศาลยุติธรรม, กรุงเทพฯ.
- เดชา สังขวรรณ. (2545). ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับกระบวนการยุติธรรม. (ในเอกสารประกอบโครงการสัมมนาทางวิชาการ เรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทางเลือกใหม่สำหรับ กระบวนการยุติธรรมไทย).
- เดชา สังขวรรณ. (2559). การวิเคราะห์สาเหตุแห่งการกระทำความผิดและงานสังคมสงเคราะห์เด็กหรือเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม. เอกสารประกอบการบรรยาย
- กรองกาญจน์ ทองสุข. (2554). แรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่ส่งผลต่อความจงรักภักดีของบุคลากร ในวิทยาลัยอาชีวพร้อยเอ็ด. การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการทั่วไปมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- กัตติกา อารัมโชติ. (2559). แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของทหารพราน กรมทหารพรานที่ 48 จังหวัดนราธิวาส. สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐ และภาคเอกชน มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2550). ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หลักการและแนวคิด. ในเอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องยุติธรรมชุมชนหนทางสู่สังคมแห่งความเป็นธรรม., จัดโดยกระทรวงยุติธรรม โครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงานกองทุนการวิจัย. น. 86-87.
- ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผน แก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังฟ้องคดี พ.ศ. 2556 ข้อ 12
- ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการจัดทำแผน แก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังฟ้องคดี พ.ศ. 2556 ข้อ 4
- ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไข บำบัดฟื้นฟูหลังฟ้องคดี พ.ศ. 2556 ข้อ 10 และ 11
- คณิต ณ นคร. (2540). อัยการเยอรมันและการดำเนินคดีอาญาของอัยการเยอรมันก่อนฟ้อง อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด.
- จิราพร ชุมบางหมิง. (2556). ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากร บริษัท สี่มา ธุรกิจ จำกัด. การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการจัดการ, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2549). ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลเยาวชนและครอบครัว: ก้าวสำคัญสู่การ ปฏิรูประบบยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนไทย. เอกสารประกอบการเสวนาทางวิชาการการนำหลักความ ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) มาใช้ในศาลเยาวชนและครอบครัว. น. 3.
- ณรงค์ ใจหาญ และคณะผู้วิจัย.(2552). รายงานผลการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยเรื่อง กระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรม. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยทรัพยากรดีสำนักงานศาลยุติธรรม. น. 99-103.

ณัฐสา ฉัตรไพฑูรย์. (2550). *กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : จากทฤษฎีสู่ทางปฏิบัติ ในนานาชาติ, เอกสารจัดทำขึ้นเนื่องในโอกาสวาระครบรอบ 300 ปีของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย*
เอดินบะระ สหราชอาณาจักร. น. 52-53. สืบค้นจาก

<http://brianlynchmd.com/ETHICS/rjsuggestion.html>.

ปพนธีร์ ชีระพันธ์. (2561). *แนวคิดที่ปรากฏอยู่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา สำหรับเด็กและเยาวชนในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : นิติธรรม.*

ปพนธีร์ ชีระพันธ์. (2561). *คดีเยาวชนและครอบครัว. กรุงเทพฯ : นิติธรรม.*

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน, มาตรา 163 วรรคสอง

บุญยวัจน์ ไตรจุฑากาญจน์. (2559). *บทบาทของครอบครัวในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เด็กและเยาวชนในชั้นการพิจารณาคดี: ศึกษาเฉพาะ ศาลเยาวชนและ ครอบครัวจังหวัดปทุมธานี. (วิทยานิพนธ์ปริญญา*
มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

ภัทรวรรณ ทองใหญ่. (2563). *การหันเหผู้กระทำความผิดออกจากระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา: ศึกษากรณีการหันเหในชั้นก่อนฟ้องในประเทศไทย. วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 49 (4).*
727-753

สง่า ลีนะสมิต. (2522). *กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน. พิมพ์ครั้งที่ 4.*
กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สมใจ ลักษณะ. (2553). *การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา คณะ*
วิทยาการจัดการ.

สำนักงานศาลยุติธรรม. สถาบันวิจัยและพัฒนาคดี. (มปป.). *การจำแนก แก้ไข บำบัด ฟื้นฟูและติดตามเด็กและ*
เยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาลยุติธรรม : งานระยะที่ 1.
กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและพัฒนาคดี สำนักงานศาลยุติธรรม.

สิงห์ชัย สุพรรณพงษ์. (2555). *มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชน และ*
ครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 46” เอกสารการอบรม
หลักสูตรผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น รุ่นที่ 10, สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาล
ยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม พ.ศ. 2555

สุวัจนรา เปี่ยมญาติ และอังคณา บุญสิทธิ์. (2551). *การให้การปรึกษาในกระบวนการยุติธรรม เชิงสมานฉันท์.*
ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: ร้านพุ่มทอง. น. 113-114.

อมรรัตน์ อริยะชัยประดิษฐ์. (2547). *กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : ศึกษาเฉพาะ กรณีการกระทำ*
ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 291. วิทยานิพนธ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อลงกรณ์ มีสุทธา, สมิต สัณณกร. (2539). *คุณภาพการประเมินผลการปฏิบัติงานแนวความคิด หลักการวิธีการ*
กระบวนการสมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี: (ไทย-ญี่ปุ่น)

ภาคผนวก ก

เอกสารรับรองจริยธรรมการทำวิจัย
มหาวิทยาลัยมหิดล

Certificate of MUSSIRB Approval

★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★

Certificate of Approval No. 2023/192.1311
 MUSSIRB No. 2023/207
 Title of Project: E-LEARNING PROGRAM DEVELOPMENT TO INCREASE WORK EFFICIENCY OF USING PRE-TRIAL DIVERSION
 Principal Investigator: ASSOC. PROF. DR. VEENUNKARN RUJIPRAK Affiliation: FACULTY OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES, MAHIDOL UNIVERSITY
 Approval includes:
 1) Submission Form Version Date 13 November 2023
 2) Protocol Version Date 30 October 2023
 3) Participant Information Sheet Version Date 13 November 2023
 4) Informed Consent Form version date 3 October 2023
 5) Interview Guideline Version Date 30 October 2023
 6) Focus Group Discussion Guideline Version Date 30 October 2023

The Committee for Research Ethics (Social Sciences) is in full compliance with International Guidelines of Human Research Protection such as Declaration of Helsinki, The Belmont Report, and CIOMS Guidelines.

Date of Approval: 13 November 2023

Date of Expiration: 12 November 2024

(Prof. Dr. Srisombat Chokprajakchat)
Chairman

(Prof. Pol. Capt. Dr. Sutham Cheurprakobkit)
Deputy Dean for Research and Academic Services,
Faculty of Social Sciences and Humanities

Office of The Committee for Research Ethics (Social Sciences), Faculty of Social Sciences and Humanities, Mahidol University
 Phuttamonthon 4 Rd., Salaya, Phuttamonthon District, Nakhon Pathom 75170. Tel. 0 2441 9180
 Website: www.mussirb.com ; Email: mussirb310@gmail.com

ภาคผนวก ข

รายงานการประชุม (การดำเนินงานโครงการ)

ครั้งที่ 1

รายงานการประชุมนำเสนอกรอบแนวคิดและจัดทำเค้าโครงหลักสูตรการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้
มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องด้วยระบบหลักสูตรอิเล็กทรอนิกส์ (E-Learning)
วันจันทร์ ที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๖ เวลา ๐๙.๐๐ น. - ๑๒.๐๐ น.
ณ ห้องประชุม ๖ - ๐๔ ชั้น ๖ อาคารกระทรวงยุติธรรม
ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร
และการประชุมออนไลน์ผ่านระบบ Webex ห้องประชุม Meeting number: ๒๕๑๘ ๕๗๖ ๐๙๓๓

ผู้มาประชุม

กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

๑.นายโกลม พรหมเพ็ง	รองอธิบดีกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน (๒)
๒.นางสาวโชติมา สุรฤทธิธรรม	ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชน
	ปฏิบัติหน้าที่ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา
๓.นางสาวทัศนวรรณ สุมาลัย	หัวหน้ากลุ่มพัฒนาระบบงานคดี
๔.นางสาวจรีพร โพธิ์หม่มพร	นักประชาสัมพันธ์ชำนาญการ รักษาการในตำแหน่ง
	หัวหน้ากลุ่มงานประชาสัมพันธ์และสื่อสารองค์กร
๕.นายชัยสิริ สุธาประดิษฐ์	พนักงานคุมประพฤติชำนาญการ
๖.นางสาวชนิษฐา เกื้อนแก้ว	พนักงานคุมประพฤติปฏิบัติการ
๗.นายวิฑูรย์ เหล็กดี	พนักงานคุมประพฤติปฏิบัติการ
๘.นางสาวณัฏฐ์ณิชา สมุทรลอยวน	นักสังคมสงเคราะห์ปฏิบัติการ
๙.นางสาวจิรฉัตร ศรีแก้ววรรณ	นักวิเคราะห์นโยบายและแผน
๑๐.นางสาวอรุณญา ปทุมสกุล	นักวิเคราะห์นโยบายและแผน
๑๑.นางสาวจิรฉัตร บานแย้ม	นักวิเคราะห์นโยบายและแผน

เข้าประชุมผ่านระบบออนไลน์ผ่านระบบ Webex ห้องประชุม Meeting number: ๒๕๑๘ ๕๗๖ ๐๙๓๓

๑.นางสาววิภาภรณ์ อังศยานนท์	ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน
	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รักษาการแทน
	ผู้อำนวยการศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน เขต ๑๑
๒.นางสาวโสภิตา สังขติ	ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน
	จังหวัดปทุมธานี
๓.นางสาวกฤติมา บุญธนาวัฒน์	ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน
	จังหวัดแม่ฮ่องสอน รักษาการแทนผู้อำนวยการ
	สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดลำพูน
๔.นางสาวกมลลักษณ์ คำอวน	นักสังคมสงเคราะห์ชำนาญการ

- ๕.นายตะวัน ทศนาจุรัสกุล
๖.นางสาวณัฐธานิชชัยศรี

นักสังคมสงเคราะห์ชำนาญการ
นักสังคมสงเคราะห์ปฏิบัติการ

ผู้ไม่มาประชุม

- ๑.นางสาวพงศชา แสงหิรัญ
๒.นายยุทธศักดิ์ รุ่งเรืองนรา
๓.นางสาวฉัตรณที ศิลากุล
๔.นางสาวฐิติพร วิเศษนคร

เลขานุการกรม รักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการสถาบัน
พัฒนาบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชน
ผู้อำนวยการกองพัฒนาระบบงานยุติธรรมเด็กและเยาวชน
หัวหน้ากลุ่มพัฒนาระบบงานสังคมสงเคราะห์
พนักงานคุมประพฤติปฏิบัติการ

ผู้เข้าร่วมประชุม

หน่วยงานภายนอก

- ๑.รศ.ดร.วินันท์กานต์ รุจิภักดิ์
๒.ดร.พัชรพรพรรณ นาคพงษ์
๓.ดร.ณัฐธารณ โสภณทัต
๔.ผศ.ดร. สัญญพงศ์ ลิ้มประเสริฐ
๕.ดร.นันทพรพัช ไซยอักรพงศ์

มหาวิทยาลัยมหิดล (นักวิจัยหลัก)
มหาวิทยาลัยมหิดล
มหาวิทยาลัยมหิดล
มหาวิทยาลัยรังสิต
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เริ่มประชุมเวลา 09.00 น.

นายโกมล พรหมเพ็ง รองอธิบดีกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ทำหน้าที่ เป็นประธานที่ประชุม โดยนางสาวโชติมา สุรฤทธิธรรม ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชน ปฏิบัติหน้าที่ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา ได้ดำเนินการประชุม

การนำเสนอกรอบแนวคิดและเค้าโครงหลักสูตรฯ

รศ.ดร.วินันท์กานต์ รุจิภักดิ์ (นักวิจัยหลัก) ได้นำเสนอการดำเนินการวิจัย กรอบแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้และทักษะที่นำไปสู่ความสำเร็จของการเป็นผู้ประสานการประชุม พร้อมทั้งเค้าโครงหลักสูตรการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้อง และรูปแบบการนำเสนอในการจัดทำบทเรียน E-learning โดยเค้าโครงหลักสูตรแบ่งเป็น 3 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ 1) องค์ความรู้ที่เสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงาน 2) แนวทางการปฏิบัติงานที่เหมาะสม และ 3) ทักษะในการปฏิบัติงาน โดยได้นำเสนอหัวข้อการเรียนรู้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ ซึ่งเป็นผลการศึกษาทั้งหมด และได้ขอความคิดเห็นจากที่ประชุมในการพิจารณาหัวข้อที่เหมาะสมในการจัดทำหลักสูตรฯ ต่อไป

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาโครงสร้างหลักสูตรฯ

ผู้เข้าร่วมประชุมทั้งบุคลากรในกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และผู้เชี่ยวชาญมีข้อเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรฯ ดังต่อไปนี้

1. การนำเสนอในรูปแบบสิ่งที่ควรปฏิบัติ และไม่ควรปฏิบัติ เป็นเทคนิคสำคัญในการทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีความเข้าใจในกระบวนการมากยิ่งขึ้น
2. การนำเสนอหัวข้อองค์ความรู้ด้านกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ควรพิจารณาในประเด็นการปฏิบัติงานเพื่อให้ผู้ประสานการประชุมมีความเข้าใจในการนำหลักวิชาการมาปรับใช้ในการทำงาน
3. การนำเสนอในรูปแบบ e-learning นั้นมีข้อจำกัดหลายประการ ดังนั้นในการจัดทำควรมีการเน้นในเรื่องความสำคัญในการเป็นผู้ประสานว่าเป็นบทบาทหน้าที่ที่มีความสำคัญอย่างไร และการบริหารจัดการงานที่ดีควรมีแนวทางในการดำเนินการอย่างไร รวมทั้งการสร้างแรงจูงใจในการทำงาน
4. ควรมีการเตรียมตัวด้านเนื้อหาการเรียนรู้ที่เหมาะสม และมีการตรวจทานจากผู้ที่เกี่ยวข้อง (การตกผลึกด้านเนื้อหา) ก่อนที่จะลงมือในการจัดทำ เนื่องจากต้องใช้ระยะเวลาและมีต้นทุนที่สูง
5. ควรเน้นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับทักษะในการปฏิบัติงานที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้อย่างแท้จริง
6. ควรมีการยกตัวอย่างสถานพินิจฯ ที่สามารถเป็น Best Practice ในการปฏิบัติงานได้ เพื่อให้เป็นหนึ่งในตัวอย่างการเรียนรู้
7. ในการจัดทำ Role play สถานการณ์จำลองของการประสานงานกลุ่มการประชุมตามมาตรการพิเศษฯ เป็นสิ่งที่ควรจัดทำ เนื่องจากสามารถทำให้เห็นถึงกระบวนการในการทำงาน สำหรับบุคคลที่จะแสดงนั้นควรพิจารณาบุคลากรทั้งจากหน่วยงานภายในกรมพินิจฯ และบุคลากรจากภายนอกเพื่อให้มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามบุคคลที่จะแสดงเป็น Facilitator จะต้องเป็นคนที่มีทักษะ และมีความชำนาญที่จะมาแสดงให้เห็น คือสามารถเป็นโมเดลทางการเรียนรู้ให้กับผู้เข้ารับการอบรมด้วย ดังนั้น ท่าทาง น้ำเสียง คำพูด บุคลิกภาพดี จึงมีความสำคัญมาก อย่างไรก็ตาม บุคลากรในกรมพินิจฯ ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการกำกับเนื้อหา ความถูกต้อง และการรักษาสีของเด็ด้วย ส่วนบทบาทอื่น เช่น คนในชุมชน บุคลากรในกรมพินิจฯ สามารถร่วมแสดงได้
8. รายวิชาที่เกี่ยวข้องกับคำถามที่ต้องการคำตอบ Q & A นั้น ควรออกแบบให้มีความน่าเชื่อถือ เนื่องจากประเด็นนี้สามารถนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการใช้มาตรการพิเศษฯ ได้ เช่น ไม่ควรเป็นลักษณะของการตุนจนเกินไป หรือสามารถนำบุคลากรภายนอกที่มีความรู้เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดความหลากหลาย
9. การจัดทำบทเรียน E-learning ควรเอาบุคคลภายนอกที่มีชื่อเสียง หรือเป็นอาจารย์ ที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องนี้ เช่นในเรื่องกฎหมายควรให้อาจารย์ที่มีความรู้เรื่องนี้มาสอน
10. ระยะเวลาในการเรียนรู้แต่ละบทเรียนมีระยะเวลา 3 – 10 นาที ถือว่าเหมาะสม
11. การประเมินผลการเรียนรู้ โดยการทำแบบทดสอบ pre-test / post-test นั้นไม่ควรมีจำนวนข้อคำถามที่เยอะเกินไปในแต่ละรายวิชา ไม่ควรเกิน 20 ข้อ หรือแต่ละการเรียนรู้ไม่ควรเกิน 5 ข้อ

12. การจัดทำ E-learning นั้นเป็นการเรียนรู้ในระดับเบื้องต้นเท่านั้น ทางกรมพินิจฯ ควรมีการจัดทำ Workshop เพื่อให้ผู้ที่ได้เรียนรู้ในระบบ E-learning ได้ปฏิบัติจริง ในลักษณะของ Learning by doing หรือมีช่องทาง กลไกในการที่ทำให้เกิดการพูดคุยกันและมาแชร์แลกเปลี่ยนกันอย่างสม่ำเสมอในกลุ่มผู้ทำหน้าที่ประสานการประชุม

13. การนำเสนอเนื้อหาในแต่ละรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายและมาตรการพิเศษฯ ควรนำเสนอส่วนของตัวเจตนารมณ์ของแต่ละมาตรา กลไกหลักๆ ในการขับเคลื่อน หัวข้ออาจจะเป็นหัวข้อเดียวสำหรับการที่จะทำความเข้าใจและเรียนรู้ว่าเป็นที่มาของการบังคับใช้ เพราะว่าถ้าคนใช้มาตรการทางเลือกแล้วไม่เข้าใจเจตนารมณ์ หรือบริบทของกฎหมาย ก็จะทำให้การปฏิบัติงานไม่ราบรื่น

14. ประเด็นเรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น เรื่องของ การคุ้มครองเด็กและเยาวชน สรุปลเฉพาะประเด็นสั้นๆ ที่เกี่ยวข้อง สรุปเลยว่าเด็กมีสิทธิและโอกาสอย่างไร ตามกฎหมายที่มี

15. ประเด็นเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และกระบวนการยุติธรรมชุมชนสามารถมารวมกันในรายวิชาเดียวกันได้ (กระบวนการยุติธรรมทางเลือก) แต่ในส่วนของกระบวนการยุติธรรมชุมชน นำเสนอสรุปประเด็นว่าคืออะไร และเกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการพิเศษฯ อย่างไร เพื่อสร้างความตระหนักรู้

16. รายวิชาเรื่องการจัดทำแผนฯ เป็นประเด็นที่สำคัญมาก เรื่องแผนเป็นเรื่องสำคัญที่สุดที่จะต้องทำให้เขาเข้าใจว่ากระบวนการในการจัดทำตามพฤติกรรม หรือสิ่งที่ต้องแก้ไขเด็กและเยาวชนจะทำอย่างไร เนื่องจากเด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมที่แตกต่าง ซึ่งคนที่จะต้องเข้าใจบริบทของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการ

17. สำหรับประเด็นอื่นๆ เช่น จิตวิทยาสำหรับเด็กและเยาวชนนั้น เป็นประเด็นที่เอาแค่สรุปประเด็นไม่ต้องเยอะมาก แต่ให้เขาเห็นว่ามันจำเป็น ถ้าเรื่องนี้ต้องเข้าใจบริบทว่าทำไมเด็กถึงมีพฤติกรรมนี้ หาสาเหตุ ท้ายสุดเราจะเห็นว่าสิ่งที่เขาทำจะได้รับการแก้ไขอย่างไร จะไล่ลำดับวิธีการแก้ไขได้มากขึ้น เรื่องนี้สำคัญ

18. ในการจัดทำเนื้อหาการเรียนรู้ ควรทำเนื้อหาให้กระชับ เข้าใจง่าย และการเรียนรู้เป็นไปอย่างราบรื่น เน้นการเข้าใจของบริบท ตัวบุคคล ความเข้าใจในบริบทของสังคมที่อยู่ร่วมกัน และบริบทของกฎหมายที่บอกว่าต้องทำอะไร

ครั้งที่ 2

รายงานการประชุมนำเสนอเนื้อหาหลักสูตรการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้มาตรการพิเศษ
 แทนการดำเนินคดีอาญาในชั้นก่อนฟ้องด้วยระบบหลักสูตรอิเล็กทรอนิกส์ (E-learning) ที่ผ่านการทดลองใช้
 วันจันทร์ที่ 29 เมษายน 2567 เวลา 09.00 น. – 12.00 น.
 ณ ห้องประชุม 610 ชั้น 6 อาคารกระทรวงยุติธรรม ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ
 และการประชุมออนไลน์ผ่านระบบ Webex
 ห้องประชุม Meeting number: 2517 122 4351 Password: 290467

ผู้มาประชุม

กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

1. นายธีรเดช ปรียานนท์	ผู้อำนวยการศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ
2. นางสาวทัศนวรรณ สุมาลัย	หัวหน้ากลุ่มพัฒนาระบบงานคดี
3. นางสาวสุภาภรณ์ ผลบุญ	นักทรัพยากรบุคคลชำนาญการ
4. นางสาวมานิชา หาญนิโรจน์รัมย์	พนักงานคุมประพฤติปฏิบัติการ
5. นายวิทวัส เหล็กดี	พนักงานคุมประพฤติปฏิบัติการ
6. นางสาวณัฏฐ์นิชา สมุทรลอยวน	นักสังคมสงเคราะห์ปฏิบัติการ
7. นางสาวอริญา ปฐมสกุล	นักวิทยาศาสตร์สังคม
8. นางสาวจิรนนท์ ศรีแก้ววรรณ	นักวิเคราะห์นโยบายและแผน

หน่วยงานภายนอก

1. รศ.ดร.วินันท์กานต์ รุจิภักดิ์	มหาวิทยาลัยมหิดล (ที่ปรึกษาโครงการฯ)
2. ดร.ณัฐภรณ์ โสภณพิพัฒน์	มหาวิทยาลัยมหิดล
3. รศ.ดร.สุณีย์ กัลยาณมิตร	มหาวิทยาลัยมหิดล
4. ดร.นันทพร พิชัยอักษรพงศ์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
5. นางสาวอภิญา พาทีไพเราะ	มหาวิทยาลัยมหิดล (ผู้ช่วยนักวิจัย)

ผู้เข้าร่วมประชุมผ่านระบบออนไลน์ Webex

1. นายตะวัน ทัศนเจริญกุล	นักสังคมสงเคราะห์ชำนาญการ
2. นายธวัชชัย อัมฤทธิ	นักวิชาการคอมพิวเตอร์
3. นางสาวจิรนนท์ บานแย้ม	นักวิเคราะห์นโยบายและแผน

ผู้ไม่มาประชุม

1. นางสาวโชติมา สุรฤทธิธรรม	ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการพัฒนาเด็กและเยาวชน
ปฏิบัติหน้าที่ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา
2. นางสาวโรจนา วิโรจน์กุล	ผู้อำนวยการกองพัฒนาระบบงานยุติธรรมเด็กและเยาวชน
3. นางสาวฉัตรทิ ศิลากุล	ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน
จังหวัดสมุทรสาคร
4. นางสาวจรีพร โพธิ์ขันธ์พร	นักประชาสัมพันธ์ชำนาญการ รักษาการในตำแหน่ง
หัวหน้ากลุ่มงานประชาสัมพันธ์และสื่อสารองค์กร
5. นางสาวสรลลย์ เชื้อเมืองพานกุล	พนักงานคุมประพฤติปฏิบัติการ

เริ่มประชุมเวลา 9.00 น.

นางสาวทัศนวรรณ สุมาลัย หัวหน้ากลุ่มพัฒนาระบบงานคดี ทำหน้าที่เป็นประธานที่ประชุมและดำเนินการประชุม

การนำเสนอเนื้อหาหลักสูตรฯ และผลการประเมินจากการทดลองใช้หลักสูตรฯ

รศ.ดร.วินันท์กานต์ รุจิภักดิ์ (ที่ปรึกษาโครงการฯ) ได้นำเสนอเนื้อหาหลักสูตรฯ ซึ่งแบ่งเป็น 2 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 (ความรู้และทักษะในการปฏิบัติงาน) ประกอบด้วย 8 รายวิชา และหน่วยการเรียนรู้ที่ 2 (แนวทางการปฏิบัติงานของผู้ประสานการประชุม) ประกอบด้วย 4 รายวิชา โดยได้นำเสนอหัวข้อในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ รวมทั้งที่ปรึกษาโครงการฯ ได้นำเสนอแนวทางในการประเมินผลการทดลองใช้หลักสูตรฯ พร้อมทั้งการนำเสนอผลการประเมินทั้งในส่วนของการพิจารณาข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรฯ ต่อที่ประชุม ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมได้มีข้อคิดเห็นต่อการพัฒนาหลักสูตรฯ ดังต่อไปนี้

ข้อคิดเห็นจากนักวิชาการภายนอก

- หลักสูตร E-learning นี้เป็นหลักสูตรที่น่าสนใจมาก ซึ่งในบางประเทศไม่มีการจัดทำหลักสูตรฯ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของผู้ปฏิบัติงานในระบบ E-learning แบบนี้ แต่ส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะ Training โดยวิธีการอบรม ถือว่าเราเป็นประเทศหนึ่งที่มีความก้าวหน้าในเรื่องของการทำ upskill reskill ที่ใช้บนแพลตฟอร์มออนไลน์
- เรื่องของการประเมินผลเนื้อหาการเรียนรู้นั้น เป็นกระบวนการที่ต้องใช้ระยะเวลา การจัดทำครั้งนี้เป็นการทำ E-learning ครั้งแรก เป็นการนำร่อง การทำงานโครงการฯ นี้เป็นการนำส่ง ให้เห็นว่า มีอะไรที่สามารถทำได้ และพัฒนาให้เกิด upskill reskill กับเจ้าหน้าที่ทุกๆ ส่วนของกรมพินิจฯ และในอนาคตกรมพินิจฯ ควรมีการพัฒนาให้เพิ่มมากขึ้น
- การจัดทำหลักสูตรฯ นี้เนื้อหาการเรียนรู้อ่อนข้างครบ ในการนำร่อง แต่อย่างไรก็ตามหากในอนาคตต่อไปทางกรมพินิจฯ เห็นว่าควรมีเนื้อหาอะไรเพิ่มเติมก็สามารถดำเนินการได้

- เนื้อหาการเรียนรู้ในหลักสูตรฯ มีความละเอียดและครอบคลุมประเด็นที่สำคัญสำหรับผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งหลักสูตรฯ นี้เป็นประโยชน์อย่างมาก โดยเฉพาะกับบุคลากรใหม่ของกรมพินิจฯ
- ประเด็นเพิ่มเติมในเรื่องของการใส่คำบรรยาย หรือเพิ่ม motion เพื่อให้น่าสนใจขึ้นนั้นต้องใช้ระยะเวลา ทางกรมพินิจฯ สามารถพัฒนาในช่วงเวลาต่อไป
- ในการนำเสนอเนื้อหาเป็นตอนๆ ในแต่ละรายวิชานั้น ส่วนใหญ่ไม่เกิน 7-12 นาที ซึ่งเป็นระยะเวลาที่เหมาะสม และอยู่ในเวลาที่ดึงดูดของผู้รับชมได้
- ในส่วนของการประเมิน เห็นหลายคอมเมนต์ที่ผู้ทดลองใช้ระบบ เช่น ตัว PPT เล็กไป ซึ่งมีตัวเอกสารที่แนบไฟล์ไปด้วย เรื่องนี้อาจจะเป็นการบ้านของทางกรมพินิจฯ ที่จะส่งตัว Hard copy ให้แต่ละที่ อย่างน้อยให้มี Paper ให้ผู้เข้าอบรมได้ดูไปด้วย เพราะบางที่เปิดพร้อมกันอาจจะช้า อย่างน้อยกรมฯ อาจจะอำนวยความสะดวกเอกสาร
- สำหรับปัญหาการเรียนรู้ในหลักสูตรฯ เรื่องที่การพูดซ้ำ-เร็วของวิทยากรบางท่าน ทางกรมพินิจฯ ควรเพิ่มให้มีปุ่มเพิ่มความเร็ว ต้องระวังเรื่องการปรับแก้ เนื่องจากทำให้บางท่านพูดเร็ว เพราะฉะนั้นอาจจะจำกัดว่า X2 หรือ X4 เป็นต้น หากสามารถทำได้ในระบบก็จะเป็นการแก้ไขปัญหาในส่วนนี้ได้

ข้อคิดเห็นจากบุคลากรกรมพินิจฯ

- ปัญหาในการใช้หลักสูตรฯ ที่เกิดจากระบบนั้น ส่วนใหญ่เกิดจากปัญหาด้านสัญญาณอินเทอร์เน็ต และปัญหาของความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนของผู้ใช้งาน ซึ่งปัญหาเหล่านี้เป็นเรื่องของปัจจัยที่ควบคุมไม่ได้
- เรื่องเอกสารประกอบการเรียน ทาง Admin จะทำการลงระบบในแต่ละรายวิชา เพื่อความสะดวกในการเรียนรู้
- ควรมีการพิจารณาในเรื่องการคัดกรองข้อความคำถาม หรือเกณฑ์ในการให้คะแนนจากการเรียนรู้ ให้เกิดความเหมาะสม หากประเมินผลที่ตรงกับการเรียนรู้ ก็เป็นความสำเร็จอย่างหนึ่งในการจัดทำหลักสูตรฯ
- ประเด็นคำถาม pre-test/post-test ควรพิจารณาว่าควรมี 3 หรือ 4 คำตอบ
- การประเมินผลการเรียนรู้ควรประเมินเนื้อหาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่ การนำไปใช้ การประยุกต์ใช้ ตรงกับเนื้อหาหรือไม่ ซึ่งควรมีการพิจารณาจากนักวิชาการร่วมด้วย